

Belgisch Militair Tijdschrift Revue Militaire Belge

La Marine en opération

Capitaine de vaisseau Claude Renard

Een terugblik op de recente F-16 operaties

Het Readiness Action Plan van de NAVO is niet vrijblijvend voor naties

Luitenant-kolonel Giovanni De Wilde

Op weg naar een nieuwe EU-strategie voor buitenlands- en veiligheidsbeleid

Luitenant-kolonel Serge Van Camp

De Maritieme Veiligheidsstrategieën van de NAVO en de EU

Fregatkapitein Hans Huygens

Programme de partenariat militaire entre la Belgique et la République démocratique du Congo : la formation des bataillons FARDC de réaction rapide

Médecin Colonel honoraire Marc Georges

Militaire Infectieziekten binnen Defensie: streven naar internationaal topniveau

Geneesheer Majoor Patrick Soentjens

Landstrijdkrachten? Ja, natuurlijk

Kolonel Johan Breyne

NATO Education and Training: een voorbeeldaanpak voor Defensie?

Majoor van het vliegwezen Patrick Van Hoesele

Kapitein-luitenant-ter-zee jonkheer Idzerd van Eysinga

De Belgische verbindingsofficier bij het Einsatzführungskommando Bundeswehr

Luitenant-kolonel (Res) Erik De Muyck

La Formation de conseillers juridiques opérationnels au Burundi

Majoor Dominique Crèvecoeur

Belgisch Militair Tijdschrift

Revue Militaire Belge

N°/N° 11 – Jaargang/Année 2015 – December/Décembre

Het *Belgisch Militair Tijdschrift* is een periodiek informatietijdschrift dat zich richt tot officieren en tot militaire en burgerlijke autoriteiten. De artikelen vallen inhoudelijk volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Hun standpunt komt niet noodzakelijk overeen met dat van de militaire overheid. De artikelen worden in principe gepubliceerd in de moedertaal van de auteurs.

La *Revue Militaire Belge* est une revue périodique d'information qui s'adresse aux officiers et aux autorités militaires et civiles.

Les articles qu'elle présente n'engagent que la responsabilité de leurs auteurs. Ils ne reflètent donc pas nécessairement le point de vue des autorités militaires.

En principe, ils sont écrits dans la langue maternelle de l'auteur.

Redactiecomité – Comité de rédaction :

- Jo Coelmont, brigadegeneraal van het vliegwezen buiten dienst
- Corinne Faut, général de brigade d'aviation
- Bertrand Hayez, colonel breveté d'état-major en retraite
- Guido Maene, kolonel stafbrevethouder
- Jacques Rosiers, amiral de division en retraite

BMT-RMB@mil.be

Vormgeving – Infographie : DG Com/DivCréa/Layout

Drukkerij – Imprimerie : PHD

Verantwoordelijke uitgever – Éditeur responsable :

Guido Maene, kolonel stafbrevethouder

Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie – Institut Royal Supérieur de Défense

Campus Renaissance – Avenue de la Renaissancelaan 30

Brussel 1000 Bruxelles – België / Belgique

www.irsd.be – www.khid.be – www.rhid.be

Voorwoord

Het spreekwoord “stilstand is achteruitgang” indachtig, komen we tot de vaststelling dat, na meer dan tien edities, het tijd is om het Belgisch Militair Tijdschrift (BMT) in een nieuw jasje te steken. Daarom overwegen we in de nabije toekomst de opbouw van het tijdschrift te veranderen en dat zal al vanaf de inhoudstafel duidelijk te merken zijn.

Het “**hoofdartikel**” zal plaats maken voor een thema, dat niet alleen in een centraal artikel wordt besproken, maar ook in een of meerdere, kortere artikelen die dieper zullen ingaan op een bepaald facet van dat thema. Verder zal de lijst van de rubrieken voor de andere artikelen zich aanzienlijk uitbreiden opdat zo veel mogelijk meer uiteenlopende en gevarieerdere standpunten vanuit diverse invalshoeken aan bod kunnen komen. Hierbij zal tevens getracht worden om nauw aan te sluiten bij de actualiteit, voor zover dit kan met de halfjaarlijkse publicatie.

De kernactiviteiten van Defensie zullen nog steeds het voorwerp uitmaken van de rubriek “**Operaties**”, maar ook van rubrieken “**Militaire strategie**” en “**Bedrijfsvoering**”. Het Europese en Atlantische kader waarin de Belgische Defensie opereert, zal verruimd worden met de VN en de OVSE, terwijl een rubriek “**Geopolitieke situatie**” dieper zal ingaan op de onderliggende stromingen.

Met een blik op de toekomst zal een nieuwe rubriek “**Wetenschappelijk en technologisch onderzoek bij Defensie**” het licht zien, hoewel we onze blik ook op het verleden zullen richten. Historische beschouwingen - voor zover hieruit lessen kunnen getrokken worden voor het heden en de toekomst – hebben zeker ook hun plaats in onze publicatie. Vandaar de naam “**Terugblik**”. Naast die nieuwigheden zal de rubriek “**Persoonlijke ervaringen**” het woord blijven geven aan militairen die bijzondere functies vervullen in internationale organisaties en instellingen. Hun getuigenissen kunnen vaak een minder gekend aspect van Defensie illustreren. Ten slotte zal de rubriek “**In 't kort**” nog steeds informatie verschaffen over de nieuwe publicaties en aanstaande conferenties.

Wie meer onderwerpen zegt, zegt ook meer auteurs. Aan de verschillende hierboven opgesomde rubrieken kunnen voortaan auteurs meewerken die niet bij Defensie werkzaam zijn, bijvoorbeeld bij federale overheidsdiensten, in industriële middens, de academische wereld, internationale organisaties, think-tanks of bij de strijdkrachten van partnerlanden. Elke bijdrage die een les inhoudt of een waardevol punt aanlevert voor Defensie is voor publicatie vatbaar.

Bovendien wenst het BMT, conform zijn doelstelling “het debat binnen en over Defensie op gang brengen”, de interactie met zijn lezers te vergroten. Daarom zullen jullie, vanaf deze editie, de volgende oproep na elk artikel kunnen lezen:

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

die de lezers ertoe wil aanzetten om een commentaar, een eigen visie of een meer algemene beschouwing met ons te delen.

Waarom niet nu meteen starten en ons jullie eerste indruk over de hierboven beschreven veranderingen kenbaar maken? Veel leesplezier.

Het redactiecomité

Avant-propos

La maxime « celui qui n'avance pas recule » nous fait penser qu'il est temps, après plus de dix éditions, de faire évoluer quelque peu la formule de la Revue Militaire Belge. Nous envisageons donc d'introduire dans un futur proche un nouveau concept qui sera visible dès la lecture de la table des matières.

L'article « **phare** » cèdera la place à un thème, traité dans un article principal mais aussi dans un ou plusieurs articles connexes de moindre volume qui en aborderont plus en détail l'une ou l'autre facette.

De plus, la liste des rubriques pour les autres articles sera considérablement étoffée pour couvrir des approches plus nombreuses, plus variées et plus précises des différents centres d'intérêt qui rencontrent nos objectifs, et plus en liaison avec l'actualité, autant que faire se peut dans le cadre d'une parution semestrielle.

Les activités principales de la Défense seront encore couvertes par une rubrique **Opérations**, mais aussi sous des titres comme **Stratégie militaire et Management**.

Les cadres européen et atlantique dans lesquels la Défense belge évolue seront, à l'occasion, élargis à l'ONU et l'OSCE tandis qu'une rubrique **Situation géopolitique** permettra des réflexions plus générales.

En phase avec le siècle, une nouvelle rubrique **Recherche scientifique et technologique à la Défense** verra le jour mais nous nous tournerons aussi vers le passé, dans la mesure où il est porteur d'enseignements. Pour autant qu'elles soient orientées vers leurs enseignements transposables dans le présent et le futur, de véritables études historiques ont certainement aussi une place. D'où son nom : **Passé en revue**.

À côté de ces nouveautés, la rubrique **Expériences personnelles** continuera à donner la parole à des militaires occupant des fonctions particulières dans des organisations et institutions internationales, qui illustrent par leur témoignage un aspect souvent moins bien connu de la Défense. De même, l'actualité des conférences, doctorats et autres publications gardera sa place dans **En bref**.

L'ouverture désirée vers plus de sujets va de pair avec l'ouverture à plus d'auteurs. Les différentes rubriques énumérées ci-dessus pourront dorénavant aussi accueillir des auteurs extérieurs à la Défense, venant des services publics fédéraux, du secteur industriel, du milieu académique, des organisations internationales, de think-tanks ou de forces armées partenaires. Toute contribution qui peut apporter un enseignement, quelque chose d'utile à la Défense est potentiellement la bienvenue.

Par ailleurs, dans le cadre de son objectif « susciter le débat dans et sur la Défense », la Revue tient à accroître les interactions avec ses lecteurs. Dans ce but, vous remarquerez dès la présente édition cette interpellation en fin de chaque article :

Reageren? Réagir? **BMT-RMB@mil.be**

qui invite le lecteur à partager un commentaire, une vision personnelle ou une réflexion plus générale.

Pourquoi d'ailleurs ne commenceriez-vous pas par nous faire part de vos sentiments sur ce projet de remaniement ?

Bonne lecture.

Le Comité de rédaction

Bij het neerschrijven van dit editoriaal is het nog steeds niet duidelijk wanneer de onderhandelingen over het Strategisch Plan worden afgerond. Het is best mogelijk dat wanneer u deze zinnen leest onze regering haar keuze voor een welbepaald scenario al heeft gemaakt. Een plan hebben is één. Vervolgens telt de implementatie. Sowieso is het altijd nuttig even stil te staan bij de **basisvoorwaarden die maken dat een plan ook kan worden uitgevoerd**.

Sinds het einde van de Koude Oorlog werden meerdere Strategische Plannen voor Defensie ontworpen. Een reeks convergentiecriteria - die tot doel hadden om het defensiebudget van ons land op termijn op te krikken tot het Europees gemiddelde - werden hier vaak aan toegevoegd. Helaas dient hierbij vastgesteld dat de ene (onafgewerkte) hervorming voorafging aan een volgende, waarbij alweer meerdere essentiële doelstellingen niet werden gehaald. En aldus bleef de toekomst van Defensie steeds gehypothekerd. En nu? Nu komt het erop aan om hieruit de juiste lessen te trekken.

Het is duidelijk dat bij de vorige plannen één vuistregel om succes te behalen nooit werd gevolgd. De “beloofde” **financiële stabiliteit** werd nooit “verankerd”. Strategische doelstellingen vergen een strategisch vasthouden van het bijhorend budgettair plaatje. Dit geldt zowel voor het investeringsluik als voor het globale budget van Defensie.

VEILIGHEID

De kerntaak van Defensie is deelnemen aan militaire operaties. In de huidige geopolitieke context wordt Defensie steeds vaker ingeschakeld in een preventief beleid, waarbij bijstand wordt verleend aan partnerlanden bij de uitbouw van een gedegen en een democratisch leger. Wanneer gewelddadige conflicten losbarsten, wordt dan weer van militairen verwacht dat zij op het terrein de voorwaarden scheppen opdat een politiek stappenplan en aanvullende sociale en economische programma's een kans op slagen verkrijgen. Het gaat hierbij inderdaad nooit om louter “militaire oplossingen”. Defensie vervult hier de rol van katalysator om “duurzame oplossingen” te bewerkstelligen. Dit houdt uiteraard in dat op politiek en diplomatiek vlak de aandacht niet mag wegval-

len, dat op het terrein in eerste instantie ontwikkelingshulp wordt geboden en dat vervolgens aan duurzame economische relaties wordt gewerkt. Het belang van een preventief en een alomvattend beleid inzake crisisbeheer kan nooit voldoende worden onderstreept. De recente gebeurtenissen in Parijs en in ons land herinneren ons eraan dat de verwevenheid van veiligheid in eigen land met veiligheid daarbuiten alsmaar toeneemt.

INVESTEREN

Het militaire luik van crisisbeheer vergt in de eerste plaats investeringen in aangepaste militaire wapensystemen. In het verleden hebben de strategische plannen voor Defensie op dit punt de objectieven vaker niet dan wel gerealiseerd, omdat het investeringsbudget werd beschouwd als de afsluitpost van het globaal budget: de post waaruit in eerste instantie diende geput bij elke besparingsronde. Met als resultaat dat de investeringen momenteel zowat op “nul” staan, net nu grote investeringsprogramma’s zich aandienen.

Het is duidelijk dat het investeringsluik aan een nieuw “statuut” toe is. Een duurzame budgettaire verankering over meerdere jaren – over meer dan één legislatuur- is een *sine qua non*. Immers, de afbetaling van grote programma’s vergt decennia en dus een overeenstemmend budget. Enkel een “**programma-wet voor de verwerving van grote wapensystemen**” biedt hier enige garanties.

Gelet op het gebrek aan investeringen gedurende de laatste jaren dient er daarenboven op toegezien dat nog binnen deze legislatuur de eerste contractuele stappen kunnen worden genomen, om dringende dossiers op te starten.

PARAAT STAAN

Daarnaast is er tevens behoefte aan stabiliteit voor het globale budget voor Defensie. In hoofdzaak gaat het hier om de personeelskosten en de kosten verbonden aan hun opleiding en training. De zorg om eenheden permanent operationeel te houden staat hier centraal. Er kan niet worden getornd aan de veiligheid van de eigen troepen en evenmin aan de veiligheid van de lokale gemeenschappen waarvoor wij verantwoordelijkheid opnemen bij militaire vredesoperaties. Uiteraard gaat het hier ook om de kosten rechtstreeks verbonden aan dergelijke operaties.

Met het huidige budget voor militaire uitgaven - dat overeenkomt met 0,5 % van het BNP – dient erkend dat binnen afzienbare tijd weinig of niets van dit alles nog haalbaar is. De onafgebroken reeks aan besparingsronden van de voorbije decennia hebben er toe geleid dat we nu op zowat de laatste plaats staan inzake defensie-uitgaven, zowel in EU als in NAVO verband. Geen convergentie dus. Integendeel, we verliezen stilaan de aansluiting met onze traditionele partners, die in hogere versnelling rijden.

Voor het op peil brengen van het globaal defensiebudget is dus eveneens een innovatieve aanpak vereist. Ditmaal met het inlassen van een stevig verankerd groeipad voor pakweg de volgende vijftien jaar. En ook hier biedt enkel een wettelijk initiatief enige garanties : een “budgetwet voor Defensie” waarin een jaarlijkse groeivoet wordt vastgelegd.

YES, WE STILL CAN

We leven gelukkig niet meer in een periode van koude oorlog. Maar de huidige geopolitieke context heeft ons intussen wel een koud ontwakend bezorgd. Preventie en crisisbeheer zijn essentieel. De rol van Defensie hierin evenzo.

Binnen Defensie hebben velen het beste van zichzelf gegeven om van de vorige hervormingsplannen het beste maken. Dat zal nu niet anders zijn. Op voorwaarde dat we de harde lessen uit het verleden trekken - en de budgettaire aspecten wettelijk verankeren - kan en dient ditmaal met het nieuwe Strategisch Plan wel succes behaald.

Een herkansing zit er niet meer in. Elk scenario dat nu voor Defensie wordt vooropgesteld dient ten volle gerealiseerd of het komt neer op palliatieve zorg.

*Jo Coelmont
Brigadegeneraal van het vliegwezen b.d.
Senior Fellow KHID en lid van het redactiecomité*

A l'heure d'écrire cet éditorial, savoir quand les négociations relatives au Plan Stratégique s'achèveront n'est pas simple. Il est fort possible que lorsque vous lirez ces lignes notre gouvernement aura déjà fait le choix d'un scénario bien défini. Avoir un plan est une chose, la mise en œuvre de celui-ci en est une autre. Quoi qu'il en soit, s'attarder un peu sur les **conditions de base qui rendent un plan exécutable est toujours utile.**

Depuis la fin de la Guerre Froide, plus d'un Plan Stratégique a vu le jour pour la Défense. Ceux-ci ont été souvent assortis d'une série de critères de convergence ayant pour but de hisser à terme le budget de la défense de notre pays au niveau de la moyenne européenne. Hélas, force est de constater qu'une réforme (inachevée) ne faisait qu'en précéder une autre, et qu'au passage plusieurs objectifs essentiels n'avaient pas encore été atteints. L'avenir de la Défense restait donc hypothéqué. Et à présent ? Il importe aujourd'hui d'en tirer les enseignements corrects.

Dans les plans précédents la règle de base pour réussir n'a jamais été respectée. La **stabilité financière** « promise » n'a jamais été « bétonnée ». Des objectifs stratégiques exigent en effet une constance tout aussi stratégique dans la facture budgétaire qui en découle. Et ceci vaut tant pour le volet des investissements que pour le budget global de la Défense.

SÉCURITÉ

La mission centrale de la Défense est la participation à des opérations militaires. Dans le contexte géopolitique actuel, la Défense est de plus en plus souvent impliquée dans une politique de prévention, notamment dans l'assistance des pays partenaires pour la construction d'une armée solide et démocratique. Lorsque des conflits violents éclatent, on attend à nouveau des militaires qu'ils créent sur le terrain les conditions pour qu'une feuille de route politique et que des programmes sociaux et économiques complémentaires aient une chance de réussir. Il ne s'agit évidemment jamais de pures « solutions militaires ». La Défense remplit ici le rôle d'un catalyseur pour la mise en œuvre de « solutions durables ». Cela implique bien sûr que l'attention politique et diplomatique

ne retombe pas, que sur le terrain une aide au développement soit apportée d'emblée et que par la suite on établisse des relations économiques durables. On ne pourra jamais assez souligner l'importance d'une politique préventive et holistique dans la gestion de crise. Les récents événements à Paris et dans notre pays nous rappellent que l'entrelacement de la sécurité dans le pays et en dehors de celui-ci ne fait que s'intensifier.

INVESTIR

Le volet militaire de la gestion de crise requiert en premier lieu d'investir dans des systèmes d'arme militaires adéquats. Sur ce point, les plans stratégiques pour la Défense ont par le passé plus souvent failli qu'atteint leurs objectifs, parce que le budget d'investissement était considéré comme la solution pour boucler le budget global : le poste dans lequel on puiserait en priorité à chaque exercice d'austérité. Avec comme résultat des investissements actuellement réduits quasiment à « zéro », au moment précis où de grands programmes d'investissements se profilent.

Il est clair que le volet investissements doit recevoir un nouveau « statut ». Un ancrage budgétaire durable sur plusieurs années – sur plus d'une législature – est une condition *sine qua non*. En effet, le paiement de grands programmes prend des décennies et donc un budget d'une durée équivalente. En l'occurrence, seule une « loi-programme pour l'acquisition de grands systèmes d'armes » présente quelques garanties.

Compte tenu du manque d'investissements des dernières années, il faudra davantage veiller à ce que les premiers jalons contractuels puissent encore être posés dans le courant de cette législature pour lancer les dossiers urgents.

ÊTRE PRÊT

D'autre part, un besoin de stabilité est nécessaire pour le budget global de la Défense. Il s'agit ici principalement des frais de personnel et des coûts de formation et d'entraînement. Le souci de garder les unités opérationnelles en permanence est au centre des préoccupations. Il est exclu de badiner avec la sécurité de nos propres troupes et celle des communautés locales dont nous prenons la responsabilité dans les opérations militaires de maintien de la paix. Naturellement, il s'agit aussi ici des coûts directement liés à de telles opérations.

Avec le budget actuel des dépenses militaires – qui correspond à 0,5 % du PNB – il faut reconnaître qu'à brève échéance, peu, voire rien de tout ceci ne sera encore réalisable. La série ininterrompue de restrictions budgétaires de ces dernières décennies nous a conduits tout près de la dernière place en matière de dépenses en matière de défense, aussi bien dans l'UE que dans l'OTAN. Aucune convergence, dès lors. Au contraire, nous perdons petit à petit le contact avec nos partenaires traditionnels qui ne lésinent pas sur les moyens.

Pour la mise à niveau du budget global de la Défense il faudra donc également une approche innovante. Cette fois, il faut passer par une courbe de croissance solidement ancrée pour les quinze prochaines années environ. Et dans ce cas, seule une initiative législative offre également des garanties : une « **loi budgétaire pour la Défense** » dans laquelle un **taux d'accroissement annuel est fixé**.

YES, WE STILL CAN

Nous ne vivons heureusement plus dans une période de guerre froide. Mais le contexte géopolitique actuel nous a réservé entre-temps une douche froide au réveil. La prévention et la gestion de crise sont essentielles. Le rôle que la Défense y joue l'est tout autant.

Au sein de la Défense, beaucoup ont donné le meilleur d'eux-mêmes pour faire aboutir les plans de réforme précédents. Ce sera la même chose pour celui-ci. A condition que nous tirions les dures leçons du passé – et que les aspects budgétaires soient bétonnés légalement – ce nouveau Plan Stratégique peut et doit réussir.

Il n'y aura plus de repêchage. Tout scénario qui sera maintenant imposé à la Défense devra être réalisé jusqu'au bout ou il sera celui de sa mort programmée.

*Jo Coelmont
Général de brigade d'aviation e.r.
Senior fellow IRSD et membre du comité de rédaction*

Inhoud – Sommaire

18

Operaties Opérations

- La Marine en opération** 21
CAPITAINE DE VAISSEAU CLAUDE RENARD
- Een terugblik op de recente F-16 operaties** 29

NAVO - OTAN

- Het Readiness Action Plan van de NAVO is niet
vrijblijvend voor naties** 37
LUITENANT-KOLONEL GIOVANNI DE WILDE

EU UE

- Op weg naar een nieuwe EU-strategie voor buitenlands-
en veiligheidsbeleid** 45
LUITENANT-KOLONEL SERGE VAN CAMP

NAVO/EU - OTAN/UE

- De Maritieme Veiligheidsstrategieën van de NAVO en de EU** 55
FREGATKAPITEIN HANS HUYGENS

Aan u het woord À vous la parole

**Programme de partenariat militaire entre la Belgique
et la République démocratique du Congo : la formation
des bataillons FARDC de réaction rapide** **79**
MÉDECIN COLONEL HONORAIRE MARC GEORGES

**Militaire Infectieziekten binnen Defensie: streven
naar internationaal topniveau** **91**
GENEESHEER MAJOR PATRICK SOENTJENS

Landstrijdkrachten? Ja, natuurlijk **101**
KOLONEL JOHAN BREYNE

**NATO Education and Training: een voorbeeldaanpak
voor Defensie?** **109**
MAJOR VAN HET Vliegwezen PATRICK VAN HOESERLANDE
KAPITEIN-LUITENANT-TER-ZEE JONKHEER IDZERT VAN EYSINGA

Persoonlijke ervaringen Expériences personnelles

**De Belgische verbindingsofficier bij het
Einsatzführungskommando Bundeswehr** **119**
LUITENANT-KOLONEL (RES) ERIK DE MUYNCK

**La Formation de conseillers juridiques
opérationnels au Burundi** **127**
MAJOR DOMINIQUE CRÈVECOEUR

**IN 'T KORT
EN BREF** **132**

La Marine en opération

CLAUDE RENARD

le capitaine de vaisseau breveté d'état-major Claude Renard est, depuis décembre 2012, le directeur des Opérations de la composante Marine et directeur adjoint des Opérations de l'état-major binational intégré, l'amirauté Benelux (ABNL). Il a précédemment occupé divers postes au sein du département d'état-major Opérations et Entraînement.

21

De Marine is klein maar zeer effectief. Deze component wordt continu ingezet in internationale wateren, maar ook voor onze kust. De veelvuldige en gevarieerde inzet maakt dat ze in de handen van de regering een uiterst flexibel instrument is met een hoge reactiviteit en inzetbaarheid in het volledige spectrum van operaties. Voortbouwend op de getrokken lessen leren we dat het noodzakelijk is om zich snel te blijven aanpassen. Dat weerspiegelt zich nu al in de wijze waarop de Marine meedraait in haar nationale en internationale omgeving en bijgevolg steeds op zoek is naar een hoge return on investment. Ook in tijden van krapte heeft de Marine de ambitie om een Triple A Navy te zijn: Active, Adaptative & Affordable.

La mission de la composante Marine est de mettre à disposition de la nation des moyens maritimes pouvant être mis en œuvre en mer et outre-mer à tout moment. La Marine remplit ces missions depuis pratiquement sa création en 1946 ; le déploiement du Kamina pour le transport des troupes belges lors de la guerre de Corée en 1950 en fut la première illustration. De même, depuis plus de quarante ans, elle contribue en permanence aux escadres de l'OTAN, et en particulier à l'escadre de lutte contre les mines, déployées à l'origine dans le cadre de la dissuasion contre le pacte de Varsovie et, maintenant, dans le cadre des mesures de réassurance de l'OTAN. Enfin, depuis 1988, la Marine est présente dans presque toutes les opérations lancées sous l'égide de l'OTAN, de l'UEO (Union de l'Europe occidentale), plus tard de l'UE, de l'ONU ou encore de coalitions ad hoc. La Marine belge s'est en effet déployée dans le golfe Arabo-Persique (opérations « *Octopus* », « *Southern Breeze* », « *Desert Shield* », « *Desert Storm* »), en Somalie (« *Restore Hope* »), en Adriatique lors de la crise en ex-Yougoslavie (« *Sharp Fence* », « *Sharp Guard* », « *Sharp Vigilance* », « *Sharp Watch* »,

« *Allied Harvest* »), en Méditerranée à la suite des attentats du 11 septembre, lors du Printemps arabe et de la crise des migrants (« *Active Endeavour* », « *Unified Protector* », « *Supportive Trident* »), au large des côtes libanaises pour l'unique opération maritime des Nations unies (« MTF UNIFIL »), dans la Corne de l'Afrique (« *Atalanta* »), en Baltique (« *Open Spirit* », « MCOPLIT », « MCOPLAT », « MCOPEST ») et dans les Caraïbes (« *West Shark* », « *Western Eagle* »). Dans la plupart des cas, la Marine a été déployée dès le lancement de l'opération, ce qui renforça le signal politique lancé par notre gouvernement. Les raisons de cette omniprésence sont essentiellement à rechercher dans les caractéristiques implicites de l'outil naval, à savoir son agilité stratégique, sa réactivité, sa flexibilité, sa capacité d'adaptation, sa polyvalence et sa modularité. Bien que déclinée différemment selon les capacités, les exemples non exhaustifs repris ci-dessous démontrent que dans le cadre d'opérations maritimes, il ne s'agit assurément pas de vains mots.

UNE DIVERSITÉ DE MISSIONS POUR UNE COMPOSANTE ACTIVE SUR TOUS LES FRONTS

Les frégates sont le fer de lance de la Marine, grâce à leur polyvalence et leur efficacité dans tout le spectre des opérations. Lors de sa période opérationnelle actuelle, la frégate Léopold I a déjà été déployée sur trois théâtres d'opérations différents pour protéger le trafic maritime et les intérêts économiques et diplo-

matiques belges. La première opération, *Atalanta*, avait pour mission de lutter contre la piraterie dans l'océan Indien sous l'égide de l'UE. La deuxième avait pour but de développer les capacités militaires maritimes de pays partenaires dans le golfe de Guinée, le *Maritime Capacity Building* (MCB). Début octobre, la frégate a repris la mer pour participer à l'opération Sophia en Méditerranée, afin d'y identifier et renseigner les réseaux de traite des êtres humains et de lutter contre les passeurs de migrants. Elle devrait ensuite rejoindre un groupe aéronaval international dans le cadre d'une autre mission et sur un autre théâtre d'opérations. Lors des déploiements sous *Atalanta*, outre les missions de protection du trafic marchand et d'escorte « humanitaire », les frégates ont effectué des missions de collecte de renseignement le long des côtes somaliennes. Elles ont aussi participé à des exercices interalliés avec, notamment, des navires japonais et chinois. Le Léopold I y a soutenu la diplomatie belge et le commerce extérieur par des visites protocolaires, telles que celles de Mumbai ou d'Istanbul. Durant le MCB, la frégate a contribué à la sécurité de notre flotte marchande via le mécanisme BEMTAR (*Belgian Maritime Threat Awareness & Reporting*) et travaillé dans le cadre de la lutte antidrogue avec le Centre d'opération et d'analyse maritime de lutte contre le trafic de drogue (anglais : *Maritime Analysis and Operations Centre – Narcotics*) de Lisbonne, financé par la Commission européenne.

Le navire de commandement et de soutien logistique Godetia n'est pas resté en rade. Après une période de remise en condition après son déploiement MCB en 2014, le Godetia a participé en Méditerranée à l'opération *Triton* sous l'égide de l'agence européenne *Frontex*. Au vu de l'urgence de la situation, le navire, renforcé par différents modules interarmes, fut dérouté de sa mission de formation des futurs cadres pour être mis en œuvre en Méditerranée. Cette mission de surveillance se transforma rapidement en une succession de sauvetages en mer d'embarcations surchargées de migrants. Ce changement de mission impromptu n'est pas une exception puisqu'en 2011, le *Narcis*, déployé au sein du *Standing NATO Mine Countermeasures Group 1* (SNMCMG1), a basculé, dans l'intervalle d'une escale logistique, vers l'opération *Unified Protector* avec pour mission de garantir les accès aux ports libyens. Plus récemment encore, le *Bellis* rejoignit SNMCMG1, lorsque le groupe fut activé de manière impromptue dans le cadre du plan d'action « réactivité » (RAP) de l'OTAN.

Plus proche de nos côtes, les opérations de sécurité et de surveillance maritime menées par le Carrefour de l'information maritime (CIM), appuyé par les patrouilleurs, représentent une corde de plus à l'arc de la composante. Ces moyens représentent une plus-value indiscutable pour la structure des garde-côtes en

effectuant des missions de contrôle de la pêche, de surveillance des cas de pollution maritime ou encore de contrôle accru de nos frontières maritimes dans le cadre de la problématique du trafic des êtres humains. Dans ces domaines, la Marine travaille en étroite collaboration avec la police maritime, la douane, le service public fédéral Santé publique, Sécurité de la Chaîne alimentaire et Environnement, le gouverneur de la province de Flandre occidentale et les départements responsables en mer. Les patrouilleurs sont également engagés pour la coordination de catastrophes en mer via le plan général d'urgence et d'intervention pour la mer du Nord (ANIP *Noordzee*). Ils remplissent aussi toute une série de missions militaires, dans un cadre OTAN ou national, telles les missions d'escorte de navires militaires russes et chinois lors de leur passage de plus en plus fréquent dans notre zone économique exclusive. Les patrouilleurs appuient également le Service d'enlèvement et de destruction d'engins explosifs (SEDEE) lors de la destruction d'explosifs repêchés par des navires de pêche ou les dragueurs civils.

UNE EXPLOITATION MAXIMALE DES CAPACITÉS

Les capacités de la Marine ont toujours été mises en œuvre dans un contexte international, expéditionnaire, intercomposantes (joint), mais également interdépartemental. Ceci se reflète dans la structure opérationnelle de la Marine qui repose à la fois sur un ancrage binational (ABNL) et interdépartemental (CIM), induisant une remise en question constante des méthodes de travail, des concepts de maintenance et de mise en condition afin de répondre comme il se doit aux besoins du gouvernement. La fréquence et la diversité des déploiements offrent l'opportunité unique de développer la capacité d'adaptation, ce qui se traduit par une grande créativité et surtout un investissement permanent dans l'innovation au niveau tactique, matériel, organisationnel ou du personnel.

Au niveau capacitaire, afin de tester et d'améliorer les procédures d'emploi de nos chasseurs de mines et du Godetia, des modules additionnels tels que le *Deep Diving Team* du SEDEE et le drone sous-marin REMUS sont ajoutés selon les missions. À titre d'exemple, le Godetia fut déployé dans son cœur de métier en 2014, au sein du SNMCMG2, lors d'un exercice au large des côtes espagnoles et y expérimenta avec succès l'usage du REMUS depuis une plate-forme autre qu'un chasseur de mines.

Au niveau organisationnel, la mise en œuvre de modules interarmes est devenue une mesure standard visant à optimiser la complémentarité des moyens de la

Défense. Les capacités du navire sont ainsi renforcées par différents modules, comme l'hélicoptère, et des éléments des composantes Terre, Médicale et des services de renseignement. La Marine dispose également d'une cellule chargée de l'interaction et de la coordination avec notre flotte marchande. Elle appuie l'état-major de l'opération *Atalanta*, contribuant au bon fonctionnement des centres d'opérations maritimes régionaux en Afrique de l'Ouest dans le cadre de l'opération MCB. Finalement, via BEMTAR, elle collabore étroitement avec le CIM, l'Union royale des armateurs belges, les armateurs belges, le service public fédéral Mobilité et Transports et l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace. Cette modularité est aussi appliquée inversement, puisque les plongeurs de la Marine ont participé à des opérations au Laos, au Cambodge, au Liban ou en Afghanistan en appui aux détachements présents.

QUELQUES ENSEIGNEMENTS ET PERSPECTIVES

Les caractéristiques de l'outil naval telles que mentionnées plus haut sont autant d'atouts pour la Marine dès lors qu'ils se voient confirmés lors des retours d'expérience. La flexibilité, la disponibilité de la capacité navale et son adaptabilité aux nouvelles missions, tâches ou innovations se traduisent par une culture d'entreprise qui prône l'ouverture, la curiosité et qui vise l'excellence.

Cette culture d'entreprise a prouvé sa valeur et est partagée par les familles des équipages, qui démontrent ainsi une même attitude flexible par rapport au métier de marin de leur proche. La réactivité de la composante qui répond à toutes les sollicitations, exprimées souvent avec un préavis court par le gouvernement, confirme l'adéquation des politiques et concepts d'entraînement et de mise en condition. Les niveaux de préparation exigés lors des périodes de certification internationale permettent d'absorber la très grande partie de tâches ou de missions avec un besoin minimal de *pre-deployment training*. Celui-ci peut ainsi être concentré lors d'une escale technique ou lors du transit vers le théâtre d'opérations.

Depuis la chute du Rideau de fer, les opérations maritimes ont été marquées par une orientation vers des missions de sécurité de plus basse intensité, telles que la lutte contre la piraterie ou les narcotrafiquants. Ces opérations ont requis une approche plus globale et interdépartementale des crises, ce qui a amené la Marine à adopter une approche plus modulaire des équipages. Une érosion de l'expérience et de l'expertise des opérations en milieu complexe et dans certains domaines de la lutte en mer en a toutefois été la principale conséquence. La crise ukrainienne a provoqué une prise de conscience de cette évolution parmi les marines occidentales et, pour inverser la tendance, les efforts se sont réorientés vers des entraînements pour des missions de haute intensité. Ce constat est naturellement partagé au sein de l'OTAN, dont les marines s'affairent à revoir leurs programmes d'exercice dans ce sens. L'approche modulaire interarmes permet aussi de maximiser le potentiel des navires et de diminuer la pression sur les équipages déjà fortement sollicités. La modularité est donc devenue le maître mot. Pour la Marine, il s'agit de pouvoir se déployer dans son cœur de métier, tout en s'appuyant, selon les besoins, sur le soutien et l'expertise disponibles au sein de la Défense. En fin de compte, elle permet d'élargir la palette de capacités que la Défense peut mettre en œuvre en opération.

Ce que le futur apportera est incertain, mais l'analyse de l'environnement, tel que présentée par le ministre dans le cadre du développement du plan stratégique, laisse présager un besoin croissant de capacités capables de protéger les flux maritimes et d'opérer en mer. Le réalisme nous amène à anticiper qu'à l'avenir, au niveau des opérations, la contribution des marines ne diminuera pas. Il n'existe en ce moment aucun indicateur amenant à une conclusion différente. Afin d'appréhender au mieux les risques et les menaces à venir, il est indispensable pour la Marine de maintenir une connaissance des zones maritimes économiquement importantes pour la Belgique, tel le golfe Arabo-Persique. Elle devra renforcer sa coopération interarmes, notamment par l'utilisation de l'hélicoptère maritime

Caïman depuis nos frégates, et œuvrer à la consolidation des collaborations interdépartementales existantes dans le cadre de nos multiples missions. Elle devra également préparer l'avenir en se familiarisant avec les drones de tous types. Ce besoin de modularité devra être anticipé, notamment par l'exploitation des progrès technologiques dans le domaine de la construction navale. Ceci renforcera la flexibilité de l'outil et élargira donc l'éventail des capacités mises à la disposition du gouvernement. Dans le contexte actuel d'insécurité et de maîtrise budgétaire, une des solutions politiquement les plus soutenues vise une plus importante coopération internationale en saisissant les opportunités offertes dans le cadre de la construction de l'Europe de la Défense et des initiatives de mise en commun (pooling and sharing). Il est donc impératif pour la Marine de se focaliser, dans le cadre de l'entraînement et des opérations, sur l'interopérabilité avec nos partenaires stratégiques. Depuis la structure ABNL, des *packages* de capacités pourraient être composés à partir des moyens belges et néerlandais qui s'intégreraient à des groupes aéronavals et amphibies des grands partenaires européens. C'est ainsi que devrait se concevoir une Défense européenne et c'est dans cette optique que la Marine devra continuer à se développer.

Si la Marine veut à l'avenir continuer à participer à des opérations en mer, tant dans nos eaux territoriales qu'à l'étranger et ce, afin de contribuer à la sécurité en mer et depuis la mer, elle devra persévérer dans ses initiatives et consolider ses coopérations. Coopérer autant sur le plan international qu'interdépartemental ou intercomposantes est une valeur inscrite dans les gènes de nos équipages. Entre les mains du gouvernement, la Marine forme un instrument flexible et à grande réactivité engageable dans tout le spectre des opérations maritimes. Aussi veut-elle se profiler dans toutes ses activités comme un partenaire fiable et se doit-elle de s'adapter, dans les meilleurs délais, à l'évolution du monde et aux nouvelles missions qui en découlent. Malgré les petits nombres de plateformes disponibles, elle a démontré, à ce jour et à maintes occasions, l'agilité stratégique de l'outil naval tout en mitigeant les risques d'enlisement dans une opération. C'est ce qu'on appelle un excellent retour sur investissement. En résumé, et même en temps de vaches maigres, la Marine maintient son ambition d'appartenir au club des *Triple A Navies* : *Active, Adaptive & Affordable*.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Mots clés : Marine, opérations, ABNL

Een terugblik op de recente F 16-operaties

Als operationeel F-16 piloot namen de auteurs van dit artikel meer dan eens deel aan de operaties in Afghanistan, Libië en Oost-Europa. Ze hebben elk meer dan 8 jaar ervaring als F-16 piloot. Vandaag bekleedt één van hen de functie van testpiloot voor de upgrade programma's van de F-16, de andere is verantwoordelijk voor de opvolging van F-16 operaties en trainingsactiviteiten.

Lors des dernières décennies, les politiciens ont engagé de manière intensive nos F 16 belges dans des conflits s'étalant de l'Europe de l'Est jusqu'au Moyen-Orient et l'Afrique du Nord. Pendant ces opérations, l'avantage intrinsèque d'une capacité de combat aérienne a été démontré, ce qui a permis de tirer des leçons pour le futur. Cet article évalue les récentes opérations auxquelles les F 16 ont participé, en tire quelques conclusions importantes et propose des points d'attention pour l'avenir.

De operaties waarbij onze F 16's in actie zijn gekomen tijdens crisismomenten kan men opdelen in twee categorieën die wezenlijk van elkaar verschillen. Enerzijds onderscheidt men de operaties in het Midden-Oosten en Noord-Afrika waar de focus op een conflict lag dat zich hoofdzakelijk op de grond afspeelde. Anderzijds kan men de operaties beschouwen die plaatsvonden in Oost-Europa in het kader van de bewaking van het NAVO-luchtruim. Tot deze laatste categorie behoren ook de twee F 16's die in België permanent klaarstaan om het Belgische luchtruim dag en nacht te beveiligen.

EEN KORT OVERZICHT VAN DE VOORBIJE OPERATIES

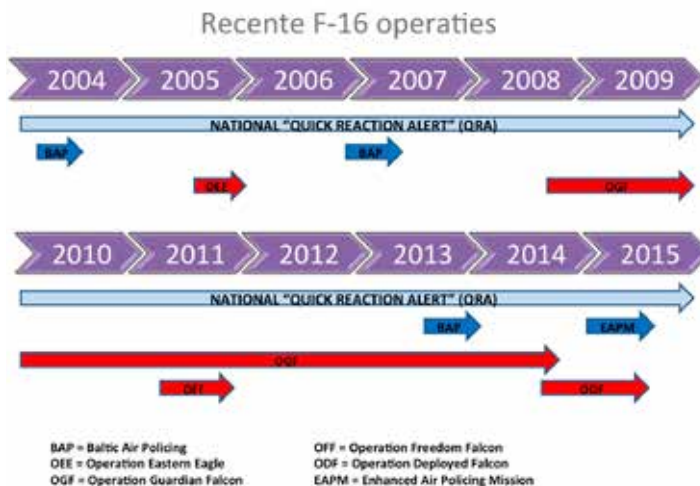
Op 14 juli 2005 werden de Belgische F 16's voor de eerste maal ingezet te Kaboel in Afghanistan (*Operation Eastern Eagle*, OEE) voor een periode van zes maanden. Deze operatie vond plaats in het kader van de eerste verkiezingen in Afghanistan waarbij een tijdelijke versterking van de internationale troepenmacht werd opgebouwd. Vanaf 1 september 2008 kwamen de Belgische F 16's terug in actie boven Afghanistan, ditmaal opererend vanuit Kandahar ter on-

dersteuning van de NAVO-grondtroepen, onder het bevel van de *International Security Assistance Force* (ISAF). Deze operatie waaraan België deelnam met zes F 16's (*Operation Guardian Falcon*, OGF) eindigde op 3 oktober 2014.

Parallel aan de operatie in Afghanistan namen zes F 16's deel aan de operatie boven Libië van 21 maart 2011 tot 31 oktober 2011 (*Operation Freedom Falcon*, OFF). De situatie op het terrein in Libië vereiste een zeer snelle interventie. Op één weekend tijd veranderde de aard van een missie van een detachement F 16's, op trainingsmissie in Griekenland, fundamenteel: van het uitvoeren van trainingsvluchten met de Griekse luchtmacht naar offensieve vluchten boven Libië in het kader van een internationale coalitie (operatie *Odyssey Dawn*, achteraf overgenomen door de NAVO onder de naam *Unified Protector*). De flexibiliteit van het luchtwapen werd aangewend om binnen zeer korte termijnen en over grote afstanden met precisie tussen te komen om zo op enkele maanden tijd de gestelde doelstellingen van VN-resolutie 1973 te behalen.

Een aantal jaren later, na het uitroepen van het kalifaat en het plegen van buitensporige gewelddadigheden door Daesh, kwam de operatie *Inherent Resolve* onder Amerikaanse leiding tot stand. De Belgische overheid besliste om deel te nemen aan deze internationale coalitie met onder meer zes F 16's (*Operation Desert Falcon*, ODF). Vanaf 1 oktober 2014, nog voor het beëindigen van de operatie in Afghanistan, voerden Belgische F 16's hun eerste vluchten boven Irak uit.

Gelijktijdig met deze missies in het Midden-Oosten en Noord-Afrika is de druk vanuit Rusland op de Oost-Europese landen de laatste jaren enorm toegenomen.

Toen de Baltische staten in maart 2004 bij de NAVO aansloten en niet beschikten over eigen middelen om het luchtruim te bewaken, ging ter ondersteuning van deze nieuwe lidstaten de operatie BAP (*Baltic Air Policing*) van start. Onze F 16's kwamen als eerste NAVO-land aan op de luchtmachtbasis van Šiauliai in Litouwen. Ditmaal was de opdracht gericht op het vrijwaren van de integriteit van het NAVO-luchtruim en niet op het controleren van de grondsituatie. Lidstaten van de NAVO wisselden elkaar hiervoor op regelmatige basis af. De Belgische vliegtuigen namen deel aan drie rotaties: een in 2004, in 2007 en in 2013.

Na de escalatie van het conflict in Oekraïne en de annexatie van de Krim door Rusland beslisten de politici om de luchtbewaking op te drijven. Dit gebeurt onder de noemer van EAPM (*Enhanced Air Policing Mission*) en bestaat uit zestien vliegtuigen afkomstig van vier NAVO-lidstaten. De Belgische missie vond plaats vanuit Malbork te Polen van 9 januari tot 3 augustus 2015.

Ook België heeft zijn eigen luchtpolitie. Naast de zendingen aan de oostflank van Europa staan er in België dag en nacht (24/7) minimaal twee F 16s vertrekkenklaar. Deze permanentie heet QRA (*Quick Reaction Alert*). De taak van onze QRA bestaat erin om enerzijds de integriteit van het eigen Belgische luchtruim te vrijwaren en vliegtuigen in nood te helpen, anderzijds is deze QRA beschikbaar voor de NAVO en dus ook inzetbaar voor de bescherming van het volledige NAVO-luchtruim.

BLIJVEN INVESTEREN

Een eerste vaststelling is dat men periodes kan identificeren waarin meerdere operaties gelijktijdig plaatsvonden (bv. in 2013 verliep de operatie in Afghanistan tegelijk met de luchtruimbewakingsopdracht in Litouwen). Het is de gemiddelde F 16-piloot dus niet vreemd om twee maanden in Afghanistan grondtroepen te ondersteunen en onmiddellijk hierna richting Litouwen door te reizen om het NAVO-luchtruim in de Baltische staten te beveiligen. Dit is niet zo vanzelfsprekend als het op het eerste gezicht lijkt. Immers, zonder bijkomende training slaagt eenzelfde piloot erin om op zeer korte termijn verschillende types van opdrachten uit te voeren in een verschillend multinational kader en in verschillende operatiezones. Dit is enkel mogelijk dankzij goede investeringen op het gebied van de paraatstelling en het materieel.

De paraatstelling steunt op een goed uitgewerkte doctrine, de operationele ervaring van onze piloten en een trainingsprogramma dat op maat is geschre-

ven, zowel in een nationaal als in een multinationalaal kader. Dit resulteert in een continue inzetbaarheid en flexibiliteit waardoor het operationele ritme zeer hoog kan blijven. Deze investering heeft zeker haar waarde bewezen in dit laatste decennium, waarbij het ambitieniveau van onze luchtcomponent voor een langere periode aanhield (bv. in 2011, toen de operaties boven Afghanistan en Libië gelijktijdig ondersteund werden, boven op de nationale QRA).

Naast de doctrine en de inzet van een goed getrainde crew (zowel in de lucht als op de grond) is ook een goed uitgerust multirole wapenplatform onmisbaar. Dankzij een continue upgradepolitiek kan de F 16 zich vandaag gemakkelijk aanpassen aan zeer uiteenlopende situaties die zowel op de grond als in de lucht plaatsvinden. Bovendien werden de aanpassingen van het wapensysteem steeds uitgewerkt in samenwerking met meerdere partnerlanden. Dit zorgt ervoor dat niet enkel de prijs gedrukt wordt, maar dat de interoperabiliteit evenmin in het gedrang komt en het vliegtuig zich dus gemakkelijk kan integreren in een multinationale coalitie.

Met andere woorden, de succesvolle afloop van deze lange lijst van operaties is de slotsom van een goede doctrine en training, een vooruitziend beleid en doordachte beslissingen die in het verleden werden genomen. Maar wat voor morgen?

Het gevaar bestaat erin zich enkel te laten leiden door het succes van vandaag, waardoor men al snel geneigd zou zijn om verdere investeringen in het wapensysteem als overbodig te beschouwen. Maar het is net de politiek van toekomstgericht investeren en het up-to-date houden van het gevechtstoestel dat heeft bijgedragen aan het succes van vandaag.

Indien het verleden ons iets geleerd heeft, is het wel dat de aard en de plaats van toekomstige conflicten zeer moeilijk voorspelbaar zijn. Indien men zich enkel baseert op de inzetparameters van de voorbije operaties, bestaat het gevaar dat de operationele waaier aan opdrachten verengt en aan de beleidsmakers een aantal politieke opties wordt ontnomen. Het bestaande ambitieniveau behelst het volledige operationele spectrum, van luchtpolitie en crisismanagement tot klassieke collectieve verdediging. We moeten blijven klaarstaan voor elke mogelijke taak.

Kortom, wil men het succesverhaal van vandaag voortzetten en het ambitieniveau garanderen, dient men te blijven investeren in een modern multirole luchtwapen, rekening houdend met de volledige waaier van opdrachten die het luchtwapen geacht wordt te kunnen uitvoeren zonder de continue investering in de paraatstelling uit het oog te verliezen.

POLITIEK WAPEN BIJ UITSTEK

Uit de opsomming van de operaties kan men eveneens afleiden dat het luchtwapen zich gemakkelijk leent voor de politieke keuze bij uitstek om deel te nemen aan internationale operaties. Elke militair weet dat het gebruik van de derde dimensie, en het luchtwapen in het bijzonder, meestal maar één element is in het geheel van conflictbeheersingsmaatregelen. Inderdaad, in de geest van *jointness* zal het luchtwapen ingezet worden als onderdeel om de overkoepelende doelstellingen van een militaire campagne te ondersteunen. Maar de aard van de recente conflicten zorgt ervoor dat enkele intrinsieke kenmerken van het luchtwapen (zoals snelle inzetbaarheid, de flexibiliteit, het bereik, de precisie en het beperkte risico) een “asymmetrisch” voordeel betekenen op het terrein. Ook vanuit politiek oogpunt heeft dit voordeel een zekere draagkracht.

Dit “asymmetrische” voordeel ontstaat wanneer er bepaalde randvoorwaarden vervuld worden, waaronder het bereiken van een volledig luchtoverwicht en de aanwezigheid van performante ISR-middelen (*intelligence, surveillance & reconnaissance*) waarmee gericht toegeslagen kan worden, waar en wanneer nodig en dit met de gewenste precisie. Hierdoor is het mogelijk om effecten te creëren die door de politieke beleidsmakers en de publieke opinie gedragen worden.

Het eerste positieve effect is het minimale risico op verlies van eigen troepen. Niet enkel is de dreiging vanaf de grond of in de lucht controleerbaar, dankzij de voortreffelijke pilotentraining en de inzet van modern materieel, maar is ook het aantal militairen blootgesteld aan dit beheersbare risico zeer laag.

Een tweede effect van dit “asymmetrische” voordeel is de verminderde kans op collaterale schade en de mogelijkheid om de inzetregels (die op politiek niveau worden vastgelegd) strikt op te volgen. De doelwitten kunnen gekozen worden tijdens de planningsfase, met oog op een maximaal operationeel effect en minimale kans op collaterale schade; bovendien kan de piloot, tijdens de uitvoering, het juiste moment kiezen om met zeer grote precisie tussen te komen (bv. wachten tot een doelwit een dichtbebouwde omgeving verlaten heeft).

DE BELANGRIJKSTE SCHAKEL

In het kader van crisismanagement is de inzet van Defensie slechts een van de instrumenten die beschikbaar zijn voor de politieke beleidsmakers. De effectieve inzet van dit instrument wordt gebruikt als allerlaatste middel indien geweldloze interventies of bemiddelingen falen en de situatie uit de hand loopt. Nemen we als voorbeeld het gewapende conflict in Libië, toen het Libische leger de eigen burgerbevolking bombardeerde. De VN-resolutie 1973 werd gestemd om de humanitaire wantoestand een halt toe te roepen. Uiteindelijk werd dit doel door het gebruik van militaire middelen op zeer korte termijn behaald.

Door de correlatie tussen het type conflict en de intrinsieke kenmerken van het luchtwapen kwam ook in dit conflict voornamelijk het luchtwapen in beeld en was het de belangrijkste schakel om tot een snel einde te komen van het gewapende conflict: het neutraliseren van het leger van kolonel Khaddafi.

Bij een alomvattend crisismanagement is dit het einde van een eerste fase, waardoor vervolgens de wederopbouw van start kan gaan. De militair, of in dit geval het luchtwapen, heeft noch de middelen noch de knowhow om alle elementen van de structuur van een staat te versterken of uit te bouwen. Dit is gekende materie. Niettemin bestaat het gevaar dat een te vluchtige analyse tot een betoog tegen elke inzet van het luchtwapen leidt. Het instrument dat op korte termijn een gewapend conflict kan beëindigen en onschuldige levens redden, wordt zo in een verkeerd kader geplaatst, waardoor men het uiteindelijke doel voorbijstoot en het gewapende conflict langer aansleept.

DE TOEKOMST

Het laatste decennium vergde een inzet zonder weerga van de Belgische F 16's. Ondanks dat het aantal gevechtsvliegtuigen binnen de westerse luchtmachten

drastisch daalde, wordt er meer en meer een beroep gedaan op deze middelen. Dit kan verklaard worden door de stijging van het aantal conflicten, maar ook door de specifieke kenmerken die het luchtwapen te bieden heeft en die algemeen de goedkeuring van de politieke beleidsmakers wegdragen. Men mag niet vergeten dat de recente operaties maar een onderdeel vertegenwoordigen van de waaier van operationele opdrachten en dat men moet blijven inzetten om het hele spectrum te bestrijken, tot en met collectieve verdediging. Willen we dit pad verder bewandelen, dan zal men belangrijke en toekomstgerichte beslissingen moeten nemen in verband met verdere investeringen in het luchtwapen. Bij een goed doordacht investeringsplan kan men, dankzij de sterke evolutie in de beschikbare technologie voor het luchtwapen, het “asymmetrische” voordeel in toekomstige conflicten nog blijven aanwenden zodat België met eigen middelen, doelgericht en met een beheersbaar risico kan blijven bijdragen aan zijn binnen- en buitenlandse verplichtingen.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Trefwoorden: F-16, Operaties, Lessons Learned...

Het Readiness Action Plan van de NAVO is niet vrijblijvend voor naties

GIOVANNI DE WILDE

Luitenant-kolonel van het vliegwezen stafbrevethouder Giovanni De Wilde is als raadgever van de Belgische Vertegenwoordiger in het Militair Comité van de NAVO/EU (BEMILREP/BE-LEU) bevoegd voor de domeinen *Strategic Plans and Policy, Defence and Force Planning* en *Air and Missile Defence*.

Avec l'approbation du plan d'action « réactivité » (Readiness Action Plan – RAP) par les chefs d'État et de gouvernement, lors du Sommet au pays de Galles en septembre 2014, l'OTAN a ouvert un nouveau chapitre dans son existence en revenant à ses principes fondamentaux : une organisation défensive, orientée vers la défense collective et prête à intervenir rapidement sur son territoire en cas de nécessité. La mise en route du plan n'est néanmoins pas évidente et demande des adaptations et des investissements considérables de la part de l'Alliance et de ses États membres. Trouver un accord sur la stratégie et les concepts est encore relativement simple, mais dès que les moyens nécessaires (« humains, financiers, et matériels ») doivent être fournis, tout le monde semble se rétracter. Néanmoins, les pays doivent oser regarder plus loin que l'aspect « ressources » : le RAP (plan d'action « réactivité ») offre également des opportunités dans des domaines comme les opérations, les exercices, l'entraînement et la logistique. Même pendant des périodes budgétairement difficiles, les États membres doivent être disposés à participer financièrement à leur « assurance-vie » qui leur garantit la paix depuis presque sept décennies !

KADER

38

Na de goedkeuring van het *Readiness Action Plan* (RAP) door de staatshoofden en Regeringsleiders tijdens de Top van Wales in september 2014, slaat de NAVO een weg in die haar terug naar de basics van deze Alliantie zal brengen, namelijk een sterke defensieorganisatie waar de collectieve verdediging van haar leden centraal staat¹. Na de val van het IJzeren Gordijn had de NAVO, deels bij gebrek aan een directe bedreiging, zich de voorbije 25 jaar als *global security provider* meer toegelegd op het bezweren van conflicthaarden buiten het NAVO-verantwoordelijkheidsgebied, en dit in de vorm van crisisresponsoperaties, dan op collectieve verdedigingsoperaties (art. 5).

DE IMPLEMENTATIE VAN HET RAP

De invoering van het RAP heeft een diepe impact op de NAVO en de geallieerden. Het is niet zo maar een opsmukoperatie waarbij hier en daar een concept of een beleidspunt herschreven wordt ... Neen, de impact gaat dwars door het spierweefsel, soms tot op het bot: bijsturing van processen en procedures, aanpassing van organisatiestructuren (hoewel aan het maximale plafond van de NAVO-commandostructuur (NCS)² tot dusver niet wordt geraakt), doorgedreven multinationale trainingen en oefeningen met meer *High End* scenario's, verhoogde paraatheid en inzetbaarheid, alsook het voorzien in nieuwe en/of het heroriënteren van bestaande investeringen.

Met de goedkeuring van het politieke kader in Wales werd dus de aftrap gegeven voor een doorgedreven, grotendeels operationele “*make-over*” van de NAVO, waarbij het tijdslelement bovendien een belangrijke rol speelt: implementatie van de hoofdmoot van het RAP dient verwezenlijkt te zijn tegen de volgende NAVO-top die op 8 en 9 juli 2016 te Warschau plaatsvindt. De wereldwijd verslechterende veiligheidsomgeving, met voor de NAVO vooral de Russische houding in het conflict in Ukraine en de wijdere regio, bepaalde in eerste instantie de koerswijziging, waarbij de toenemende dreiging uit het zuiden echter steeds prominenter op de radar verschijnt. Voor de oostelijke bondgenoten, met Polen op kop, heeft de bekrachtiging door de politieke leiders van de Alliantie van een uitgevoerd en geoperationaliseerd RAP in hun regio/hoofdstad bovendien een belangrijke symbolische en geruststellende waarde. Dit werd recent nog bevestigd door de nieuwe conservatieve Poolse president, Andrzej Duda, tijdens zijn beëdiging op 6 augustus jongstleden met volgende uitspraak: “*We need a greater NATO in this part of Europe*”. Hij vindt het huidige plan ontoereikend!

Tijdens de bijeenkomst van de NAVO-ministers van Defensie in februari 2015, hun eerste ontmoeting na de Top van Wales, werd een actieplan met tien duidelijk omschreven *deliverables* voor de Top van Warschau goedgekeurd:

- een versterkte of *enhanced NATO Response Force* (eNRF) beschikbaar tegen de Top;
- binnen deze versterkte NRF, een operationele *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) die gevormd, getraind, geoefend en bruikbaar is tegen 2016;
- de oprichting van de eerste zes *NATO Force Integration Units* (NFIU's)³. Dit zijn een soort kleine voorwaartse coördinatie-eenheden elk bestaande uit een veertigtal militairen, deels van het gastland en deels door andere bondgenoten ter beschikking gesteld. Hun hoofdplicht is ervoor te zorgen dat NAVO-troepen, vooral voor de eNRF, in geval van oefeningen, training en indien nodig operaties, snel kunnen ontplooiën en, geïntegreerd met de nationale strijdkrachten⁴, ingezet worden;
- een significante verbetering van de infrastructuur om gepositioneerd materieel erin onder te brengen en zo de ontvangst en inzet van ontplooiende troepen te ondersteunen;
- een operationeel hoofdkwartier (*Headquarters Multinational Corps Northeast* – HQ MNC NE) dat de door de NAVO ontplooiende eenheden kan aansturen wanneer SACEUR hierom vraagt;
- versterkte *Standing Naval Forces* (SNF), klaar voor de uitvoering van het maritieme luik van de eNRF;
- een ambitieus programma van oefeningen, niet alleen voor de eNRF maar ook voor de ruimere troepen die de naties aan de NAVO toewijzen;
- versterkte advance planning, zodat uitvoerbare *contingency plans* (COP) zeer snel in werking kunnen treden na beslissing van de Noord-Atlantische Raad;
- een strategie die de rol van de NAVO om hybride oorlogsvoering tegen te gaan, vastlegt;
- tot slot, een beschikbaar politiek en militair kader, dat tegemoet komt aan de aanpassing van de NAVO om de dreiging vanuit de zuidelijke periferie op te vangen.

Algemeen kan gesteld worden dat, ondanks de zeer beperkte tijdslijnen, de NAVO goed op weg is om deze vooropgestelde doelstellingen tijdig te bereiken. Het spreekwoord “waar een wil is, is een weg” lijkt in dit geval zeker van toepassing, hoewel kan vastgesteld worden dat hoe dieper we in het implementatiemoeras vorderen, de NAVO-motor toch af en toe begint te sputteren! Immers, zoals

steeds vormt het aspect *resourcing* de grootste uitdaging, en dit voor alle drie de M's ("*men, money, material*").

DE IMPACT OP DE BELGISCHE DEFENSIE?

Het RAP moet de "nieuwe norm" vormen van de Alliantie. Wat de impact van de invoering ervan op het defensieapparaat van de bondgenoten zal zijn, valt nog niet echt te becijferen. De ontwikkelde concepten en plannen moeten voor het overgrote deel nog worden omgezet in concrete en permanente acties. Bovendien kan een bondgenoot, ondanks zijn principieel akkoord aan de koerswijziging van de NAVO, niet juridisch verplicht worden om ook effectief in alle elementen van de uitvoering in te stappen, op bepaalde aspecten na, zoals de gemeenschappelijke NAVO-financiering (*common funding* – CF). Er bestaat wel zoiets als de morele verplichting om solidair bij te dragen aan een allen-voor-één-en-één-voor-allen-NAVO en dit in een 360°-benadering. *Risk and burden-sharing* blijven hierbij belangrijke solidariteitsbegrippen waarop naties regelmatig beoordeeld en ook, al dan niet publiekelijk, worden afgerekend.

Om toch iets concreter te antwoorden op de vraag hierboven, zie ik een impact in volgende domeinen, wetende dat niet alles in negatieve termen van kosten en lasten mag omgerekend worden, maar eerder positief moet bekeken worden in de vorm van opportuniteiten:

- Oefeningen en training vormen een belangrijk onderdeel van het RAP-pakket. Er zal vaker en in een ruimer gamma multinationalaal en *joint* getraind worden. *High-end* intensieve oefeningen komen hierbij meer dan voorheen terug aan bod en zullen vaak plaatsvinden in de naties in en grenzend aan de periferie van de NAVO als onderdeel van de geruststellende maatregelen ten aanzien van de (oostelijke en op termijn ook zuidelijke) bondgenoten. Bovendien zal de VJTF regelmatig ontplooiën in de vorm van *snap exercises*. Ook kunnen nationale oefeningen via NAVO opengesteld worden aan andere bondgenoten en partners, waardoor dimensie en zichtbaarheid vergroot. Hoewel deelname aan multinationale oefeningen op afstand duidelijk *resources-intensive* is, mag men echter niet de operationele meerwaarde hiervan onderschatten en dit zowel voor het individu als de organisatie, in termen van interoperabiliteit, schaalverruiming en geografische realiteit.
- Er wordt een hogere paraatheid van de door de naties ter beschikking gestelde troepen door de NAVO verwacht. Vooral voor elementen behorende tot de VJTF, wordt de *notice to move* (NTM) duidelijk naar beneden gebracht.

Dit zal een impact hebben in geval van reële inzet (zowel voor oefeningen als operaties) op de ontplooiingstermijnen waarbij strategisch (lucht)transport sterk aan belang wint. Met onze logistieke expertise in dit domein, de aankoop van de A400M, en onze deelname aan het *European Air Transport Command* (EATC), beschikt België over een belangrijke troef. Binnen de NAVO wordt bovendien getracht om een deel van het strategische luchttransport in geval van ontplooiing van de VJTF via gemeenschappelijke NAVO-financiering te bekostigen. Dit kan een budgettaire opportuniteit voor België betekenen, aangezien onze luchttransportcapaciteit voldoende ruim gedimensioneerd is om andere bondgenoten te ondersteunen en zich bovendien kan beroepen op een belangrijke operationele knowhow.

- Een betere 360°-kijk op wat er om ons heen gebeurt, of het nu in de periferie van het NAVO-verantwoordelijkheidsgebied is of verderaf, neemt steeds aan belang toe. Niet alleen moeten bedreigende fenomenen, gebeurtenissen, tendensen ... opgemerkt worden, maar dienen deze vervolgens correct binnen de juiste, vaak hybride, context geanalyseerd en vervolgens zo ruim mogelijk gedeeld te worden. Het *NATO Intelligence Warning System* (NIWS), gesponsord door de naties, dient door de invoering van het RAP beter en efficiënter te werken en moet de nodige input krijgen van de naties, wil het zijn belangrijke rol in de eerste fase ("*indications and warnings*") van het *NATO Crisis Management Process* (NCMP) terdege kunnen vervullen. Hier ook zijn er mogelijk opportuniteiten voor de Belgische Defensie, zowel puur nationaal als met onze bondgenoten en partners.
- Deelname aan NAVO-structuren, zowel binnen de NAVO-commandostructuur (NCS) als binnen de NATO Force Structure (NFS), blijft een belangrijke waardemeter voor *burden-sharing*. Actueel hebben een aantal naties nog steeds geen of weinig zin om te raken aan het in 2011 afgesproken maximale plafond van 8.800 manschappen voor de NCS. Wel staan naties positiever tegenover de vraag van SACEUR en SACT om meer bevoegdheden te krijgen om interne verschuivingen door te voeren, teneinde flexibeler te kunnen optreden in functie van de gewijzigde behoefte. België hoort hier nog steeds bij de beste leerlingen van de klas doordat het een maximale invulling van 100% qua bezetting van de toegewezen NCS posten blijft nastreven. Naast de NCS, wordt ook steeds meer een beroep gedaan op de NFS en meer bepaald op de multinationale hoofdkwartieren. Ook hier wordt aan België gevraagd om een blijvende en zelfs verhoogde inspanning te leveren. De personeelsinvulling van de NFIU's in oprichting, bijvoorbeeld, gebeurt voor ongeveer de helft door het gastland en voor de andere helft via multinationale '*Memorandums of Understanding* (MOU)' tussen het gastland en de deelnemende bondgenoten. België heeft nu al toegezegd om voor de NFIU's

in Litouwen en Polen telkens één stafofficier te leveren. Deze inspanningen moet voortgezet worden, ondanks de druk van nationale besparingen en inkrimping van de strijdkrachten, omdat dankzij multinationale staffuncties ervaring opgedaan kan worden die anders nationaal onbestaande is.

- We zouden natuurlijk niet België zijn, mocht het financiële aspect niet onder de loep genomen worden. Qua gemeenschappelijke NAVO-financiering blijft het financiële door de naties voor de periode 2015-2019 vastgelegde maximumplafond voorlopig onveranderd. Dit plafond waarvan het investeringsbudget (NSIP⁵) en het militaire werkingsbudget (MB⁶) de voornaamste pijlers zijn, wordt door naties gevoed op basis van een afgesproken verdeelsleutel die in functie is van het bnp van de naties. Voor België ligt dit net onder de 2%. Ruimte vrijmaken voor financiering van het RAP binnen het ongewijzigde budgettaire plafond kan gebeuren door minder budget toe te wijzen dan voorheen nodig voor lopende operaties en door de prioritering/heroriëntering van lopende investeringsinitiatieven. Het wegwerken van de actuele en chronische onderbesteding in het NSIP kan ook enige ademruimte bieden voor RAP-gerelateerde investeringen, maar zorgt dan weer voor relatieve meerkosten voor de naties door de maximale benutting van de geplande budgettaire middelen.

BESLUIT

Tijdens de Top van Wales in september 2014 werd het RAP boven de doopvont gehouden. Nog geen twee jaar later, onder druk van onze oostelijke bondgenoten (met Polen op kop), wil de NAVO aan de naties tijdens de Top van Warschau in juli 2016 een vergevorderde implementatie voorleggen. De lat wordt hierbij hoog gelegd en de druk om *deliverables* te produceren, is belangrijk. Resultaten worden verwacht, ongeacht of deze kwalitatief voldoen aan de standaarden. Bovendien is het nog zeer de vraag of naties zullen volgen eens er boter bij de vis moet zijn. Het is relatief eenvoudig om tot consensus te komen over beleidspunten, strategieën en concepten, maar wat als er concreet ingevuld moet worden met materieel en personeel en de nodige financiële middelen dienen te worden gevonden? Zal er dan nog voldoende politieke wil van de bondgenoten zijn? Veel zal hierbij afhangen van de evolutie van de geostrategische veiligheidsomgeving. Welke de Belgische houding zal zijn qua effectieve deelname in de uitvoering van het RAP, is nog koffiedik kijken. Wellicht, en naar aloude gewoonte, zal de Belgische houding sterk budgettair georiënteerd zijn, maar misschien moeten we nationaal ook even durven vooruit te kijken naar nieuwe operationele, trainings-, logistieke en andere opportuniteiten die zich aanbieden binnen de RAP-context.

Graag zou ik willen eindigen met de woorden van onze aller bekende Belgische defensie-expert, Sven Biscop, in een artikel in de Knack van 5 augustus 2015: “We moeten durven in te zetten op de NAVO. Dat is nog steeds de beste manier om onze belangen te beschermen. Dat is onze levensverzekering. Niemand betaalt graag zijn verzekeringspremie, maar ja als er iets verkeerd loopt, ben je blij dat je een verzekering hebt.”

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Trefwoorden: Readiness Action Plan – NAVO

¹ Het politieke kader van het RAP werd in een vorige editie van het BMT reeds uitgebreid toegelicht door kolonel stafbrevethouder Didier Audenaert, de voormalige defensieraadgever bij de Belgische Permanente Vertegenwoordiging bij NAVO (BELOTAN).

² NCS bestaat uit 5.750 posten voor *Allied Command Operations* (ACO) en 1.050 posten voor *Allied Command Transformation* (ACT). Hoewel niet rechtstreeks deel uitmakend van de NCS worden hier ook steeds de 2.000 posten voor *Alliance Ground Surveillance* (AGS) en *Airborne Warning and Control System* (AWACS) bij vermeld. Samen 8.800 posten.

³ Eerste zes NFIU's: Bulgarije, Estland, Letland, Litouwen, Polen en Roemenië.

⁴ Het betreft hier de NHDF of de *National Home Defence Forces*.

⁵ *NATO Security Investment Programme*.

⁶ *Military Budget*.

Op weg naar een nieuwe EU-strategie voor buitenlands- en veiligheidsbeleid

SERGE VAN CAMP

IN SAMENWERKING MET PASCAL HEYMAN

Luitenant-kolonel stafbrevethouder Serge Van Camp studeerde internationale en diplomatieke betrekkingen en filosofie en is momenteel militair raadgever bij het stafdepartement Strategie (ACOS Strat), Desk EU.

Pascal Heyman is Directeur Diplomatie aan het Kabinet van de Minister van Landsverdediging.

Douze ans après la publication de la Stratégie Européenne de Sécurité, un nouveau document est attendu pour l'été prochain. L'environnement sécuritaire dans lequel l'UE opère a en effet radicalement changé.

La manière dont la nouvelle stratégie de politique étrangère et de sécurité sera rédigée a déjà été fixée. Par contre, même les grandes lignes de cette stratégie n'ont qu'à peine été déterminées. Nous devons en tout état de cause partir d'un contenu ambitieux. Mais la fracture actuelle entre le Nord et le Sud est-elle une bénédiction ou une malédiction ? Pour conclure, les auteurs se penchent sur les défis les plus importants que ce projet pourrait avoir à relever.

EUROPE HAS NEVER BEEN SO PROSPEROUS, SO SECURE NOR SO FREE

Zo optimistisch klonk de Europese Veiligheidsstrategie in 2003¹, in de inleiding van een document waarnaar lang werd uitgekeken.² Een document dat nu nog steeds de basis vormt van ons veiligheids- en defensiebeleid.

Maar wie vandaag de kranten openslaat, kan zich nog moeilijk vinden in deze optimistische boodschap. Een dramatische nasleep van de Arabische Lente in

het zuiden, een Russische machtspolitiek in het oosten en opeenvolgende bloedige conflicten in Afrika. Ook Europa zelf wordt niet gespaard. Vluchtelingen stromen toe, extremisten plegen aanslagen in onze steden, computernetwerken worden gekraakt en de economische crisis blijft langer aanslepen dan gedacht. Kortom, *“Europe’s security environment has changed dramatically”*.³

De boodschap van 2003 is vervlogen, de inhoud uitgehold. Europa heeft een nieuwe strategie nodig en liefst zo snel mogelijk. Dat was ook de retoriek van de Europese staatshoofden en regeringsleiders in juni: *“The High Representative will continue the process of strategic reflection with a view to preparing an EU global strategy on foreign and security policy in close cooperation with Member States, to be submitted to the European Council by June 2016”*.⁴

We zijn benieuwd. In welke richting zullen volgend jaar de legers van de EU-lidstaten, samen de tweede grootste troepenmacht ter wereld, het grootste diplomatiennetwerk en het omvangrijkste ontwikkelingsbudget gaan?

HET PROCES

De aanzet werd gegeven in december 2013. Na tien jaar bogen de Europese leiders zich nog eens over veiligheid en defensie. Ze stelden vast dat *“Defence matters”*. Europa moest echter wel gepast reageren op de snel veranderende geopolitieke situatie zodat het de veiligheid van zijn inwoners verder kon garanderen. Catherine Ashton, de toenmalige hoge vertegenwoordigster, werd uitgenodigd om tegen de zomer van 2015 de impact ervan te evalueren in een *Strategic Review*.

De centrale rol voor de hoge vertegenwoordigster, zowel in het stroomlijnen van het proces als in het inhoudelijke resultaat, werd met veel enthousiasme opgenomen door haar opvolgster Federica Mogherini sinds haar aanstelling in november 2014. Een nieuwe veiligheidsstrategie was immers één van haar prioriteiten.

Voor de eerste fase, namelijk de evaluatie of een herziening wel noodzakelijk was, werd een werkgroep samengesteld onder leiding van Nathalie Tocci, een directe medewerkster. De reflectie resulteerde in maart 2015 in een vrij pes-

simistische visie van de nieuwe veiligheidsomgeving waarin we leven, “*Today an arc of instability surrounds the EU*”.⁵⁶ Het verschil met de optimistische boodschap van 2003 is frappant.

In een wereld die meer “*connected, contested and complex*” is, heeft de EU dan ook maar één optie, namelijk een actief engagement. Een alomvattende aanpak of zogenaamde “*comprehensive approach*” is hierbij relevanter dan ooit. Een idee dat op zich niet echt vernieuwend is, maar door de toegenomen interdependentie van de oorzaken van conflicten –en dus ook van hun oplossingen – een pure noodzaak is geworden. De tijd dat een groot menselijk conflict met een militaire beslissende slag op een wel afgelijnd slagveld, zoals Waterloo, kon worden beslecht, ligt ver achter ons. Vergelijk ten slotte in de actuele analyse de onzekerheid over de toekomst (“*global trends are often the product of unexpected shocks and human choices. This increases the uncertainty that lies ahead.*”) met het optimisme van 2003.

Op basis van deze analyse moet nu, als tweede fase, een gemeenschappelijke visie ontwikkeld worden. Een proces waarbij de lidstaten en andere *stakeholders* worden betrokken, en ook de Europese burger. Mogherini heeft per lidstaat een contactpersoon gevraagd, maar het is niet de bedoeling dat de 28 lidstaten samen een tekst schrijven. Wel *brainstorming*, ook buiten de EU-instellingen, maar Mogherini “*should hold the pen when drafting the document*” zoals de Benelux-landen in een samen ontwikkeld *position paper* ter zake stellen.

Ongeveer dertig maanden zullen er verstreken zijn voordat de nieuwe strategie in juni 2016 wordt voorgelegd. Dat is een lange periode. En ondertussen verwacht de internationale gemeenschap dat Europa als global security provider verder zijn rol blijft opnemen. Conflicten en crisissen moeten aangepakt worden. Militaire operaties en missies worden verder gepland en uitgevoerd, op basis van regionale strategieën en PFCA's.⁷ Maar ook de structuren van de Europese Dienst voor Extern Optreden moeten herzien worden, en de ontwikkeling van militaire capaciteiten gaat eveneens verder.

Zo worden we stilaan geconfronteerd met een omgekeerde situatie. De Veiligheidsstrategie is het overkoepelende raamwerk en zou richting moeten geven en de basis vormen voor de opmaak van de onderliggende beleidsdocumenten. Het zou dan ook verkeerd zijn om in juni 2016 een strategie te hebben die enkel een opsomming maakt van wat ondertussen ontwikkeld is. We verwachten een brede overkoepelende visie voor de toekomst, geen synthese van het verleden. Een visie, die zonder energieverspilling in toepasbare acties (het “echte werk”)

moet kunnen worden omgezet en die op regelmatige tijdstippen – niet nog eens 12 jaar na datum – moet kunnen worden geëvalueerd en zo nodig bijgestuurd.

VERDEELDHEID: VLOEK OF ZEGEN?

Bij de opmaak van de Veiligheidsstrategie in 2003 was Europa verdeeld. Het “nieuwe Europa” stond lijnrecht tegenover het “oude Europa”. Aanleiding was de oorlog in Irak en de pro-Amerikaanse houding van de nieuwe EU-lidstaten. Er werden diepe wonden geslagen, onze geloofwaardigheid werd ondermijnd. Toch slaagde de EU erin om die verdeeldheid om te buigen naar een positieve ontwikkeling. Het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB) raakte in een nooit geziene stroomversnelling, niet het minst door de persoonlijke inzet van de toenmalige hoge vertegenwoordiger Javier Solana en daarna van Raadsvoorzitter Herman Van Rompuy.

Momenteel is Europa opnieuw verdeeld. Ditmaal tussen noord en zuid.

Voor het zuiden vormt de dagelijkse toevloed aan migranten uit Afrika momenteel de hoofdbekommernis. Deze landen willen een Unie die zich toelegt op die problematiek. Niet enkel de symptomen bestrijden op de Middellandse Zee, maar ook de fundamentele oorzaken aanpakken. In Libië, Syrië, Irak, maar ook in Sub-Sahara-Afrika van Mali tot Somalië.

De landen in het noorden hebben andere kopzorgen. Zij voelen zich vooral bedreigd door de vermeende expansiedrang van Rusland en het conflict in Oekraïne. Een conflict dat trouwens ook tot een migratiestroom leidt. De Baltische en Scandinavische landen worden regelmatig geconfronteerd met een schending van hun luchtruim en territoriale wateren. Zij nemen, in tegenstelling tot de zuidelijke landen, de Russische militaire dreiging wel zeer ernstig.

Mogherini heeft al regelmatig benadrukt dat ze ten aanzien van beide problemen geen prioriteit wil stellen. Het is niet “of”, maar “en”. Dit is een moeilijke evenwichtsoefening in tijden van militaire schaarste. Er zijn immers andere capaciteiten nodig om de onderliggende redenen van de mediterrane migrantenproblematiek op te lossen dan om de spanningen weg te nemen met Rusland.

Het is nu de vraag of we net zoals in 2003 deze interne verdeeldheid kunnen verenigen in een gemeenschappelijk gedragen visie en zo de basis kunnen leggen voor een verdere ontwikkeling.

EEN AMBITIEUZE INHOUD

Een strategie bepaalt, eenvoudig gesteld, de manier waarop je middelen inzet om doelen te bereiken. Deze doelen bepaal je door naar buiten en vooruit te kijken.

49

Een EU-strategie voor buitenlands- en veiligheidsbeleid moet dus in eerste instantie de geopolitieke veranderingen in onze veiligheidsomgeving analyseren. Wat zijn de bestaande en toekomstige dreigingen en risico's? We moeten naar buiten en vooruit kijken. Het is belangrijk voor Europa om boven het huidig klimaat van kwetsbaarheid en

angst uit te stijgen en niet op onszelf teruggeplooid te blijven. In tegenstelling tot de voorbije twee eeuwen zet het Westen en in het bijzonder Europa niet langer de toon, er zijn krachten waarover we de controle schijnen verloren te hebben. Terwijl momenteel in Azië vooral de cultuur van hoop en groei leeft, heerst in Europa vandaag eerder een cultuur van angst en ongerustheid en heeft in de Arabisch-islamitische regio dan weer een cultuur van vernedering en frustratie vaak de overhand.⁸

Bij de opmaak van onze strategie moeten we ons hiervan bewust zijn. Ondanks dat in Europa de objectieve veiligheid hoog is, voelen we ons bedreigd. De waargenomen – of subjectieve veiligheid – is laag. Of meer filosofisch benaderd, zou Epicurus ons erop attent maken dat het niet de dingen zijn die ons in verwarring brengen, maar onze mening omtrent de dingen.

We moeten weer kansen en opportuniteiten durven ontwaren. Hoe kunnen we de EU-NAVO-relatie versterken, en zo het trans-Atlantische partnerschap opnieuw meer aanhalen? Afrika zal de komende decennia het snelst groeiende continent zijn, zowel qua bevolking als economie. Welke mogelijkheden biedt dit voor Europa? Hoe slagen we erin om onze angst om te buigen in hoop?

Vervolgens moet de strategie onze gemeenschappelijke waarden en belangen identificeren die we wensen te vrijwaren. Het is hierbij belangrijk om concrete strategische doelstellingen en prioriteiten vast te leggen, in overeenstemming met ons ambitieniveau. Dit is een grote uitdaging, waarbij duidelijke en concrete antwoorden worden verwacht op vragen zoals “Wat is het ambitieniveau van de EU op het gebied van veiligheid en defensie?”. Het gaat hier dus om het uitdrukken van een kwantiteit (frequentie, volume) en een kwaliteit (doelen, rollen, opdrach-

ten). Of met andere woorden, wat willen we bereiken, wat zijn we bereid daartoe in te zetten, om wat te doen en voor welke periode? Het *Headline Goal 2010*,⁹ dat momenteel hierop antwoord geeft, wordt ook volgend jaar herzien. In welke mate zal de nieuwe strategie de herziening van het *Headline Goal* beïnvloeden?

De Veiligheidsstrategie van 2003 bepaalde weliswaar drie strategische doelstellingen: het aanpakken van de voornaamste dreigingen, werk maken van veiligheid in onze eigen omgeving en een internationale orde gebaseerd op doeltreffend multilateralisme. Het bijhorende ambitieniveau ontbrak echter in de strategie.

Ten slotte moet de strategie richting geven aan de ontwikkeling van de middelen, instrumenten en capaciteiten die we nodig hebben om onze vooropgestelde doelen te bereiken. GVDB-operaties en missies vormen hierbij een belangrijk onderdeel. De EU voert momenteel zeventien operaties en missies uit. Vooral reactief en in ons nabuurschap. Hierbij zijn er circa 5.000 militairen ontplooid. Is dit voldoende om het EU-beleid te ondersteunen? Hoeveel procent van de 1,5 miljoen militairen van de EU-lidstaten kunnen/willen we ontplooiën? Meer dan de huidige 0,3%?

Inhoudelijk, stellen we vast dat – net zoals voor de NAVO – het verzekeren van de veiligheid van het eigen grondgebied en de onderdanen, een hoofdtaak van de EU is geworden. Hiervoor werden zowel een bijstandsclausule als een solidariteitsclausule opgenomen in het Verdrag van Lissabon. Terwijl het Atlantisch

Bondgenootschap voor België de belangrijkste vorm van collectieve verdediging betekent, zou de ambitie van een Europese Defensie, in onze ogen, niet beperkt moeten blijven tot crisisbeheersing. We zien in se geen contradictie of competitie tussen EU en NAVO: de door de lidstaten gemaakte defensie-inspanningen in het ene kader dienen ook in het andere. Beide organisaties zullen in hun takenpakket ongetwijfeld dichter naar elkaar toegroeien. Of en wanneer van het ene of het andere kader gebruik gemaakt wordt, zal steeds afhangen van de concrete omstandigheden.

Maar naast de veiligheid van het eigen continent wil de Unie zich ook steeds meer profileren als een *global security provider*, hoofdzakelijk in haar nabuurschap dan toch. Een ambitieuze strategie moet erin slagen om beide opdrachten met elkaar te verenigen. Het is daarbij essentieel dat het GVDB de harde kern van de nieuwe Strategie blijft. Een holistische Strategie, zoals Mogherini het

wenst, biedt zeker een meerwaarde omdat ook andere dimensies van veiligheid relevant zijn voor het totaalbeeld, maar dit mag niet ten koste gaan van een verwatering van wat de harde kern ervan moet blijven: de traditionele dimensie van veiligheid. Zonder in ideologische discussies te willen vervallen, blijft het GVDB een instrument waarvan de toegevoegde waarde in combinatie met andere EU-instrumenten kan verhoogd worden.

BESLUIT, DE UITDAGINGEN

Sinds de verklaring van Saint-Malo in 1998, zeg maar het ontstaan van het GVDB, is de EU erin geslaagd om, ondanks grote interne tegenstellingen, een aanzienlijke vooruitgang te boeken op gebied van veiligheid en defensie. Dit is trouwens volgens de Spaanse filosoof Ortega de sterkte van een samenleving: haar grote diversiteit en tegenstelling aan ideeën. Het is een van de belangrijkste redenen van vooruitgang. “Als de verscheidenheid verloren gaat, verdwijnt ook de dynamische eenheid. Europa is in essentie een groep bijen die gezamenlijk één vlucht ondernemen. Deze Europese eenheid in schitterende verscheidenheid is wat ik de goede eenheid zou willen noemen.”¹⁰ Meer zelfs, een samenleving zonder tegenstellingen heeft geen toekomst, zoals Fukuyama meer dan twintig jaar geleden al stelde. Toch zal het een grote uitdaging worden om in de nieuwe EU-strategie alle tegenstellingen op te nemen en een eenheidsvisie te ontwikkelen, een grand strategy, een nieuw visionair beleid gedragen door het grote publiek. Het applaus van het publiek is een immense steun voor de macht. Hier ligt voor Europese leiders een zware taak. Ze moeten hun eigen kiezers confronteren met buitenlands beleid, veiligheid en defensie. Een boodschap waarmee je nagenoeg geen stemmen wint.

Een tweede grote uitdaging bestaat erin dat onze angst niet prevaleert. We moeten een realistisch veiligheidsniveau voorop stellen en beseffen dat absolute veiligheid onmogelijk te verzekeren is. Er moet ruimte zijn voor hoop, de ambitie om een wereldspeler te worden en toch aandacht te houden voor onze normen en waarden.

Vervolgens mag de Unie met een dergelijke ambitie niet op zichzelf en op enkele “keurpartners”, zoals de NAVO, terugvallen. De Europese veiligheid kan immers niet uitsluitend op ons continent of in ons nabuurschap verzekerd worden, maar moet globaal en in nauwe samenwerking met diverse organisaties, partners en landen nagestreefd worden. Niet enkel Afrika, maar ook Azië zal hierin een groeiende en belangrijke rol spelen.

Ten slotte moet de strategie voldoende concreet zijn. Ze moet namelijk richting kunnen geven aan de opmaak van specifieke regionale en thematische strategieën en actieplannen, ook op capacitair vlak. Ze moet een basis vormen voor het interne institutionele raamwerk en voor het uitbouwen van partnerschappen, terwijl de tekst toch toegankelijk moet blijven voor het grote publiek. Het verenigen in een leesbaar geheel, zodat het ruim maatschappelijk kan gedragen worden, is misschien nog wel de grootste uitdaging, zeker met een deadline van juni 2016. Die timing koppelt de EU Strategie de facto aan de NAVO-Top van Warschau in juli dat jaar, die over 'lange termijn aanpassing' van de Alliantie zal handelen. Dat voor diverse hoofdsteden elementen van beide oefeningen nauw met elkaar verweven zijn, hoeft niet te verbazen.

Voor België, dat momenteel het strategisch plan voor Defensie 2015-2030 uitwerkt, moet de EU strategie voor buitenlands- en veiligheidsbeleid als één van de overkoepelende raamwerken gezien worden. De Kern heeft deze zomer immers het duidelijke mandaat gegeven om een plan uit te werken waarmee Defensie een solidaire partner blijft zowel binnen de EU, de NAVO als de VN. Dit betekent dat België net als voorheen, ook in de toekomst, nog een billijke bijdrage kan en moet leveren. Zowel wat deelname aan operaties betreft, als het ter beschikking stellen van adequate militaire capaciteiten.

Kortom, een ambitieus project, zowel voor de EU als voor België die haar solidariteit verder zal moeten betonen.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Trefwoorden: EU, Strategie, GVDB

¹ *A secure Europe in a better world*, Europese Veiligheidsstrategie, 2003.

² Reeds in 1999 stelde de Europese Raad van Keulen dat de EU in staat moest zijn, met de steun van geloofwaardige strijdkrachten, om zelfstandig op te treden in reactie op internationale crisissen. Het bleek echter onmogelijk om een consensus te bereiken over de noodzaak, de reikwijdte en de inhoud van deze strategie. Als gevolg van deze ontgoocheling werd het strategisch concept uitgesteld en werden drie bestaande planningsscenario's van de WEU, de zogenaamde "*Illustrated Profiles*" bovengehaald.

³ Conclusies van de Europese Raad, 25-26 juni 2015.

⁴ Idem.

⁵ *Strategic Review: "The EU in a Changing Global Environment"*, 25 maart 2015.

⁶ Een gelijkaardige, door de Ministerraad bekrachtigde analyse, vormt overigens ook het uitgangspunt van het Strategisch Plan voor de Belgische Defensie met horizon 2030.

⁷ PFCA: *Political Framework for a Crisis Approach*, een document dat onder meer aangeeft welke EU-belangen en waarden bedreigd worden, wat onze strategische doelstellingen zijn, kortom waarom de EU zou moeten interveniëren in een bepaalde regio. Zie ter illustratie: *Libya, a Political Framework for a Crisis Approach*, 1 oktober 2014.

⁸ De geopolitiek van emotie, D. Moisi, 2009.

⁹ In mei 2004 beslisten de EU-lidstaten, in navolging van de Europese Veiligheidsstrategie, om een nieuwe *Headline Goal* voorop te stellen. Zo verbonden ze zich ertoe om tegen 2010 met een snelle en beslissende actie te kunnen interveniëren in het hele spectrum van de crisismanagementoperaties.

¹⁰ De opstand van de massamens, Ortega Y Gasset, 1929. Vertaald, ingeleid, en geannoteerd door D. Boomsma, Uitgeverij Lemniscaat, 2015

De maritieme veiligheidsstrategieën van de NAVO en de EU

HANS HUYGENS

Na zijn commando over de F931 Louise-Marie, waarmee hij deelnam aan de antipiraterij-operatie Atalanta, studeerde fregatkapitein stafbrevethouder Hans Huygens in 2013 aan het *NATO Defense College* (123ste sessie). Sinds 2014 is hij opnieuw werkzaam bij het stafdepartement Strategie (ACOS Strat). Als hoofd van de Sectie EU hielp hij mee vormgeven aan de Maritieme Veiligheidsstrategie van de Europese Unie.

Cet article décrit les apports des Marines aux stratégies maritimes de l'OTAN et de l'UE. Ces deux organisations internationales ont pris conscience de l'importance du milieu maritime ce qui s'est récemment traduit par le développement de leur stratégie (de sécurité) maritime. Elles mettent en exergue leurs intérêts et ceux de leurs Etats-membres tant au plan de la sécurité que de la sûreté maritime. Développés depuis leur propre identité, ces deux documents comportent naturellement des différences de fond et des accents différents mais ils partagent surtout le besoin et la nécessité d'appréhender les nombreux risques et menaces dans le domaine maritime. Quelle est l'importance de ces deux stratégies maritimes pour leur organisation mais également pour la Belgique ? Sont-elles complémentaires ou duplicatives et comment peuvent-elles évoluer ?

ECONOMISCHE BELANGEN

In een land als België, dat historisch wel eens geplaagd werd door *sea blindness*, past het nogmaals enkele “maritieme voor de hand liggende feiten” aan te halen¹. Bijna drie kwart van het oppervlak van de aarde is bedekt door wa-

ter en zo'n zestig procent van de wereldbevolking leeft in een kustgebied van ongeveer 20 km breed². Meer dan tachtig procent van de wereldwijde handel in goederen verloopt via de zee en meer dan zestig procent van alle olie wordt getransporteerd via maritieme wegen.

Voor Europa, met zijn 90.000 km kustlijn en voor drie kwart omringd door water, is dit nog sprekender. Negentig procent van de externe goederenhandel en veertig procent van de interne goederenhandel van de Europese Unie verlopen over zee. Daarbij zijn ook een groot aantal mensen afhankelijk van de zee voor hun inkomen door vrijhandel, visvangst, aquacultuur, olie- en gasinfrastructuren, windmolens op zee, vervoer, toerisme, haveninfrastructuur, ecologische diversiteit, enz.

Dat is in België niet anders, met een economie op een achtste plaats op Europees niveau, die ondanks de korte kustlijn verrassend sterk maritiem georiënteerd is met de belangrijke havencluster Zeebrugge, Gent en Antwerpen³ en met zo'n 10% van het BNP dat direct afhankelijk is van de maritieme economie.

Niet enkel de territoriale wateren zijn van belang voor de Belgische en Europese welvaart, ook de oceanen spelen een rol. De exclusief economische zones (EEZ), die tot maximaal 200 nautische mijlen zeewaarts kunnen beslaan, zijn van groeiend belang voor de economieën. Voor de EU vergroten zij het totale oppervlak met soevereine exploitatierechten en toezichtplicht (land en soevereine wateren van 6,3 miljoen km² met 7 miljoen km², ofwel meer dan een verdubbeling (zie tabel 1 en figuur 1 hieronder).⁴

<i>Europe sea and land surface areas</i>	(km ²): ⁵
<i>Europe</i>	5.259.416
<i>EEZ</i>	7.044.342
<i>Continental shelf</i>	1.923.935
<i>Territorial sea</i>	1.152.126

Figuur 1. De EEZ's van de EU, met haar ultraperifere gebieden (UPG) en landen en gebieden overzee (LGO).⁶

In de komende jaren zullen we in internationale wateren, en meer bepaald in de EEZ's, waarschijnlijk een toenemende competitie zien tussen staten naarmate de technologische vooruitgang, betere toegankelijkheid en tekorten aan grondstoffen een intensievere exploitatie aanmoedigen. Deze competitie zal zich waarschijnlijk concentreren op het ontginnen van olie en gas, diepzee-mijnbouw, visrechten en mogelijk zelfs recht van doorgang.

Dat landen een economisch – en breder – belang hechten aan het verzekeren van een toegang tot de zee en zo mogelijk ook tot een EEZ, tonen verscheidene voorbeelden. De Golf van Akaba voor Jordanië en Umm Qasr voor Irak zijn zulke gevallen, maar ook de geopolitieke manoeuvres van de Russische Federatie, om een betere toegang tot de Zwarte Zee en “warme wateren” te verwerven via de Krim. Kleine eilanden, al dan niet - gedeeltelijk - kunstmatig, op strategische plaatsen oefenen op gelijkaardige wijze een sterke aantrekkingskracht uit op ex-koloniale of grote mogendheden en dienen vaak als (ver) vooruitgeschoven strategische bases.

VEILIGHEIDSBELANGEN

Een groot deel van de groeiende maritieme handel moet langs dergelijke strategische punten en ook door smalle doorgangen en knelpunten, economische levensaders, als de Straat van Hormuz, de Straat van Gibraltar, de Golf van Aden met de Bab el Mandeb of de Straat van Malakka.

De zeeën bieden dus opportuniteiten, maar vormen tegelijk een bron van bedreiging. De groeiende kwetsbaarheid van kustregio's, het intensievere gebruik van scheepvaartroutes voor zowel legale als illegale activiteiten, de toenemende beschadiging van het maritieme milieu en het grote belang van de zeeën en oceanen voor de economie, zorgen ervoor dat staten zich genoodzaakt voelen in een sterker beleid en controle (*governance*) te voorzien op de zeeën en oceanen. Een hoeksteen van deze *governance* is het garanderen van veiligheid⁷. De bescherming van de maritieme scheepvaartroutes, zowel op de open zeeën als in de kustwateren, is een essentiële dimensie van deze – maritieme – veiligheid.

STRATEGIE EN GEOPOLITIEKE EVOLUTIES

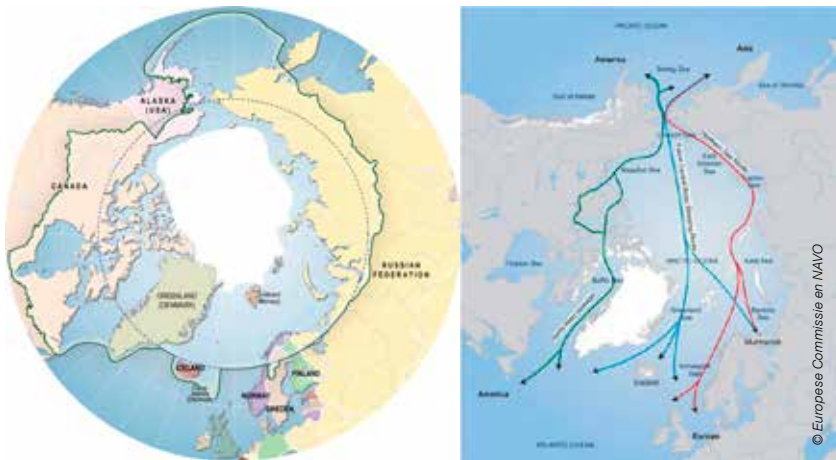
Strategie dient zowel tijdloos als aanpasbaar aan de “noden des tijds” te zijn. De geografische en economische realiteit drijven de strategieën van de NAVO en de EU tot quasi onveranderlijke elementen. Maar evenzeer moeten ze een voldoende brede flexibiliteit en reikwijdte, of resilience and scope, vertonen om te kunnen inspelen op veranderende omstandigheden. Om Harold Macmillan te parafraseren, de dingen die een strategie het meest van koers blazen zijn “*Events, my boy, events*”.

Waar de strategische visie van de late 20ste eeuw nog vooral stoelde op “het einde van de geschiedenis” van Fukuyama, werd het een nogal ruw ontwaken begin deze eeuw, na de aanslagen in New York, Madrid en London. Wat door de lucht en aan land kon, was zeker ook over het water mogelijk. Het maritieme verkeer was trouwens historisch minder streng gereguleerd dan het luchtverkeer, dus dat gaf bijkomende redenen tot ongerustheid. Beducht voor een mogelijke nieuwe aanval wou men een grotere controle hebben op de ingangswegen naar de Verenigde Staten. De VS nam daarop het voortouw in het “securitiseren” van maritieme aanlooproutes en havenactiviteiten wereldwijd. Dit resulteerde in het ontwerpen en implementeren in 2004 van een *International Ship and Port Facility Security (ISPS) Code* als één van de concrete resultaten van deze maritime awakening. De VN en de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) stuurden dit aan, maar ook de NAVO en vooral de EU waren hierbij nauw betrokken.

Een strategie past bovendien in het referentiekader van haar ontwerpers. De “strategische reikwijdte” van beide organisaties is verschillend, hoewel ze raakpunten vertonen, soms overlappingsen maar ook complementariteit. Beide hebben ze de veiligheid voor de bevolking van hun lidstaten gemeenschappelijk. En die

veiligheid heeft, zoals hierboven besproken, een sterk maritieme dimensie, zeker in deze eeuw. Vandaag kan men verscheidene mogelijke maritieme crisisgebieden identificeren, die elk een verregaande impact op de westerse veiligheid en belangen kunnen hebben, mochten ze tot een conflict uitgroeien. Zowel de NAVO als de EU zouden hierdoor getroffen worden.

- De Arctische regio wordt (breed) begrensd door zes NAVO- en vier EU-lidstaten (Canada, VS, IJsland, Noorwegen, Denemarken, Groot-Brittannië, Finland en Zweden) en natuurlijk ook door de Russische Federatie. Er zijn behoorlijk wat evoluties gerelateerd aan economische én ecologische belangen: het openen en langer bevaarbaar worden van maritieme handelsroutes doorheen dit gebied en de potentiële exploitatie van natuurlijke rijkdommen (o.a. gas en petroleum) bieden grote opportuniteiten, maar kunnen oude spanningen doen heropleven of ecologische druk veroorzaken. Spanningen zijn tot nog toe beperkt gebleven tot lokale disputen, maar het risico dat dit ontspoord en in een crisis uitmondt, is niet ondenkbaar in de komende decennia, wanneer de regio steeds toegankelijker zal worden. Ook voor de Belgische handelsvloot en de Antwerpse haven (met zo'n 11% van de omzet met het Verre Oosten) zullen deze nieuwe routes belangrijk worden.

Figuur 2. De Arctische regio en de mogelijke openende routes.

- In de Zwarte Zee-regio hebben de activiteiten van de door de Russische Federatie (RF) gesteunde opstandelingen op de Krim en in het oosten van Oekraïne, die zich verzetten tegen de Europese aspiraties van Oekraïne, geleid tot een crisis die Europa en de NAVO direct aangaat. Lidstaten van beide organisaties zoals Bulgarije, Roemenië en Turkije lopen een reëel risico indien de crisis naar een open conflict met de RF evolueert. Het aantal

incidenten waarbij Rusland beweert dat westerse schepen en vliegtuigen hun lucht- of zeeruim schenden, neemt zienderogen toe (net als langs oostgrens van Europa met de RF).

- De Middellandse Zee wordt wel eens de Europese Zuiderzee genoemd en geeft een directe toegang tot de zuidflank van het Europese vasteland. De evenementen in de zuidelijke kuststaten van deze zee hebben dan ook een directe impact op de NAVO, de EU en hun lidstaten. *Operatie Unified Protector* in 2011 en andere internationale operaties en activiteiten hebben niet het verhoopde resultaat behaald om stabiliteit in Libië terug te brengen. Niettemin is er nog steeds hoop op een eenheidsregering, nodig om de situatie te beginnen stabiliseren en het land herop te bouwen.

Door de regionale destabilisatie en het gebrek aan overheidswerking is Libië een van de voornaamste doorstroomlanden geworden van migranten naar Europa. Die vluchtelingen komen van andere delen van Afrika, voornamelijk van de Sub-Sahara-Afrika (o.a. Mali en de Centraal-Afrikaanse Republiek in het westen, maar ook Soedan, Eritrea en Somalië in het oosten). De burgeroorlog in Syrië en de opmars van Da'esh hebben deze situatie nog verergerd, met bijkomende vluchtelingenstromen naar het noorden, via Turkije en via Libië en de zee naar Europa. Daarbovenop kwam een stroom van *foreign fighters* op gang, afkomstig van o.a. Europese steden, die de veiligheid in hun Europese land van herkomst zwaar kunnen bedreigen, zoals de aanslagen in Parijs, Brussel en de interventie in Verviers aantoonde.

De conflicten in de Middellandse Zee dreigen de hele zuidelijke en oostelijke kustregio in een langdurige destabilisering te storten, met zware humanitaire en veiligheidsrepercussies voor Europa.

- De conflicten in het Midden-Oosten en rond de Golfregio en de Hoorn van Afrika, die voornamelijk sjiïeten tegenover soennieten plaatsen en waarin Iran als regionale grootmacht en Saoedi-Arabië zich steeds meer antagonistisch opstellen, kunnen de hele regio en met uitbreiding de Arabische Zee en de noordwestelijke Indische Oceaan verder destabiliseren. Piraterij was daar tot voor kort de voornaamste destabiliserende factor (en is wel onderdrukt, maar nog niet opgelost), maar wordt meer en meer vervangen door interstatelijke conflicten, al dan niet “bij volmacht” uitgevochten. NAVO- en EU-eskaders, vliegtuigen en -troepen zijn er regelmatig ontplooid en de twee organisaties lopen het risico in een escalatie meegesleurd te worden.
- Afrikaanse kusten van de Atlantische Oceaan tot aan de Golf van Guinea vormen een maritieme regio, waar de landen voor de EU “buren van de buren” zijn en een onrechtstreekse, zij het belangrijke invloed hebben op de stabiliteit aan de Europese zuidgrens. Langs deze kusten en over land worden naast mensen ook drugs en wapens noordwaarts tot in Europa

gesmokkeld en verhandeld. In de Golf van Guinea stelt men sinds enkele jaren de opkomst van gewapende overvallen en piraterij vast, die van een heel ander type dan die aan de Afrikaanse oostkust en gewelddadiger zijn, en zich vooral richten op het stelen en verhandelen van olieladingen en bezittingen van de bemanning van de overvallen schepen.

- De drugs die noordwaarts naar de VS en steeds meer langs Afrikaanse kusten naar Europa worden vervoerd, komen grotendeels vanuit het Caribisch gebied, dat daarmee ook een maritieme regio van onstabieleit en mogelijke crisis vormt. En zoals eerder aangehaald, door de ultraperifere gebieden van de EU (zoals Frans-Guyana, Martinique, Guadeloupe en Saint-Martin) kan de Unie ook direct erbij betrokken geraken. Europese marines werken er vaak zij aan zij met de *US Coast Guard* in counterdrugsoperaties, ook onze Marine wordt regelmatig in dit gebied ingezet.

Dit is de omvattende en veranderende maritieme veiligheidscontext, die de ontwikkeling van beide maritieme veiligheidsstrategieën aangestuurd heeft en nu ook hun actualisatie motiveert.

NATO'S ALLIANCE MARITIME STRATEGY (AMS)

Wat zijn de hoofdbestanddelen van de maritieme strategie van de NAVO en hoe evolueren ze, gelet op een veranderende geopolitieke realiteit? Het Strategische Concept, de *Grand Strategy* van de NAVO op veiligheidsgebied, dat in november 2010 in Lissabon werd aanvaard, ziet als drie kerntaken van de Alliantie: (1) collectieve verdediging, (2) crisisbeheersing en (3) coöperatieve veiligheid met partnerschappen. De amper een jaar later in 2011 gepubliceerde AMS plaatst deze kerntaken in een maritieme context en voegt daaraan een vierde taak aan toe, die echter volledig in het Strategische Concept past: (4) het garanderen van maritieme veiligheid. In 2011 was de Libische crisis immers in volle gang en de NAVO nam de verantwoordelijkheid over van het door de VN ingestelde wapenembargo met operatie *Unified Protector*. Deze maritieme- en luchtcampagne werd een eerste "test" van de kerntaak van de NAVO op het gebied van maritiem crisismanagement zoals in de strategie uitgewerkt.

COLLECTIEVE VEILIGHEID

62

Maritieme macht speelt een belangrijke rol in deze NAVO-kerntaak en maritieme nucleaire en conventionele ontrading nemen hierin een centrale plaats. De maritieme nucleaire poot wordt onder nationaal bevel gehouden (weliswaar met consultatie en coördinatie binnen de NAVO), maar de conventionele ontrading wordt nog het best gesymboliseerd door de vier permanente NAVO-eskaders op zee⁸, de *Standing NATO Maritime Groups*, die deel uitmaken van de *NATO Response Force* (NRF), de snelle reactiemacht van de Alliantie. Daarvan zijn er twee rond fregatten en destroyers opgebouwd en twee rond mijnenbestrijdingseenheden. Ze kunnen elk worden uitgebreid met andere types eenheden (onderzeeërs, amfibische schepen, vliegdekschepen), zoals nu gepland is in het kader van een sterkere profilering van de NAVO op het vlak van collectieve verdediging, met het *Readiness Action Plan*. Waar de fregattengroepen de jongste jaren meestal werden ingezet in antipiraterij-operaties, zullen ze nu in dit kader meer vooruit en vooraf ontplooid worden (*predeployed*), in een stevig defensief profiel, van de Baltische tot de Middellandse en Zwarte Zee.

De tot dusver enige maritieme operatie op basis van artikel 5, operatie *Active Endeavour* in de Middellandse Zee, onderging de jongste jaren ook een behoorlijke transformatie. Na de aanslagen van 11 september werd deze operatie opgezet om met maritieme middelen een permanente aanwezigheid te verzekeren in de Middellandse Zee en er de mogelijke zwarte handel van massavernietigingswapens op te sporen en tegen te gaan. Na jaren kwam er sleet op de force generation voor deze operatie en werd ze geleidelijk aan getransformeerd tot een netwerkgebaseerde operatie die schepen van de lidstaten inschakelt om, samen met de koopvaardij, een betere maritieme beeldvorming ofwel maritime situational awareness te bekomen. Hierdoor kon de NAVO, met haar *NATO Shipping Centre*, werkend voor het in Northwood gebaseerde Maritieme Commando van SACEUR, een goede vertrouwensbasis opbouwen in het uitwisselen van veiligheidsinformatie met de rederijen en de bredere maritieme gemeenschap.

CRISISMANAGEMENT

Met maritieme crisisbeheersingsmiddelen doelt men meer op expeditionair inzetbare maritieme middelen voor NAVO-aanwezigheidsoperaties, *sea control* en *sea denial*, met haar permanente eskaders. Het kunnen ook beperktere amfibische operaties zijn, of logistieke steun aan landoperaties, het afdwingen van maritieme embargo's en *no-flyzones* (Adriatische Zee, Perzische Golf en

tijdens de Kosovo-oorlog). Maar het zijn in essentie nog steeds operaties tegen een statelijke actor. Ook *Unified Protector* zag de meeste van deze types maritieme opdrachten uitgevoerd worden in de Libische wateren. Alleen niet door de permanente eskaders van de NAVO, die door gebrek aan politieke wil van lidstaten hiervoor niet werden ingezet. Wat meteen het zwakke punt duidelijk maakt: in een niet-artikel 5-situatie, waar de vitale belangen van een lidstaat niet direct bedreigd worden, is het vaak moeilijk om politieke consensus te krijgen tot actie. En als die al komt, volgen de middelen vaak slechts mondjesmaat. Robert Gates, de toenmalige Amerikaanse minister van Landsverdediging, beklagde zich over het feit dat alle geallieerden hadden ingestemd met een interventie in Libië, maar dat slechts de helft ook daadwerkelijk deelnam aan de operatie en amper een derde aan de luchtaanvallen.

Maar crisisbeheersingsoperaties beslaan ook humanitaire en rampenhulp (zo werd de NRF met maritieme steun in haar enige ernstoperatie tot nu toe ingezet in de hulpacties na een aardbeving in Pakistan), antiterroristische operaties en evacuatie-operaties van burgers (Frankrijk evacueerde bv. enkele maanden geleden honderden Europese burgers uit Jemen per schip).

COÖPERATIEVE VEILIGHEID

Cooperative security voor de NAVO vertaalt zich in het maritieme domein grotendeels in *naval diplomacy* en samenwerking met strategische partners, de jongste jaren meestal op grond van de NAVO-programma's Mediterrane Dialoog (MD) en het Samenwerkingsinitiatief van Istanbul (*Istanbul Cooperation Initiative*, ICI), maar ook met de Afrikaanse Unie. Er zijn ook andere samenwerkingsverbanden, maar door de instabiele en kwetsbare zuidelijke grens van de NAVO lag de laatste jaren de klemtoon op het onderhouden van de strategische partnerschappen. Ze hebben tot doel in dialoog en volle transparantie een vertrouwensband te scheppen en de samenwerking tussen de partners en NAVO-eenheden te bevorderen (zowel op menselijk als op technisch vlak), in essentie vervullen ze een crisisvoorkomende rol. De *Maritime Capacity Building*, de opbouw van de maritieme capaciteit van de partners om hun capaciteit tot crisisbeheersing in eigen wateren te verbeteren, is een belangrijk onderdeel hiervan. Het bereidt de partners ook voor op een eventuele bijdrage aan NAVO-operaties waarvoor vaak een zo breed mogelijke coalitie gezocht wordt. Verscheidene van de MD- en ICI-partners (o.a. Marokko, Jordanië, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten) waren daardoor bereid én klaar om onder NAVO-leiding deel te nemen aan *Unified Protector*.

MARITIEME VEILIGHEID

64

Deze vierde kerntaak van de AMS is bijzonder, aangezien ze niet direct terug te vinden is in de in Lissabon gestemde taken. *Maritime security operations* behelzen een brede waaier van taken zoals patrouilleren, bewaken van een maritieme zone, onderscheppen van ongeregeldheden (maritieme interdictie-operaties), waaronder het opsporen en tegengaan van proliferatie van wapens, en steun verlenen aan politieopdrachten, het beschermen van kritieke energie-infrastructuur en van de vrijheid van navigatie en het vrije gebruik van de maritieme communicatielijnen. Ze zijn het antwoord op de brede waaier van dreigingen die zich in de maritieme sfeer kunnen manifesteren en niet noodzakelijk direct als een militaire dreiging kunnen gezien worden.

Dat politionele opdrachten, of *constabulary operations*, een vast onderdeel van maritieme veiligheidsoperaties zijn, is niet nieuw. NAVO- en EU-inzet zijn hier gelijkaardig en beogen dezelfde doelen. Sinds jaren opereren de VS- en Europese marines in de Caraïben in antidrugsoperaties en het jongste decennium ook in antipiraterij-operaties aan de Hoorn van Afrika en recent ook in operaties tegen mensensmokkel in de Middellandse Zee. Het grensgebied tussen militaire en politionele opdrachten vervaagt, naarmate interne en externe veiligheid ook steeds meer verweven geraken. In antidrugsoperaties wordt nauw samengewerkt met de *US Coast Guard*, in antipiraterij-operaties (weliswaar in EU-verband) werkten Belgische schepen met een politieofficier en een magistraat aan boord en kreeg de scheepscommandant relevante bevoegdheden van een officier van de gerechtelijke politie, dankzij een speciaal daarvoor gestemde wet. Een goede samenwerking met Interpol en Europol werd opgezet, waardoor juridische informatie gedeeld werd en bewijzen vergaard en bewaard werden voor mogelijke vervolgingen. Dergelijke politieprocedures behoren niet tot het klassieke militaire arsenaal van maritieme acties en behoeven een nieuwe aanpak en aangepaste opleidingen, vaak ook specifiek materiaal. De kerntaak om voor maritieme veiligheid te zorgen, overstijgt het diplomatiek-militaire kader van de NAVO, maar de Alliantie kan met militaire middelen belangrijke bijdragen eraan leveren.

Figuur 3. Standing NATO Maritime Group op patrouille in volle zee.

Anderzijds beseft de NAVO steeds meer dat de maritieme middelen slechts een deel van de oplossing kunnen bieden en vaak de oorzaken van de problemen aan land moeten bestreden worden. Daarvoor zijn landeenheden nodig en die onderlinge steun, eens in een *supporting rol*, dan weer in een *supported rol*, maakt een integraal deel uit van de AMS.

Maar breder nog leiden de diversiteit en onderlinge verbondenheid van maritieme belangen enerzijds en de complexe oorzaken van de meeste crises (met de nexus veiligheid-ontwikkeling) anderzijds ook tot de nood aan een brede, geïntegreerde aanpak met alle betrokken partijen. Die brede aanpak overstijgt vaak de diplomatieke en militaire middelen van de NAVO. Vandaar dat in het Strategische Concept, en vooral ook in de geactualiseerde AMS, een samenwerking met de EU steeds prominenter aanwezig is. Maar de weg naar samenwerking blijft bezaaid met praktische en politieke problemen.

De maritieme strategie van de NAVO is een tijdlang weinig actief opgevolgd, maar de terugkeer uit Afghanistan en een veranderde geopolitieke realiteit deden de NAVO besluiten tot een herziening van de strategische houding. In dit kader werd gewerkt aan de actualisatie van de maritieme strategie, de operationalisation of the AMS met een *road map* die een zestal werkgebieden bepaalt, waarmee de AMS een sterkere en vooral concretere uitvoering zal krijgen. Het

herwaarderen en versterken van de vier permanente NAVO-eskaders op zee is daarvan de centrale pijler, met een versterkte samenstelling, een robuuster oefenprogramma en inzet in het versterken van partnerschappen.

DE EU MARITIME SECURITY STRATEGY (EUMSS)

Wie collectieve verdediging zegt, denkt aan de NAVO. De EU zal bij het brede publiek niet snel met deze ultieme verdedigingsvorm van het grondgebied en van vitale belangen geassocieerd worden. Begrijpelijk, met een “sterk merk” zoals de NAVO. Maar toch enigszins ten onrechte. Weinigen beseffen het, maar het Verdrag betreffende de EU voorziet, in artikel 42, paragraaf 7, in een verzekering van collectieve verdediging die zelfs verder gaat dan het bekende artikel 5 van de NAVO. Het voorziet in de bijstand van andere lidstaten “met alle mogelijke middelen”, terwijl de NAVO het houdt op “de nodig geachte middelen”. In diplomatieke taal een wereld van verschil. Alleen, het is taal die niet snel zal gebruikt worden⁹. De EU-lidstaten houden hun EU-ambitie eerder op het vlak van maritiem crisismanagement, collectieve veiligheid door partnerschappen en verzekeren van de maritieme veiligheid om de brede Europese belangen te verdedigen. Collectieve verdediging vindt men slechts in een enigszins versluierde vorm in de maritieme veiligheidsstrategie van de Europese Unie (EU Maritime Security Strategy, EUMSS), de andere aspecten des te prominenter. Niettemin kan collectieve verdediging in de naaste toekomst ook in de EU op de voorgrond treden, want de zes EU-lidstaten die geen lid van de NAVO zijn, vragen ook om die veiligheidsgarantie.

Met een toenemende economische macht groeiden in de late 20ste eeuw in de EU ook het besef en de druk om zich assertiever op te stellen, om haar globale belangen veilig te stellen. Ruime tijd leek de EU wel *the reluctant security actor* te blijven, met als symbool de vaak divergerende en dus verlamme belangen van de “grote drie”, of zoals een Europees staatsman het ooit stelde: “*Germany is reluctant to use military force, the UK is reluctant to use the EU, and France is stuck in the middle*”. Het einde van de Koude Oorlog diende als katalysator en zette het Europa dat haar belangen desnoods gewapend wil verdedigen, op de kaart. Uiteindelijk is het veiligheidsinstrument voor de EU, zoals we dat nu kennen, een relatief jonge verschijning. Werden in 1992 met het Verdrag van Maastricht de eerste voorzichtige stappen gezet richting een gecoördineerd gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid (GBVB), is het eigenlijk pas sinds 2007, met het Verdrag van Lissabon, dat de EU enigszins volwassen wordt met een extern beleid dat ook een sterke arm kan gebruiken

met een gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB) dat over de nodige militaire instrumenten kan beschikken. Daartussen liggen vijftien jaar ontwikkeling van een veiligheidsbeleid met kleine stappen, soms relatief grote sprongen, zoals de Europese veiligheidsstrategie (EVS) in 2003, die in 2008 werd geactualiseerd en hoogstwaarschijnlijk dit jaar door de hoge vertegenwoordiger, Federica Mogherini, en de lidstaten zal herzien worden.

DE BREDE EU-VISIE OP MARITIEME VEILIGHEID

De EU heeft door haar specificiteit een veel uitgebreidere *toolbox* dan de NAVO. Belangrijk verschil is en blijft dat de NAVO een politiek-militaire alliantie is en de EU een bredere internationale organisatie met zowel supranationale (communautaire) als intergouvernementele aspecten. Het komt voor de EU erop aan de sterke punten van deze aspecten te combineren, wat lange tijd problematisch was maar nu stilaan de goede kant lijkt op te gaan.

Maritieme belangen zijn voor de EU een zeer breed gedragen begrip. De EU-lidstaten zijn partij bij meer dan honderd multilaterale overeenkomsten die betrekking hebben op maritieme zaken. De Europese Commissie telt zeven EU-commissarissen en hun diensten zijn direct verantwoordelijk voor maritiem beleid: Transport (*MOVE*), *Fisheries and Maritime Affairs (MARE)*, *Energy, Home Affairs (HOME)*, *Enterprise and Industry, Science & Research*, en *Regional Policy*. Die hebben een *taskforce* opgericht om maritiem beleid in een geïntegreerde, sectoroverschrijdende manier te voeren. De EU ziet haar maritieme veiligheidsstrategie als een bijdrage aan op regels gebaseerd goed bestuur op zee, zowel in territoriale wateren als op volle zee.

Naast de Commissie zijn er ook zes EU-agentschappen betrokken bij maritieme zaken: *Frontex* (voor bewaking van externe grenzen), *European Defence Agency (EDA)*, het *European Space Agency (ESA)*, het *European Maritime Safety Agency (EMSA)*, begaan met de fysieke veiligheid van maritieme activiteiten), het *European Fisheries Control Agency (EFCA)* en het *European Environment Agency*. Het Europees Parlement en verscheidene betrokken commissies vergroten het kluwen nog.

Ook de verschillende mandaten van die organismen maken dat de EU problemen ondervond om een goed beleid te voeren voor maritieme veiligheid. Zo vallen bepaalde domeinen onder de volledige bevoegdheid van de Europese Commissie en zijn zij de enige die hiervoor wetgeving mogen aannemen, zoals

het visserij- of het douanebeleid. Andere domeinen vormen dan weer een gedeelde bevoegdheid van de Europese Commissie en de nationale staten, zoals het milieu- of transportbeleid. In nog andere domeinen heeft de Europese Unie slechts een beperkte inspraak (en is er consensus nodig tussen alle lidstaten), zoals het gemeenschappelijke defensiebeleid, buitenlandse betrekkingen of het migratiebeleid. Deze sterke fragmentatie zorgt ervoor dat de Europese initiatieven voor maritieme veiligheid lange tijd sterk verdeeld waren. Het was dan ook geen makkelijke ontstaansgeschiedenis van de geïntegreerde maritieme aanpak en van de EUMSS.

De verscheidenheid aan organismen en hun mandaten vroeg om een gecoördineerd beleid en de EU heeft daartoe in 2007 "Een geïntegreerd maritiem beleid voor de Europese Unie (GMB)"¹⁰ gepubliceerd. Dit document pakte het brede spectrum aan maritieme zaken coherent en gecoördineerd aan, maar externe veiligheid, bij uitstek een verantwoordelijkheid voor de Europese Raad en het intergouvernementele luik van de EU, kwam niet erin voor. Na een eerste poging in 2010 besloot de Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders in december 2013 tot de uitwerking van dergelijke geïntegreerde maritieme veiligheidsstrategie, met als deadline juni 2014.

In 2013 werd ook de *comprehensive approach* ofwel geïntegreerde aanpak als leidend principe geadopteerd voor het externe beleid van de EU en dus ook voor de EUMSS. Alle beschikbare EU-instrumenten worden voor dat beleid op een consistente en coherente manier gemobiliseerd.

ASPECTEN VAN DE EUMSS

In juni 2014 heeft de Europese Raad dan de EU-strategie voor maritieme veiligheid¹¹ goedgekeurd. Die was gebaseerd op een gezamenlijke mededeling van de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO)¹² en de Commissie en vormde meteen een precedent in EU-samenwerking tussen de supranationale en intergouvernementele niveaus. Het hoofddoel is de veiligheid op zee wereldwijd te verbeteren en de strategische maritieme belangen van de EU te beschermen door een gemeenschappelijk kader te scheppen, zodat alle betrokken nationale en Europese instanties intersectoraal¹³ kunnen samenwerken aan een coherent beleid en Europa adequaat kan reageren op maritieme bedreigingen en risico's. Het belangrijkste is dat er een veel duidelijker verband ontstaat tussen de interne en externe veiligheidsaspecten van het maritieme beleid van de

EU en civiele en militaire samenwerking. De strategie wil (1) de strategische maritieme belangen van de EU inventariseren, (2) de grootste bedreigingen, uitdagingen en risico's voor de strategische maritieme belangen van de EU in kaart brengen en (3) een passend antwoord op die bedreigingen organiseren in de vorm van gemeenschappelijke beleidsdoelstellingen en samenwerking om te zorgen voor samenhang in het brede scala aan sectorspecifieke maritieme beleidsmaatregelen en strategieën.

De EUMSS is daarmee de meest complete en geïntegreerde EU-strategie tot op vandaag geworden en haar aanpak krijgt navolging (ook in de herziening van de EVS¹⁴, de bovenliggende grand strategy op veiligheidsgebied van de EU). Ze bouwt op bestaande strategieën voor interne en externe veiligheid (de strategie voor interne veiligheid en de EVS), vermijdt nieuwe structuren en verbindt interne en externe beleidsdomeinen (GMB, ENB, GBVB/GVDB). Ze overbrugt verscheidene militaire en civiele sectoren die met het maritieme domein begaan zijn (veiligheid, onderzoek en ontwikkeling, ecologie, visserij, douane, *law enforcement*, defensie). De strategie betreft de lidstaten, de industriewereld, de EDEO, de Commissie, de Raad en internationale actoren.

De EUMSS hanteert een geïntegreerde definitie van maritieme veiligheid, die gerespecteerde (inter)nationale wetgeving omvat (in het bijzonder UNCLOS, het zeerechtverdrag), de vrijheid van navigatie, de bescherming van burgers en infrastructuur, transport, natuurlijke en culturele rijkdommen en het milieu. Ze streeft maritiem multilateralisme na, in samenwerking met strategische partners, in het bijzonder de NAVO en VN.

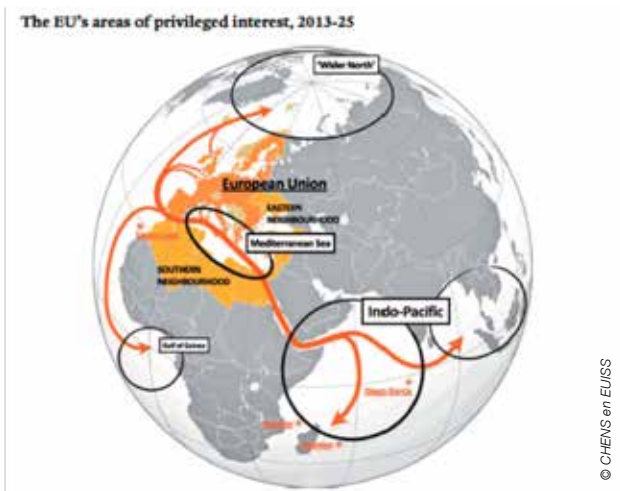
De EUMS stelt vijf grote actiegebieden voor, waarin de EU haar maritieme positie en acties kan versterken. In die vijf actiegebieden is al behoorlijk wat werk geleverd en het bekendste voorbeeld van geïntegreerde aanpak over deze vijf gebieden is waarschijnlijk het geheel aan EU-acties in de Hoorn van Afrika om de crises daar te beheersen.

EXTERNE ACTIE

De EDEO, met inbegrip van partnerschappen (zowel met andere organisaties als met derde landen), slaat vooral op het gebruik van de instrumenten in het kader van het GBVB en het gebruik van zowel civiele als militaire maritieme middelen voor crisisbeheersing. Het behelst alle acties die de EU kan ondernemen op (onder/boven) zee ter bescherming van haar maritieme belangen. In dit actie-

gebied ligt mogelijk de belangrijkste inbreng met GVDB-instrumenten, hoewel in andere actiegebieden ook militaire middelen (zeker als deze *dual-use* zijn) kunnen worden ingezet. De bekende acties in het kader van operatie Atalanta hebben piraterij in de regio ver teruggedrongen, zodat andere ondersteunende initiatieven verder de stabiliteit kunnen bevorderen. Vooral de maritime security capacity building in het kader van partnerschappen lijkt hier een belangrijke plaats in te nemen. In de Hoorn van Afrika zijn in dit verband twee specifieke missies gestart, EUTM Somalia als trainingsmissie voor de Somalische regeringsmilitairen en EUCAP Nestor, die de maritieme veiligheidscapaciteiten van een zestal landen aan de oostkust van Afrika moeten opwaarderen, zodat ze in hun maritieme gebieden zelf de ordehandhaving kunnen verzekeren. Ook op juridisch gebied krijgen landen in deze regio hulp, zodat de rechtspraak eveneens wordt ondersteund en versterkt.

De EUMSS heeft een globale roeping, maar leidt tot uitwerking van regionale strategieën voor gebieden waar de Unie een geprivilegieerde interesse heeft. Zo vormen ondertussen al de Hoorn van Afrika, de Golf van Guinea, de Arctische regio en de Zwarte Zee geïntegreerde strategieën in uitwerking of worden ze vervolledigd. In haar speech voor de recent door de ASEAN georganiseerde Shangri-La Dialogue maakte de hoge vertegenwoordiger Mogherini het duidelijk dat de EU ook een veiligheidsbelang heeft in de bredere Indo-Pacifische regio en met de ASEAN daarom een nauwere relatie nastreeft. Ook de EU begint aan een "pivot" ...

Figuur 4. Vijf brede maritieme interessegebieden voor de EU in komend decennium.

MARITIEME BEELDVORMING, INFORMATIE-UITWISSELING EN BEWAKING

72

Een gezamenlijk maritime picture wordt nagestreefd door het combineren van verscheidene bestaande civiele en militaire EU-bewakings- en informatiesystemen in een gemeenschappelijke gegevensuitwisselingsstructuur (*Common Information Sharing Environment*, CISE). Nadruk wordt hier gelegd op het intersectoraal interoperabel maken van diverse systemen. Maar ook op strategisch en politiek vlak worden de informatie-uitwisseling en coördinatie verbeterd. Het SHADE-mechanisme (*Shared Awareness and Deconfliction*) zorgt in de Hoorn van Afrika voor een zeer brede en verregaande coördinatie tussen maritieme actoren van diverse oorsprong: EU, NAVO, de door de VS geleide coalitie (*Combined Maritime Forces*), individuele landen zoals China, Rusland, India, Japan, enz. De EU startte bij operatie Atalanta een operationeel coördinatiecentrum op met de civiele maritieme gemeenschap, het *Maritime Security Centre – Horn of Africa* (MSCHOA), die de coördinatie met de koopvaardij in de regio verzekert en overlegt met rederijen, maar ook o.a. via SHADE met het NATO Shipping Centre in Northwood. Op diplomatiek niveau heeft de EU trouwens een speciale vertegenwoordiger in de regio, die vooral ook met de Afrikaanse Unie kan overleggen en EU-acties stroomlijnen. In Brussel wordt de coördinatie tussen EU-instanties, in nauw contact met MSCHOA en de speciale vertegenwoordiger, door het *Ops Centre Horn of Africa* opgevolgd. Ook de om en bij de 140 EU-delegaties wereldwijd hebben als ambassade een diplomatieke rol in deze samenwerking te vervullen. In verschillende overlegorganen worden overleg en coördinatie met andere internationale instanties verzekerd, zoals de IGAD, de VN, de Afrikaanse Unie met haar operatie in Somalië (AMISOM), de IMO ...

ONTWIKKELEN VAN (EUROPESE) MARITIEME CAPACITEITEN

Met dit actiegebied wordt vooral ingezet op het ontwikkelen van maritieme capaciteiten door de EU in nauwe samenwerking met de Europese industrie. Hier is een belangrijke rol voor het EDA weggelegd, met specifieke projecten voor de ontwikkeling van systemen, zowel als een bredere aanpak van coördinatie met *pooling and sharing*, standaardisatie, *dual-use* ontwikkelingen, enz. Maar ook het oplijnen van maritieme wetgeving ter zake, zoals over havenbeveiliging, en het uitwisselen van relevante ontwikkelingservaring zijn belangrijk. Voor operatie Atalanta werden niet alleen specifieke communicatiemiddelen en beveiligde netwerken ontwikkeld, maar ook procedures opgelijnd, standaardisatienormen vastgelegd en nieuw materiaal ter beschikking gesteld.

CRISISPREVENTIE EN –BEHEERSING VERBETEREN

Dit actiedomein beoogt de bescherming en het weerbaarder (*resilient*) maken van EU-infrastructuur tegen maritieme rampen en aanslagen en de stroomlijning van procedures op het gebied van *crisis prevention and response* binnen de EU, tussen de lidstaten en met partners. Ook de bescherming van de (maritieme) buitengrenzen vallen onder dit actiedomein, waarmee de link naar de strategie voor interne veiligheid (*Internal Security Strategy*) en naar instrumenten zoals Europol en *Frontex* wordt gelegd. Dat kan concreet door gezamenlijke risico-analyse en diepere samenwerking in planning en uitvoering van acties tussen de lidstaten zowel op civiel als militair vlak. De zogenaamde solidariteitsclausule (art. 222 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie) bepaalt dat EU-lidstaten elkaar ter hulp komen, bij terroristische aanslagen of rampen van natuurlijke of menselijke oorsprong. Deze clausule wordt verder met praktische maatregelen, steunend op dit actiedomein, uitgewerkt. Met de bescherming van de territoriale wateren, de uitgestrekte Europese EEZ en de belangrijke maritieme infrastructuur in beschouwing, is dit een belangrijk aspect van de strategie. Ook de operaties in de Hoorn van Afrika en in de Middellandse Zee steunen op maatregelen in dit domein.

VERBETEREN VAN OPLEIDINGEN, TRAINING, OEFENINGEN, ONDERZOEK EN TECHNOLOGIE

Vernieuwende technologieën dragen bij tot efficiëntie, effectiviteit en voortzettingsvermogen van maritieme operaties. Dit werkdomein beoogt dan ook het samenbrengen van verscheidene actoren binnen het civiel-militaire en publiek-private domein om gecoördineerd onderzoek en ontwikkeling te promoten en voor de maritieme industrie jobs en groei te bewerkstelligen. Daarnaast streeft de EU ook naar het stroomlijnen van civiele en militaire opleidingen, trainingen en oefeningen op zee en wil ze hechte maritieme kennisnetwerken op poten zetten.

Kortom, de EUMSS streeft naar kostenefficiëntie en meerwaarde leverende voordelen door het verdiepen van de geïntegreerde aanpak, coördinatie en coherentie door verscheidene sectoren heen en met alle betrokken actoren in het maritieme domein van veiligheid. Doordat ze dit moet doen zonder bijkomende budgetten, mandaten of nieuwe structuren die anders de betrokken partijen zouden motiveren of verplichten tot samenwerking, hangt de succesvolle uitvoering van de EUMSS eerder af van de wil tot samenwerken van de actoren.

EVOLUTIE VAN DE EUMSS: HET “ACTION PLAN”

74

Implementatie riskeert daarmee echter de achilleshiel te worden van de EUMSS, net zoals bij de AMS. De politieke wil tot handelen en de nodige beleids- en uitvoeringsinstrumenten moeten er zijn. Het lopende *Action Plan* (AP), door de Raad goedgekeurd in december 2014, detailleert de implementatie en uitwerking van de EUMSS in een 130-tal actiepunten. Dat actieplan staat al een half jaar uit, maar de opvolging of *governance* mist nog (bewust?) structuur. Een analist van het Instituut Clingendael vergeleek het met een “*networked informal ‘Facebook’ approach*”. Doordat lidstaten geen nieuwe structuren wilden opzetten, moest men terugvallen op bestaande organismen. Een semi-formele organisatie, de Groep vrienden van het voorzitterschap (de semestriële voorzitterschappen van de Raad door een lidstaat), staat in voor de algemene coördinatie en politieke leiding en geeft direct rekenschap aan de Raad, via twee vergaderingen per semester. De dagelijkse leiding wordt verzekerd door bestaande Raadswerkgroepen, de Commissie en de EDEO.

De EUMSS wordt daarmee een *testcase* om interne-externe, civiel-militaire, privaat-publieke en intergouvernementele-supranationale elementen in een coherente aanpak van maritieme veiligheid te gieten over verschillende sectoren heen. Het is een soort experimentele *governance* die flexibiliteit levert in samenwerking, met initiatieven die meestal *bottom-up* groeien vanuit de lidstaten. In tijden van crisis zijn die initiatieven echter nogal dun gezaaid. Niettemin kwamen Frankrijk, Spanje, Portugal en Denemarken al met een voorstel, om gezamenlijk aan *Maritime Capacity Building* te gaan doen in de Golf van Guinea. Gelet op een regelmatige Belgische ontplooiing in deze regio met marine- en andere middelen, kan dit een belangrijke opportuniteit zijn om beter samen te werken met andere landen in een breder kader, met uitgebreidere, Europese steun. Dit zou trouwens een initiatief kunnen zijn, dat in een Benelux-formaat kan uitgewerkt worden.

Maar dit voorbeeld toont ook het risico aan van gebrek aan *top-down* sturing dat leidt tot een *à-la-carte*aanpak, waarmee sommige zaken onbehandeld dreigen te blijven (ontstaan van leegtes of gaps in de globale aanpak), bij gebrek aan belangstelling van de lidstaten.

SAMENWERKING TUSSEN DE EU EN NAVO OP MARITIEM VLAK

Met maritieme strategieën die belangrijke overeenkomsten bevatten en ruimte hebben voor complementariteit (cf. de sterke collectieve verdediging en de uitgebreide instrumenten bij een geïntegreerde aanpak), lijkt het voor de hand liggend dat een samenwerking mogelijk, zelfs wenselijk, is, mits elk van de organisaties haar eigen specifieke sterke punten kan aanbieden.

Samenwerking is, gezien de beperktere middelen en de *single set* van militaire capaciteiten die landen voor zowel NAVO- als EU-acties reserveren, geen zaak van keuze, maar van noodzaak geworden. De EU heeft een sterke en brede strategie uitgewerkt, die diepte mist op het gebied van het “harde militaire optreden”. Een diepte die de NAVO in dat gebied wel kan bieden, daar waar ze breedte mist in haar toepassingsgebied.

Zonder op rolspecialisatie te willen aansturen (elke organisatie moet haar eigen “soevereiniteit” kunnen bewaren), is het misschien wel aangewezen op een zekere taakspecialisatie en samenwerking aan te sturen, in voornamelijk ondersteunende functies. Het is een samenwerkingsprincipe dat op een ander niveau, eerst met BENESAM-, dan met Benelux-samenwerking, al haar waarde bewezen heeft.

Een ander initiatief dat aandacht verdient, is een voorstel om een permanent *Maritime Framework* op te zetten in het maritieme hoofdkwartier van de NAVO en steun te leveren, niet enkel aan de permanente NAVO-eskaders, maar ook aan de schepen onder nationaal commando of zelfs aan schepen onder EU-commando.

Het voordeel van de NAVO is dat men dit zonder al te veel extra kosten onder de permanente commandostructuur (SACEUR-MARCOM) kan brengen. De EU heeft ook een dergelijk instrument, het MSCHOA, dat specifiek is opgericht om schepen in de operatie Atalanta te ondersteunen, maar opdrachtspecifiek is en in principe de operatie niet kan overleven. Hoewel, de EU kijkt nu naar oplossingen om dit instrument, dat essentieel bleek in het succes van Atalanta, te bestendigen. Een meer gestructureerde samenwerking of fusie tussen beide zou de expertise en ontwikkelde capaciteiten kunnen bewaren.

Figuur 5. Patrouillerende NATO Mine Countermeasures Group.

WAT BETEKENT DIT VOOR BELGIË?

De permanente planning- en commandostructuren van de Alliantie zorgen ervoor dat maritieme operaties gepland en ook voldoende ondersteund kunnen worden. Het NAVO-kader waartoe de Belgische marine bijdraagt is, gezien de aard van de Alliantie, op diplomatiek-militaire actie toegespitst en mist daarom vaak de nodige breedte en voortzettingsvermogen om tot duurzame oplossingen te komen. De EU-aanpak kan hier als complementair gezien worden, met een breder geheel aan mogelijke maatregelen en instrumenten ter zake.

Een probleem bij de *governance* over maritieme gebieden stelt zich in het bijzonder voor de landen die deel uitmaken van de Europese Unie. In de meeste landen is het beleid over de zeeën verdeeld over verschillende diensten. Zo zijn in België maar liefst zeventien verschillende nationale en regionale diensten, departementen en ministeries verantwoordelijk voor de Noordzee. Daarbij komt voor de lidstaten van de EU dat zij verschillende bevoegdheden geheel of gedeeltelijk moeten delen met de Europese Commissie. Bijgevolg lijkt de Europese Unie het beste beleidsniveau om initiatieven te ondernemen voor België, vooral op het gebied van partnerschappen en crisisbeheersing, teneinde de veiligheid op zee te verbeteren.

België opereert al ruime tijd zowel in NAVO- als in EU-kader op zee. De Belgische participatie kan ook deze complementariteit volgen met nadruk op collectieve verdediging in NAVO-kader en crisisbeheersing in EU-kader. We dragen regelmatig bij met schepen in de permanente NAVO-eskaders en hebben verscheidene keren middelen bijgedragen voor maritieme én land-EU-operaties (o.a. EUNAVFOR ATALANTA, EUTM SOMALIA, de *Frontex* operatie TRITON en EUNAVFOR MED-SOPHIA). Onze bijdrage zou daarenboven de nadruk kunnen leggen op een samenwerking op het gebied van maritieme veiligheid tussen beide organisaties.

Door het overheersende belang van de inbreng van lidstaten in vooral de EU-strategie betekent dit dat wie niet meedoet, zijn belangen niet verdedigd ziet. Dit is dan ook een pleidooi voor ons land om aan clusters van internationale, regionaal georganiseerde samenwerking te blijven deelnemen.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Trefwoorden: EU, NAVO, Maritieme Veiligheidsstrategie

¹ Carl Gillis, België, een maritiem land tegen wil en dank?, in het Belgisch Militair Tijdschrift, juni 2014, p. 81 e.v.

² En zelfs 80% in een kuststrook van 100 km, een gebied dat makkelijk bereikbaar is vanop en van over zee.

³ Waarbij Antwerpen met Rotterdam en Hamburg tot de drie belangrijkste havens in Europa behoort.

⁴ De ultraperifere gebieden (*Outermost Regions*) maken volgens het Verdrag van de Europese Unie, met hun EEZ's, integraal deel uit van de EU; de landen en gebieden overzee hebben een specifieke en individuele relatie met de EU die vaak op economische aspecten berust en maken geen integraal deel uit van de EU, hun EEZ's dus ook niet.

⁵ EurOcean website, <http://www.eurocean.org/np4/80.html>, gelezen 18 maart 2015.

⁶ *EU Overseas Countries and Territories and Outermost Regions in 'Special member state territories and the European Union'*, http://en.wikipedia.org/wiki/Special_member_state_territories_and_the_European_Union, gelezen op 18 maart 2015.

⁷ De term "veiligheid" wordt hier, tenzij anders geduid, gebruikt in de betekenis van "beveiliging" (*security, sûreté*) in plaats van fysieke veiligheid (*safety, sécurité*). In het Nederlands dekt dezelfde term beide aspecten.

⁸ Naast andere capaciteiten zoals maritieme verdediging tegen ballistische raketten, conventionele middelen voor een landaanval (*strike*), capaciteiten voor amfibische acties, verkenning, bewaking en mijnenbestrijding.

⁹ Hoewel... Art 42.7 werd net voor het eerst in de EU geschiedenis door Frankrijk ingeroepen na de zware aanslagen in Parijs op 13 Nov '15.

¹⁰ *An Integrated Maritime Policy for the European Union* (IMP)

¹¹ Ook in de officiële Nederlandse vertaling wordt het woord "veiligheid" gebruikt voor "security".

¹² *European External Action Service* (EEAS)

¹³ "Intersectoraal" verwijst naar acties of samenwerking tussen verschillende mariene of maritieme functies (bv. maritieme veiligheid, bescherming van het mariene klimaat, visserijcontrole, douane, grenscontrole, rechtshandhaving en defensie).

¹⁴ Dit wordt de *EU Global Strategy on Foreign and Security Policy of GSFSP*, af te leveren tegen juni '16

 CTB **R.D.C.**
E.P.
E.P. LYAMA
Mat. 6281912 B.P. 161
KINDU

Programme de partenariat militaire entre la Belgique et la République démocratique du Congo : la formation des bataillons FARDC de réaction rapide

MARC GEORGES

Le médecin colonel honoraire Marc Georges a participé à plusieurs missions civiles et militaires belges en République démocratique du Congo, de 2005 à 2011 (Kinshasa, Kananga, Kindu et Boma). Il a accompagné comme médecin d'unité les instructeurs belges qui ont formé les premiers bataillons de commandos congolais (2008-2011) à Kananga et Kindu.

Tussen juni 1960 en het aantreden van de huidige president, Joseph Kabila Kabange, in 2001, onderhielden België en de Democratische Republiek Congo woelige betrekkingen. Op militair vlak hebben die betrekkingen een langzame evolutie gekend: van steun tot partnerschap via samenwerking. Deze evolutie was niet alleen het gevolg van politieke gebeurtenissen (eerste Shabaoorlog in 1977, moordpartij in Lubumbashi in 1990, oorlogen in Oost-Congo ...), maar werd ook ingegeven uit praktische overwegingen (budgettaire beperkingen, realistische doelstellingen), zowel aan Belgische als aan Congolese kant. Het “Programme de partenariat militaire”, dat betrekking heeft op de vorming van de snellereactie-eenheden van de 31ste brigade, wordt voortgezet in 2015. Onderstaand artikel toont de relevantie van een in 2003 bepaald en in 2008 nader omschreven begrip aan, waardoor Congo in staat was om zijn eerste militaire overwinningen op de rebellen in het oosten te boeken.

Les lendemains de l'indépendance du Congo (30 juin 1960) sont chaotiques : les relations diplomatiques entre le Congo et la Belgique sont rompues et quand, en 1962, elles sont rétablies, la coopération civile et militaire peut enfin démarrer. Les militaires belges de la Coopération technique militaire (CTM) sont alors intégrés dans les états-majors et les écoles (p. ex. l'École de formation des officiers à Kananga) de l'Armée nationale congolaise. Il s'agit plus d'assistance que d'une réelle coopération : la conception des plans est du ressort des militaires étrangers, belges en particulier, leur exécution étant laissée aux Congolais. Un premier changement majeur intervient dès 1977 (première guerre du Shaba) : les militaires belges sont éjectés du service de renseignement (J2) de l'état-major des Forces armées zaïroises (FAZ). Les relations diplomatiques entre la Belgique et le Congo sont à nouveau rompues en 1990, après le massacre d'étudiants de l'université de Lubumbashi : la CTM ainsi que tous les autres secteurs de la Coopération technique belge (CTB) sont arrêtés, coopération qui reste suspendue après la prise de pouvoir de Laurent-Désiré Kabila (juin 1997).

En 2003, les accords intracongolais de *Sun City* (Afrique du Sud) marquent le début de la réforme des Forces armées congolaises. La même année, le gouvernement belge décide, en accord avec les autorités congolaises, de relancer la coopération dans un esprit radicalement différent de celui de la CTM : il prend le nom de Programme de partenariat militaire (PPM). Ce programme s'articule en trois axes : tout d'abord, un dialogue stratégique entre la Belgique et le Congo est créé, reposant sur trois départements (Affaires étrangères, Coopération au développement et Défense). Ensuite, la Belgique dispensera à des militaires congolais des formations académiques (École royale militaire, 2e et 3e cycle) et techniques (Écoles d'infanterie, du génie,...). Enfin, le développement des capacités militaires congolaises se focalisera sur le redémarrage (après réhabilitation) de l'Académie militaire (Kananga), l'École du génie (Likasi) et la formation d'unités de réaction rapide (RR) : les instructeurs seront au départ exclusivement belges et formeront leurs homologues congolais (l'approche « instruire les instructeurs »), permettant ainsi aux Congolais de prendre progressivement le relais des Belges.

Les militaires belges ne sont plus intégrés dans les états-majors congolais. L'approche bilatérale est pragmatique : l'analyse des besoins de l'armée congolaise part des contraintes imposées par le terrain et les menaces (*bottom-up*) ; les objectifs sont alors définis dans un accord technique pour des périodes de cinq ans, signé par les ministres de la Défense belge et congolais (*top-down*). L'urgence dicte évidemment l'agenda : vu les conflits à l'est du pays, il faut former des unités d'intervention pouvant être rapidement mises en place. Celles-ci seront donc légères, rustiques, aptes à se mouvoir et à combattre en forêt et

à franchir les cours d'eau, nombreux dans la région. Enfin, la dégradation du réseau routier (ou son absence) impose une utilisation, réduite au strict minimum, de matériel roulant.

Le programme de formation débute en 2004 (Kisangani, 1re brigade), puis se poursuit à Kalemie (2006-2008 : personnel du génie, franchissement d'obstacles, logistique, dragage du port de Kalemie), Kinshasa et Kamina (2006 : formation de cadres), Kananga (2007 : formation de contremaîtres du génie de construction et réhabilitation de l'Académie militaire ; 2008 : création et formation d'un premier bataillon de commandos) et Kindu (2009-2013 : trois bataillons de commandos et l'état-major de la 31e brigade).

Un des points majeurs du programme est le réexamen continu des réalisations (retour d'expériences), qui débouche sur des adaptations et tient compte des contraintes des partenaires. À titre d'exemple, la formation de la 1re brigade à Kisangani (Opération Avenir) en 2004 fut une réussite, sauf que les instructeurs belges partis, la brigade formée et entraînée a été laissée à elle-même et n'a rapidement plus eu aucune valeur opérationnelle. Vu l'organisation des élections de 2006, les autorités mettaient alors davantage l'accent sur l'intégration des factions (le brassage) que sur l'opérationnalité. La 1re brigade fut immédiatement engagée en Ituri, mais le manque d'appui logistique ainsi que l'enrôlement d'ex-rebelles à la loyauté douteuse furent à l'origine de l'échec.

La leçon a été retenue : une petite équipe d'accompagnement composée de quatre à cinq militaires belges reste désormais sur place et supervise l'unité nouvellement formée : ce principe est appliqué aux unités de commandos formées (voir plus bas). Enfin, comme à chaque fois au Congo, on ne soulignera jamais assez l'importance des relations interpersonnelles, au-delà des structures et qui jouent un rôle primordial dans la pérennisation du PPM.

GENÈSE DES BATAILLONS DE COMMANDOS DE RÉACTION RAPIDE DES FARDC

Le 17 avril 2008, un arrangement technique est signé entre la Belgique et le Congo, concrétisant les actions futures à entreprendre dans le cadre du PPM : la formation de bataillons de réaction rapide (RR) en fait partie. De juin 2008 à octobre 2009, un premier bataillon (le 311e bataillon¹) est créé et formé à Kananga.

Les instructeurs proviennent du centre d'entraînement de commandos de Marche-les-Dames, du 1er bataillon parachutiste de Diest et du 2e bataillon

commando de Flawinne. Il aura fallu, auparavant, mettre en place une chaîne logistique coûteuse au départ de la Belgique pour acheminer personnel et matériel de Belgique. La carte ci-dessous en illustre la complexité : mouvements aériens pour le personnel, matériel et charroi légers ; mouvements par mer/fleuve/rail entre Anvers et Boma, Kinshasa, Ilebo et Kananga (charroi lourd, carburant,...); mouvement par rail pour le transfert du 311e bataillon entre Kananga et Kindu. La synchronisation n'est pas toujours parfaite et le programme de formation en subira du retard.

Figure 1. Mouvements logistiques par air, par mer/fleuve et par rail.

L'entraînement se fait de manière échelonnée : le cadre officier commence seul la formation (juin 2008) dans les locaux de l'Académie militaire de Kananga, pour deux mois. Il y acquiert les connaissances professionnelles tactiques et techniques élémentaires et s'initie à la mise en œuvre d'un bataillon d'infanterie légère de type commando. Les sous-officiers rejoignent fin juillet : le cadre officier et sous-officier établit alors son campement au bivouac de Katende, où il suit une formation commune. Fait à signaler : à la demande du lieutenant-colonel Évariste Somo, premier chef de corps du 311e bataillon, un cours de civisme est donné au cadre, insistant sur la notion de citoyen-soldat, qui, avant d'avoir des droits, a des devoirs. À presque 40 ans, le lieutenant-colonel Somo suit tout l'entraînement, intégré dans un peloton. Pendant l'instruction de base

à Katende, il exerce en cumul les fonctions de chef de corps et de juge militaire au conseil de guerre (il est juriste de formation). Invité en Belgique en 2010, il y acquiert le brevet supérieur d'état-major et obtient le brevet Para A à Schaffen.

Figure 2. Le lieutenant-colonel Évariste Somo

La troupe arrive fin octobre 2008. Tout au long du programme d'entraînement, l'accent est mis sur quelques points-clés : sélection médicale, discipline, acquisition des notions de citoyen-soldat, vie en campagne, entraînement physique et technique : cordes et obstacles, combat sans arme, initiation à l'escalade et à la descente en rappel, tir aux petites armes, franchissement d'obstacles, exercices de cohésion (équipe, peloton), combat de jungle et de nuit. La formation se clôture par un exercice de synthèse au niveau du bataillon, qui aura lieu à Kindu (voir ci-après).

La conception de l'entraînement restera identique tout au long de la formation des deux autres bataillons (312e et 313e), en l'adaptant aux retours d'expérience. À titre d'exemple, lors de sa première opération en province de l'Équateur (opération Dongo), le 311e bataillon a perdu dix hommes par noyade. La natation sera ajoutée au programme des 312e et 313e bataillons.

Pour parfaire la formation, le 2e bataillon de commandos (2012) et 3e bataillon de parachutistes (2013) enverront chacun une compagnie qui servira de « plastron » lors de l'exercice de synthèse final des 312e et 313e bataillons : il s'agit d'un processus « gagnant-gagnant », les nôtres reprenant contact avec le terrain congolais pour le combat de jungle et de nuit.

Figure 3. Entraînement de natation.

Les débuts sont difficiles et les instructeurs belges ne sont pas optimistes. Certains officiers stagiaires se montrent rétifs aux nouvelles règles : quelques cas de désertion sont signalés, certains refusent de loger au bivouac de Katende (les conditions de vie y sont pour le moins rustiques) et font le « mur » tous les soirs. Le bataillon termine son instruction de base (modules 1 et 2) à la fin février 2009. Les effectifs ont fondu : des sept cents hommes au départ, il en reste quatre cent septante, alors que le bataillon devrait en compter six cents. Sur un effectif de cinquante-cinq officiers, dix-huit échouent. Le dernier module sera donné à Kindu, qui deviendra la ville de garnison du bataillon.

Quittant Kananga par train le 20 juin 2009, le bataillon, avec femmes et enfants, rejoint Kindu le 28. Dès son arrivée, le lieutenant-colonel Somo est convoqué par le gouverneur de la province, pour s'entendre dire qu'« on » ne lui a pas demandé son avis quant à l'implantation d'un bataillon de commandos dans sa province et que lui, gouverneur, fera tout ce qui est en son pouvoir pour que ledit bataillon quitte le plus vite possible Kindu. Quelques jours après cette entrevue, un chef local d'une faction mai-mai se rend aux autorités avec ses hommes : à peine sont-ils arrivés que la réputation des commandos est déjà dissuasive. Le chef de corps en rajoute une couche : avec tous ses pelotons, il organise tous les samedis un *roadwork* à travers les rues de la ville, spectacle toujours impressionnant pour les profanes. Kindu n'a jamais été aussi calme. Voulant intégrer son bataillon dans la vie locale, Somo reçoit une délégation de médecins civils congolais, au départ méfiants. Ils deviendront d'excellents amis. Il développe les cultures vivrières et maraîchères, les petits élevages, ... Une école primaire est organisée, l'infirmerie du camp (centre de santé) est intégrée au réseau de santé civil : ces structures sont ouvertes aux civils.

Figure 4. En face du camp Lwama, champ de manioc mis en culture par les hommes du 311e bataillon.

Le contingent belge (quarante-sept personnes, état-major, instructeurs et personnel d'appui) rejoint Kindu le 21 septembre. Quatre jours plus tard, le programme, interrompu à Kananga, reprend pour un mois et tient compte des réalités du terrain : le relief est plutôt plat, la forêt omniprésente, avec de nombreux cours d'eau.

Figure 5. Entraînement amphibie sur le Lualaba.

La période d'entraînement se termine par une parade et une remise de brevets et de bérets le 17 octobre. Les autorités civiles qui, au départ, se méfiaient tant des commandos, assistent à la cérémonie et ne cachent pas leur enthousiasme : les nouveaux promus ont fière allure.

Pour la première fois depuis les années 60, des militaires congolais sont formés à petit budget, selon les besoins et les ressources du pays : la technologie et les moyens sophistiqués ne sont pas nécessairement gages de succès. Mais la

réussite du volet militaire aurait été incomplète si ne s'y était ajouté un volet civil : sous l'impulsion des ministres belges de la Coopération au développement successifs (2004-2014), la CTB, avec un réalisme qu'on ne lui soupçonnait pas, accepte de participer à la construction de logements pour les familles des militaires à Kindu (Famiki) et à Lokandu (Familo).

Tel que défini en 2008, le programme de formation visait à former une brigade de commandos à trois bataillons et un élément état-major de brigade : à l'heure actuelle (avril 2015), la mission est accomplie. Les principes de la formation ont été définis dès le début (2008) et les adaptations furent peu nombreuses. On retrouve quatre traits marquants communs.

Figure 6. Logements construits dans le cadre du projet Famiki

Primo, les nouvelles unités ont été créées et entraînées en tenant compte des budgets et des capacités techniques militaires belges limitées : les ambitions de la partie belge sont restées réalistes, à savoir former un bataillon à la fois plutôt qu'une brigade. À tous les stades, la formation a été dispensée/supervisée par des experts belges, en commençant par les notions de base des devoirs et droits du citoyen-soldat. Les normes et critères belges sont d'application, le programme est cohérent et les officiers congolais sont volontaires. Le programme d'entraînement est progressivement repris par des instructeurs congolais préalablement formés par leurs homologues belges.

Secundo, le *leadership* est primordial : si le « chef fait l'unité », il doit avoir suivi le même entraînement que ses hommes, veiller à ce que les besoins élémentaires du soldat et de sa famille soient satisfaits et sanctionner les fautes.

Tertio, les unités disposent de leurs quartiers (camps Lwama et Lokandu) et y logent avec leurs familles. Les militaires s'entraînent et cultivent (soldat-pay-

san) : les cultures assurent non seulement l'autosuffisance alimentaire, mais aussi un surplus de revenus. Des structures mixtes civiles-militaires ont été mises en place : écoles et centres de santé, ouverts aux civils. L'unité est bien intégrée à la vie locale. Et, *in fine*, les soldes sont payées (programme EUSEC de l'Union européenne).

Et quarto, les nouvelles unités ont le « spirit » commando : l'esprit de corps est réel et la discipline règne. Par leur seule présence, elles calment les tensions. De ce fait, les commandos sont bien perçus par les autorités et, surtout, par la population (les soldats demandent et paient ce qu'ils reçoivent). Et cette attitude est aussi d'application en opération (*PsyOps*) : elle fut un des facteurs de succès du 311e bataillon lors de l'opération Dongo en province de l'Équateur (novembre 2009).

Au terme de cette partie du PPM, la 31e brigade est complètement opérationnelle. La leçon de l'échec de l'opération Avenir a été retenue et une équipe limitée de « coaches » (quatre militaires belges) reste sur place, après la phase de formation des nouvelles unités.

La valeur de ces unités, formées par des instructeurs belges, est reconnue par tous (MONUC, États-Unis, France,...) : les 311e et 312e bataillons ont été le fer de lance des FARDC et ont contribué à la défaite du M23 en décembre 2013.

Mais il y a quelques ombres au tableau. Le taux de pertes en opération avoisine les 30 %. Ce chiffre élevé tient compte non seulement des morts et des blessés, mais aussi des désertions. Pour compenser ces pertes, le 2e bataillon de commandos a fourni le cadre pour l'entraînement d'un renfort de 1 000 hommes (2014).

Figure 7. Bivouac du 311e bataillon au Nouvel An 2013.

Les autorités militaires congolaises maintiennent les trois bataillons RR trop longtemps en opération : les trois bataillons ont été engagés immédiatement après leur formation et, en mars 2015, ils y étaient toujours (311e à Kibati, 312e à Goma, 313e à Lubumbashi). Aucune permission n'est accordée, aucun retour au quartier de l'unité n'est prévu : les hommes n'ont aucune possibilité de se refaire une santé et les bataillons de se réorganiser. Le risque existe de les voir s'épuiser au point de perdre toute capacité opérationnelle. Les autorités belges n'ont aucune prise sur ce volet : tout au plus peuvent-elles attirer l'attention des autorités congolaises sur le danger à user jusqu'à la corde leurs meilleures unités.

Figure 8. Prise de position du 312e bataillon dans la région de Masisi.

EN GUISE DE CONCLUSION

Les civils congolais que nous avons rencontrés, même les jeunes, reprochaient aux Belges de les avoir abandonnés. Le PPM a montré à la population que les Belges étaient revenus : la meilleure preuve que la Belgique pouvait donner de son retour était de faire en sorte que le PPM (et l'esprit qui y a présidé) soit un succès. Preuve s'il en est de l'accueil réservé aux militaires belges, à Kananga comme au Maniema, nous ne nous sommes jamais sentis menacés : les sorties en ville se faisaient sans arme.

Quant à la formation commando et au brevet délivré par les Belges, les militaires congolais n'ont jamais caché leur préférence : à leurs yeux, ils font désormais partie des meilleurs parce qu'ils ont été formés par les meilleurs.

Enfin, signalons qu'au moment où paraît cet article, le suivi et la consolidation de ces réalisations ont pris forme. En effet, dans un communiqué du 27 mars 2015, la Défense annonçait :

« Sur proposition du ministre de la Défense Steven Vandeput, le Conseil des

ministres a marqué son accord pour le renforcement des capacités opérationnelles de la 31e brigade de réaction rapide congolaise, [dont les unités ont été formées] entre 2008 et 2014, dans le cadre de la participation belge au processus de réforme du secteur de sécurité (RSS). [...] L'objectif du renforcement est donc de pérenniser les réalisations. Le Conseil des ministres donne plus particulièrement son accord pour les aspects suivants :

- La formation d'une compagnie de reconnaissance pour la 31e brigade congolaise à Kindu avec environ huit militaires durant les mois d'avril, mai et juin 2015 ;
- L'envoi d'une compagnie belge (150 militaires) pour un exercice de synthèse de cette formation à Kindu pendant un mois en novembre-décembre 2015. »

Le 19 septembre, un communiqué de l'Agence Belga précisait :

« L'Armée belge, soucieuse de conserver son expérience africaine et notamment une capacité à opérer en conditions tropicales, organisera du 19 novembre au 13 décembre prochains un vaste exercice au Gabon et en République Démocratique du Congo (RD Congo) qui rassemblera près de 800 de ses militaires équipés d'avions de transport et d'hélicoptères, a-t-on appris vendredi auprès du ministère de la Défense. [...] Le second aura lieu à Kindu, le chef-lieu de la province du Maniema (est de la RD Congo), avec la participation de la 31ème brigade de réaction rapide des Forces armées de la RDC (FARDC), une unité dont la Belgique a encadré la formation depuis 2008.

L'objectif affiché de cet exercice est de « maintenir l'expérience africaine de la Défense » et « d'être prêt pour une mission NEO (« Non-combatant Evacuation Operation » de civils d'une zone en crise) éventuelle », qui est l'une des tâches permanentes de la brigade légère de l'armée belge, a-t-on expliqué de source militaire.[.] »

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Mots-clés : RDC, Programme de partenariat militaire, FARDC

¹ La numérotation des bataillons a évolué dans le temps : au début de leur formation, les bataillons reçurent un numéro commençant par 32 (321, 322, 323e bataillons). Dès que la formation des trois bataillons et de l'état-major de brigade fut terminée (2013), l'appellation changea : on parle désormais de la 31e brigade RR incorporant les 311e, 312e et 313e bataillons.

Militaire infectieziekten binnen Defensie: streven naar internationaal topniveau

PATRICK SOENTJENS

Sinds 2006 is geneesheer majoor Patrick Soentjens hoofd van het *Centre for Infectious Diseases*¹ (ID4C) in het Militair Hospitaal Koningin Astrid (MHKA) te Brussel. Hij is hoofd- en co-onderzoeker in meerdere studies over infectieziekten. Momenteel werkt hij rond thema's zoals tuberculose, malaria, hiv, schistosomiasis (bilharzia) en het therapeutische gebruik van bacteriofagen tegen infectieziekten bij de mens.

Le Centre des maladies infectieuses de l'Hôpital militaire Reine Astrid contribue à la santé et à l'opérationnalité du personnel militaire belge, tant en délivrant des soins de qualité qu'en dispensant des formations. Il est également actif dans le domaine de la recherche clinique et développe ses capacités avec des partenaires belges et internationaux. Le centre ID4C (Infectious Diseases four C) fut créé il y a sept ans. Cet article décrit les activités du centre sur ses quatre axes C, à savoir Care (soins médicaux), Consultancy and teaching (conseil et formations), Clinical trials and research (essais cliniques et recherches) et Capacity building (appui aux partenaires). Ses résultats profitent directement aux missions opérationnelles.

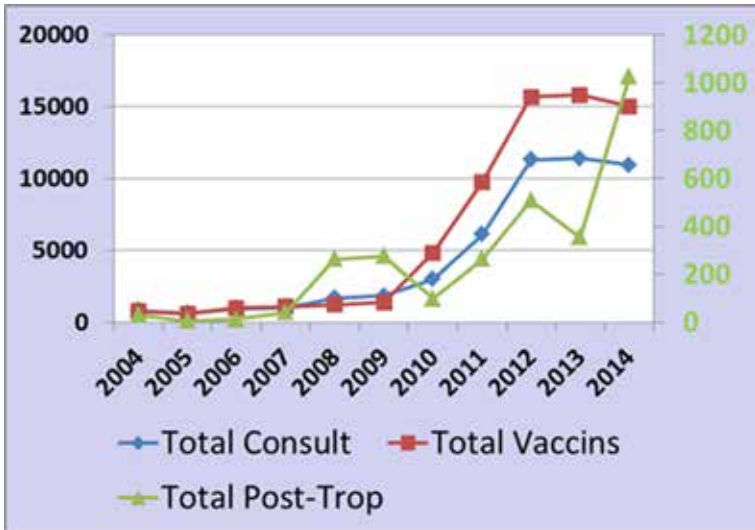
CARE: OPERATIONELE GEZONDHEID START MET GOEDE PREVENTIE PROFESSIONALITEIT EN KLANTVRIENDELIJKHEID

Preventie is de hoeksteen in de controle van infectieziekten. Naast een goede algemene militaire geschiktheid is de voorbereidingsfase van een missie essentieel. Voor een operatie dienen individuen in orde te zijn met de verplichte basisvaccinaties. Ze krijgen ook een uitgebreide briefing afhankelijk van hun specifieke missie, waarin allerlei gezondheidsrisico's op het gebied van infectieziekten worden besproken.

In 2013 vonden er in de *Travel Clinic* van het ID4C in het MHKA meer dan 11.000 dergelijke consultaties voorafgaand aan een vertrek plaats (cf. tabel 1). Tevens werd er een proefproject opgestart om met een team van de *Travel Clinic* van het MHKA in diverse perifere eenheden te vaccineren.

Muggengerelateerde beschermingsmaatregelen zullen opgelegd worden voor Afrikamissies, met het gebruik van speciaal geïmpregneerde gevechtsuniformen, muggenspray (op basis van DEET 50%) en geïmpregneerde muggennetten. De correcte inname van malariaprofylaxis tijdens een missie is tevens een essentiële pijler in dit preventiepakket.

Bovendien kunnen preventiemaatregelen versterkt worden tijdens de missie bij specifieke omstandigheden (bv. diarree-uitbraak in militaire contingents).

Tabel 1. Evolutie van het aantal consultaties in het ID4C van het MHKA van 2003 tot 2014.

MANAGEMENT VAN TROPISCHE ZIEKTEN EN INFECTIEZIEKTEN TOPEXPERTISE EN BEREIKBAARHEID

Alle militairen die terugkomen van een zeer risicovolle missie (meestal Afrika), dienen gescreend te worden via de *Travel Clinic*. In samenspraak met de dienst AMT (Arbeidsgeneeskunde – *Médecine du travail*) werd deze maatregel genomen gezien de hoge infectieuze attack rates van malaria en grondparasieten bij Belgische militairen na hun ontplooiing in Kindu (DRC), met relatief lang ziekteverlet en ongeschiktheden.

Het ID4C-team ontwikkelt betere methoden voor de diagnose, behandeling en preventie van infectieziekten en tropische ziekten in het bijzonder.

In onze contingenten komen de volgende tropische aandoeningen vaak voor na een verblijf in Afrika: **malaria**, **bilharzia** (zoetwaterparasiet), **strongyloidiasis** (grondparasiet) en **latente tuberculose**. Op deze gespecialiseerde wijze worden onze operationele militairen voor, tijdens en na de missie zeer accuraat, specifiek en systematisch opgevolgd, hetgeen in het burgerleven moeilijk realiseerbaar is.

Infecties zijn een belangrijke doodsoorzaak bij oorlogs- en brandwondenpatiënten. Het ontwikkelen van verbeterde strategieën voor de diagnostiek en behandeling van ziekenhuisinfecties is dan ook één van onze hoofddoelstellingen in dit domein. Wekelijkse multidisciplinaire evaluaties van infectieziekten (*bed-side*), waarin de intensivist, de infectioloog, de klinisch bioloog, de bioloog en de ziekenhuisapotheker, elk vanuit hun vakgebied, essentiële informatie overdragen, zijn cruciaal in de besliskunde rondom de zorg van elke brandwondenpatiënt. Verbeterde preventie en nieuwe therapieconcepten zijn primordiaal en zeer kostenbesparend.

Natuurlijke of door de mens veroorzaakte epidemieën of *biological hazards* (na een CBRN-risico) kunnen effectief beheerst worden indien ontwikkelde procedures voor *outbreakmanagement* (waaraan indien nodig specifieke CBRN-assets worden toegevoegd) voldoende getraind kunnen worden en ingebed zitten in een Belgische strategische visie (bv. virale hemorrhagische koortsen (ebola), virale pandemieën (SARS, Mexicaanse griep ...).

CONSULTANCY AND TEACHING: INVESTEREN IN DE JONGE GENERATIE EN IN PROCESSEN

Gespecialiseerde adviezen worden regelmatig gegeven aan militaire staven (Operationeel Commando van de Medische Component COMOPSMED – adjunct-stafchef Well-being ACOS WB).

Tevens zetelt een militaire infectioloog in de Belgische Studiegroep Reisgeneeskunde en draagt hij bij tot de jaarlijks aangepaste Belgische adviezen in de reisgeneeskunde. Specifieke vormingen worden ingepland voor militaire verpleegkundigen en artsen via COMOPSMED.

Seminaries voor het Medisch Technisch Korps en andere personeelsleden worden sinds 2010 op regelmatige wijze intern binnen het MHKA georganiseerd.

CLINICAL TRIALS & RESEARCH: INNOVEREND ONDERZOEK MET EEN OPERATIONELE IMPACT

94

<i>Scientific Projects</i>	<i>Ongoing studies</i>	<i>N</i>	<i>Scientific Projects</i>	<i>Planned studies</i>	<i>N</i>
<i>Rabies Randomised Clinical Trial 1</i>		<i>N = 480</i>	<i>Rabies Randomised Clinical Trial 3</i>		<i>N = 200</i>
			<i>Rabies Vax-ID</i>		
<i>Rabies Clinical Trial 2</i>		<i>N = 330</i>	<i>Rabies Clinical Trial 4</i>		<i>N = 100</i>
<i>Rabies ONEDAY</i>			<i>NL Defense</i>		
<i>Nested Control study: Long-term Follow-up Schistosmiasis cluster Kalemie 2006</i>		<i>N = 70</i>	<i>Nose decolonization study by phage therapy PHADE1</i>		<i>N = 200</i>
<i>Retrospective study after 4 ID injections</i>		<i>N = 880</i>	<i>Malaria rapid test self-test study in soldiers</i>		<i>N = 300</i>
<i>Retrospective study after 3 ID injections</i>		<i>N = 490</i>	<i>Evaluation of the safety and immunogenicity of an existing polio vaccine</i>		<i>N = 60</i>

Tabel 2. Ontwikkeling van de research binnen het ID4C van het MHKA: belangrijkste projecten.

Er zijn enkele onderzoekersgestuurde prospectieve klinische studies (*trials*) lopende en enkele in ontwikkeling in het ID4C om verbeterde vaccinatiemethodes te evalueren voor **hondsdoelheid** en **tekenencefalitis**. Het team wordt internationaal erkend als het expertisecentrum voor de intradermale rabiës-vaccinatietechniek.

Eind dit jaar zullen we samen met andere Belgische universiteiten deelnemen aan een vaccinatieproject met als doel een beter vaccin te ontwikkelen in het kader van de **polio-eradicatie**. Dit project wordt gesponsord door de *Bill Gates Foundation*.

Tevens worden een aantal nieuwe diagnostische methodes voor **malaria**, **bilharzia** en **latente tuberculose** geëvalueerd.

Grootschalige nieuwe onderzoeksprojecten staan op til en zullen elk in hun deeldomein baanbrekend zijn:

- Een nieuwe prospectieve **klinische trial met rabiësvaccinatie** wordt ingepland (RABIES VAX-ID) bij 200 operationele Belgische militairen. De vaccinatie gebeurt met behulp van een nieuw ontwikkeld instrument voor intradermale vaccinatie. Ook is er een andere studie gepland samen met onze Nederlandse collega's (NL Defensie, Academisch Medisch Centrum Amsterdam (AMC)).
- Aangezien antibiotica in sommige zeer zieke patiënten met multiresistente bacteriële infecties niet meer werkzaam zijn, is de vraag naar alternatieve behandelingen nog nooit zo groot geweest. De ontwikkeling van specifieke fagen (bacteriedodende virussen) zou voor deze nichegroep een oplossing kunnen bieden. Het team, in samenwerking met het Laboratorium voor Moleculaire en Cellulaire Technologie (LabMCT) van het MHKA, ontwikkelt **klinisch onderzoek in faagtherapie**.² Antibacteriële eigenschappen en effectiviteit van bacteriofagen werden vastgesteld in dierproeven. Tot op heden werden nog geen ernstige bijwerkingen bij mensen gerapporteerd. Er is behoefte aan goed opgezette studies om de plaats van faagtherapie in het humaan-medische arsenaal te bepalen. De PHADE 1-studie (*PHage Assisted DEcolonisation 1*) is in 2016 gepland. Ons team onderzoekt in deze studie de effectiviteit en veiligheid van neussprays die bacteriespecifieke bacteriofagen bevatten, in het kader van de bestrijding van het dragerschap van *S. aureus* in de neus. Deze prospectief gerandomiseerde, placebo-gecontroleerde, geblindeerde studie op 200 militairen is uniek. Nooit eerder werd het gebruik van bacteriofagen in mensen op deze uitgebreide, gestandaardiseerde en gecontroleerde wijze getoetst.
- Evaluatie van **malariazeltesting bij militairen**: 300 geselecteerde militairen (geen medisch personeel) zullen voor vertrek naar Afrika een specifieke opleiding krijgen en nadien een test in het gebruik van deze nieuwe malariasseltest afleggen. Malariasseltesten werden nog nooit op zo'n grote schaal uitgevoerd. Het lijkt ons nuttig dat deze test door geïsoleerde eenheden in Afrika, zoals de Special Forces of andere troepen (instructeurs, raadgevers ...), op een gestandaardiseerde en betrouwbare manier bruikbaar zijn.
- Een nieuwe poliovaccinatiestudie ikv het eradicatieplan (*Polio Eradication & Endgame Strategic Plan 2013-2018*) zal opgestart worden in januari 2016 samen met de universiteit van Antwerpen. Het bestaande orale poliovaccin, veelvuldig gebruikt in ontwikkelingslanden, wordt uitgebreid geëvalueerd in ons centrum bij 60 gezonde volwassenen om als controlegroep te dienen met als doel nieuwe ontwikkelde vaccins hiermee te vergelijken. Deze studie wordt gesponsord door de Melinda & Bill Gates Foundation.

Veel van het onderzoek van het ID4C wordt al jaren op internationale civiele en militaire symposia gepresenteerd en geeft op deze wijze een extra dimensie aan Defensie.

96

Noord-Europees congres over
reisgeneeskunde
Bergen, Noorwegen, 7 juni 2014.

Wereldcongres over militaire
geneeskunde
Denpasar, Indonesië, 22 mei 2015.

CAPACITY BUILDING: OP ZOEK NAAR SYNERGIËN EN GROEI

Het ID4C heeft sinds enkele jaren een sterke samenwerking opgebouwd met het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG) te Antwerpen.

Sinds 2003 is er een succesvolle samenwerking met het Zuid-Afrikaanse Tygerberg Academic Hospital, waarbij vooral ingezet werd op betere diagnostiekmethodes en algoritmes bij actieve tuberculose. Dit is belangrijk om deze ziekte-entiteiten vroegtijdig te herkennen bij militairen die in endemische operatiezones blootgesteld kunnen worden.

Er zijn projecten met strategische partners in ontwikkeling in samenwerking met internationale en Belgische academische partners. Zo wordt er gedacht om een programma voor hoogrisicogroepen te ontwikkelen rond de diagnose

en behandeling van tuberculose in Kindu van Congolese militairen en hun families, die als hoogerisicogroep worden beschouwd omdat ze vaak tijdens behandeling geprojecteerd worden naar andere provincies en ze voor niet-militaire hulpverleners moeilijk bereikbaar zijn. Ook zouden we de successen, geboekt met de intradermale vaccinatiemethode tegen rabies bij Belgische militairen in samenwerking met het ITG willen toetsen in endemische risicogroepen zoals bij Afrikaanse baby's om de dramatische kindermortaliteit (> 35.000 doden per jaar) te verminderen.

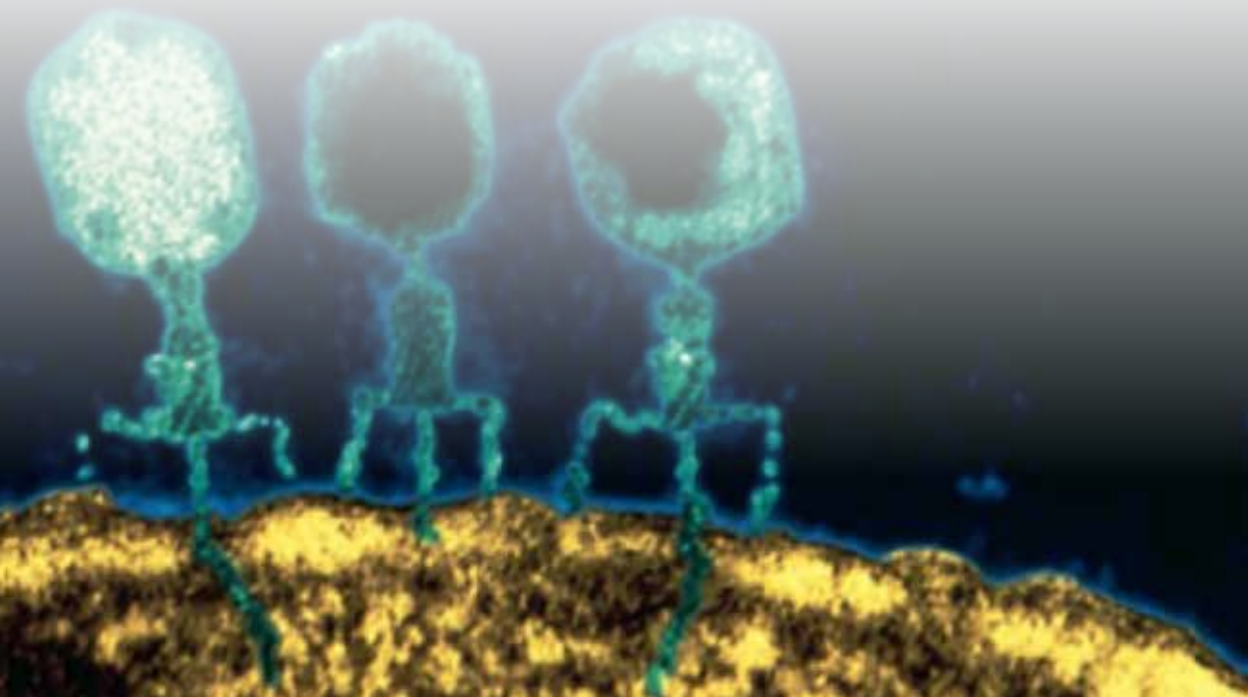
97

UITDAGINGEN

INTEGRATIE VAN INFECTIEZIEKTEN BINNEN DEFENSIE

Het ID4C-team werkt binnen Defensie lateraal samen met meerdere leden zoals de dienst AMT, Medisch Bureau (BMed) COMOPSMED, Divisie Gezondheid ACOS WB, ziekenhuishygiëne, het bureau veterinaire hygiëne en labo MHKA van COMOPSMED). Het zou, in deze evoluerende organisatie, wenselijk zijn dat alle betrokken capaciteiten gebundeld worden met het oog op een eventuele herziene procesmatige benadering van infectieziekten die aangepast is aan de specifieke noden van de operationele militair of gehospitaliseerde patiënt.

Al deze verschillende diensten met infectieziekten capaciteit(en) hebben allen een grote complementariteit en diversiteit en zouden in één multidisciplinair werkplatform een groot verschil kunnen maken.

Deze benadering zou moeten leiden tot een geïntegreerde capaciteit voor infectieziekten en toxicologie tijdens militaire operaties, die afhankelijk van de specifieke indicatie bestaat uit leden voor preventie, labo, klinische teams, outbreakteams- en contactteams.

STERKE BANDEN MET SLEUTELPARTNERS

Het ID4C werkt hoofdzakelijk op wetenschappelijk vlak samen met het Instituut voor Tropische Geneeskunde van Antwerpen en het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid. Deze samenwerkingsverbanden zullen in de volgende jaren nog verder versterkt worden.

Buitenlandse militaire EU- en NATO-sleutelpartners in infectiologie zullen betrokken worden in toekomstige projecten.

BLIJVENDE MICROBIËLE BEDREIGINGEN

Ook al lijken het hiv-virus met zeer potente medicatie, malaria met het nieuwe vaccin en de omgevingsmaatregelen veel beter onder controle dan voorheen, toch rijzen er steeds weer nieuwe microbiële bedreigingen. Neem nu de recente ebolacrisis in West-Afrika (Guinea, Liberia, Sierra Leone en Nigeria) die een ongekende expansie kent, zelfs tot in Europa. De dodentol liep op tot meer dan 11.000. Ook de verschillende uitbarstingen van het *Middle East respiratory syndrome* in Saoedi-Arabië en Zuid-Korea tijdens de voorbije jaren tonen aan dat de “*One-Health*”-aanpak (gemeenschappelijke aanpak tussen artsen en dierenartsen) primordiaal is in de bestrijding van de overdracht van deze virale ziekten van dier (kameel) op mens. De grootste actuele dreiging gaat echter schuil achter pathogenen, die *multidrug-resistant* of *extensively drug-resistant* zijn en waar geen antimicrobiële middelen (zoals antibiotica) nog werken, zoals bij tuberculose, enkele soa's (gonorroe) of ziekenhuisbacteriën. Het is belangrijk dat we alert, voorbereid en gewapend blijven tegen deze microbiële bedreigingen.

BESLUIT

Belgische militairen lopen vele risico's op infectieziekten tijdens buitenlandse missies. Het team van het ID4C van het MHKA zal in de komende jaren door zijn bijkomende verworven expertises niet nalaten om te streven naar aanpassingen in diverse domeinen op het gebied van infectieziekten, met maar één doel: de operationele gezondheid van elke inzetbare Belgische militair verbeteren.

Het ID4C van het MHKA, beter gekend onder de naam van *Travel Clinic*, heeft binnen Defensie naambekendheid verworven door een kwaliteitsvolle zorg te verlenen aan militairen (*Care*). Als advies- en opleidingsorgaan speelt het een cruciale rol binnen verschillende beleidsprocessen (*Consultancy and teaching*). In zeer korte tijd heeft het centrum een leidinggevende plaats verworven op het nationale en internationale toneel voor wat betreft wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de reisgeneeskunde (*Clinical trials and research*). Vele opportuniteiten bieden zich aan op vlak van de *Capacity building* met cruciale militaire en civiele partners (zoals het Instituut voor Tropische Geneeskunde, onze militaire partners in Duitsland, Frankrijk en Nederland, maar ook in de Democratische Republiek Congo, Rwanda en Zuid-Afrika). Het ID4C dient deze unieke positie te handhaven en verder uit te bouwen.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

Trefwoorden: infectieziekten, militairen, 'excellence'

¹ ID4C staat voor het centrum "*Infectious Diseases*" die activiteiten ontwikkelt op vier assen die allen met de letter c beginnen: *Care* (geneeskundige verzorging), *Consultancy and teaching* (advies en vorming), *Clinical trials and research* (klinische studies en onderzoek) en *Capacity Building* (ondersteuning aan partners).

² Zie Faagtherapie: de medische toepassing van de evolutionaire wapenwedloop tussen bacteriën en fagen, dr. Jean-Paul Pirnay, Belgisch Militair Tijdschrift, nr. 8, juni 2014.

Landstrijdkrachten? Ja natuurlijk!

JOHAN BREYNE

Kolonel stafbrevethouder Johan Breyne is chef van de sectie Coördinatie binnen de divisie Defence Development van het stafdepartement Strategie.

101

Les forces terrestres vivent des temps difficiles. Depuis que la nouvelle stratégie militaire américaine, l' « AirSea Battle », s'accompagne d'une réduction drastique du nombre d'unités de l'US Army, leur pertinence est souvent remise en question. Ajoutez à cela le grand nombre de voix proposant la réduction sans précédent du volume des forces terrestres. Ne devrions-nous pas nous poser la question de savoir s'il y a encore une place pour les forces terrestres dans un conflit futur ? Poser la question, c'est y répondre : douter de l'utilité des forces terrestres équivaut à toucher aux options pour la mise en œuvre des forces armées. Et dans le contexte de sécurité actuel, mieux vaut disposer d'une large palette d'options.

BLIJVEN LANDSTRIJDKRACHTEN RELEVANT?

Of tien jaar aanwezigheid van NAVO-troepen in Afghanistan een succes was, zal pas over enkele jaren blijken. NAVO-troepen zijn ook al meer dan twintig jaar aanwezig in de Balkan. Door de lange duur van deze en andere campagnes wordt de opvatting dat het inzetten van landstrijdkrachten meehelpt aan het strategische succes ervan, op steeds meer scepticisme onthaald. Verder helpt de nieuwe Amerikaanse militaire doctrine, de “AirSea Battle”, die gepaard gaat met een drastische inkrimping van het aantal US Army-eenheden, niet om de vraag naar het belang van landstrijdkrachten te beantwoorden. Er gaan in Europa dan ook steeds meer stemmen op om het Amerikaanse voorbeeld te volgen en de grootte van de landstrijdkrachten verregaand te reduceren. Nochtans moeten we de plaats van de landstrijdkrachten in een toekomstig conflict niet

in vraag stellen. Landstrijdkrachten bieden immers heel wat voordelen voor het voeren van een aangepaste veiligheids- en defensiepolitiek in de complexe veiligheidsomgeving van vandaag.

102

HET TOEKOMSTIGE CONFLICT

Tussen de lineaire verdediging van de *Fulda Gap* uit de Koude Oorlog en de hybride oorlog van vandaag in Oekraïne gaapt op het eerste zicht een methodische afgrond, maar eigenlijk is er niets nieuws onder de zon. De pletwals van Sovjettankdivisies is weliswaar vervangen door een ambigue aanpak van een conflict met een steeds veranderende mix van een zowel fysieke – *hard power* – als mentale – *soft power* – component, maar het fysieke element blijft steunen op het geloof dat materiële superioriteit, zoals betere bewapening, economische macht of technologische voorsprong, vertaald wordt in een beslissend voordeel op het terrein. Pantzers en vliegtuigen blijven dus het ultieme instrument dat de tegenstrever fysiek tot overgave zal dwingen. Gebruik van geweld blijft voorbehouden tegen de politieke, sociale, economische en militaire middelen van rivalen en tegenstrevers. Dat een indirecte aanpak, waarbij rebellen of terroristen gesteund worden met wapens, materieel of zelfs personeel (waarvan de aanwezigheid natuurlijk officieel ontkend wordt), de voorkeur wegdraagt aangezien dit de ambiguïteit versterkt, is ook niet echt vernieuwend. De *proxy war* is zo terug van nooit weggeweest. De mentale component moet ook nu de wil van de tegenstrever ontwrichten. Hier komt de machiavellistische verdeel-en-heerspolitiek terug voor het voetlicht. Diplomatieke druk, assertief machtsvertoon en spierballenpolitiek, propaganda, ontrading en afschrikking, manipulatie, subversie en misleiding, dwang, corruptie en bedrog ... er zijn geen slechte middelen om verdeeldheid onder de tegenstrevers te zaaien en hun aanpak om de veiligheid te herstellen, te breken. Soepel kunnen wisselen tussen het mentaal en fysiek bestrijden van de tegenstrevers, waarbij hun sterke en zwakke punten continu beoordeeld worden, is de opvallendste en belangrijkste eigenschap van het hybride conflict.

LANDSTRIJDKRACHTEN IN HET TOEKOMSTIG CONFLICT

Van de Krim tot Tripoli, van Bagdad tot Donetsk, de conflicten aan de grenzen van Europa hebben veiligheid opnieuw op de Europese politieke agenda geplaatst. Om de veiligheid te kunnen herstellen, moet Europa een antwoord kunnen bieden dat even lenig is als de dreiging. Europa heeft er dus alle baat

bij naast *soft power* ook fysieke (lees: militaire) middelen achter de hand te houden om, indien nodig, een dreiging met geweld te kunnen afslaan. Hieruit volgt het belang van een zo breed mogelijke waaier van opties om een toekomstige, hybride dreiging te kunnen afweren.

Landstrijdkrachten bieden heel wat van deze opties. Zij beschikken over een arsenaal aan capaciteiten waardoor zij in vele types operatie inzetbaar zijn – van gevechtsacties over psychologische operaties (PsyOps) tot civiel-militaire samenwerking (CIMIC) en humanitaire inzet. Door het samenbrengen van verschillende van deze capaciteiten in *battle groups*, interwapen tactische groeperingen, kan eender welke opdracht uitgevoerd worden met de nodige en aangepaste middelen.

Escalatiëdominantie ook door eigen middelen

Alle types strijdkrachten beschikken over zeer gekwalificeerd personeel. De inzetbasis van dit personeel verschilt echter grondig. Lucht- en zeestrijdkrachten voeren hun operaties met hoogtechnologische wapensystemen, gevechtsvliegtuigen en schepen, die bemand worden door zeer gespecialiseerd personeel, zonder wie het wapensysteem niet volledig operationeel is. Dit is niet het geval voor de landstrijdkrachten. In plaats van bemande wapensystemen gebruiken landstrijdkrachten bewapende manschappen. De soldaat is het wapensysteem, waarbij zijn bewapening hem steunt om de opdracht uit te voeren. Voor een andere opdracht verandert zijn bewapening. Zo kan een bediener van een mortier 120 mm Minimis chutter worden van een sectie lichte infanterie tijdens een vredesondersteunende operatie. Dit verhoogt opnieuw het aantal opties voor de inzet in operaties.

Dankzij het arsenaal aan capaciteiten binnen de landstrijdkrachten kan een *battle group* in gevechtssituaties het overwicht verkrijgen en behouden. De beschikbaarheid van lichte wapens, direct vuur met zwaarder kaliber en indirect vuur op grotere afstand laat een graduele escalatiedominantie toe. Hoe de tegenstrever het conflict ook conventioneel doet escaleren, landstrijdkrachten hebben snel een gepast antwoord paraat. Daarenboven hebben de eenheden van de landstrijdkrachten het voordeel van het manoeuvreren. “*Schießen, fahren, funken*” is nog steeds even actueel als 75 jaar geleden. Daarnaast leveren grondtroepen de meestal onontbeerlijke *eyes on target* voor vooral lucht- maar ook voor zeestrijdkrachten. Alle conflicten van de laatste 20 jaar hebben aangetoond dat burgerslachtoffers als gevolg van een gevechtsactie nefast zijn voor de maatschappelijke aanvaarding van de inzet van eigen militaire middelen. De observatie van een doelwit door troepen op de grond is een zekere manier om een dergelijke fatale vergissing te vermijden.

Manoeuvreren en terrein bezetten

In zijn toespraak voor de Finabel-vergadering te Trecín op 5 mei 2015 merkte luitenant-generaal Yakovleff (vice stafchef van het *Allied Command Operations*) op dat “*Air power can strike, but cannot secure. Sea power can strangle, but it cannot stabilize*”. Lucht- en zeestrijdkrachten, hoewel zij kritieke en noodzakelijke elementen in het gevecht zijn, kunnen een gebied niet controleren noch stabiliseren. Zij kunnen de tegenstrever enkel tijdelijk hinderen. De luchtcampagnes boven Kosovo (1999) en Libië (2011) waren dodelijk effectief, maar wanneer de vliegtuigen uit de lucht verdwenen, bleef de tegenstrever baas op de grond. Hij moest zich immers geen zorgen maken over grondtroepen die hem op elk moment konden hinderen in zijn opzet. De aanwezigheid van oorlogsbodems in de Indische Oceaan belemmerde de vrijheid van handelen van Somalische piraten aanzienlijk, maar het is slechts na het herwinnen van een zekere vorm van controle over de kuststrook door de Somalische autoriteiten

dat het aantal gevallen van piraterij gevoelig daalde. De doelstelling van elke operatie is het veroveren van de controle over een gebied in tijd en ruimte om de kracht van de tegenstrever te neutraliseren en hem vrede en stabiliteit op te leggen. Landstrijdkrachten beschikken over die unieke vaardigheid om een gebied onder controle te brengen en te houden zolang dit politiek noodzakelijk geacht wordt. Vandaar ook dat de landstrijdkrachten beschikken over grotere aantallen personeel. Zij moeten immers het grondgebied bezetten en hun aanwezigheid permanent laten voelen om de bewegingsvrijheid van de tegenstrever zodanig te beperken dat hij zich niet meer kan verzetten. Grondtroepen hebben zo het potentieel om geweld te verminderen of zelfs te verhinderen. Of met de woorden van luitenant-generaal Yakovleff: *“Control of the land remains the ultimate determinant of victory and the condition for peace”*.

En verder: *“With real estate comes the population, and they are the true arbiters of success”*. De loutere aanwezigheid van bevriende grondtroepen in conflictgebieden schept niet alleen een klimaat van veiligheid en vertrouwen, maar maakt ook communicatie van persoon tot persoon mogelijk, zowel met voor- als tegenstander. Zowel CIMIC en PsyOps als de gewone, soms rudimentaire pogingen van de soldaat om een gesprek aan te knopen met de lokale bevolking, dragen bij aan het mentale aspect, waardoor het succes van subversie, propaganda en andere middelen, die de wil van de lokale bevolking en de autoriteiten moeten aantasten, exponentieel afneemt. Lucht- en zeestrijdkrachten komen veel minder in contact met de lokale populatie in conflictgebieden doordat ofwel hun basis of haven buiten het conflictgebied ligt, ofwel de interactie om veiligheidsredenen minimaal is als ze in de operatiezone vertoeven.

De aanwezigheid van robuuste grondtroepen in een conflictgebied is een concrete demonstratie van sterkte. Door een langdurige aanwezigheid van landstrijdkrachten toont een regering bovendien haar politieke wil en een duurzame verbintenis tot het delen van lasten en risico's ten aanzien van partners en geallieerden. Het is ook een duidelijk signaal, voor de plaatselijke autoriteiten en bevolking, van de ernst van de politieke intentie om tot oplossingen te komen.

Ook budgettair kan de keuze voor de inzet van landstrijdkrachten een voordeel opleveren. De kosten voor het inzetten van een gesofisticeerd wapensysteem zijn niet erg samendrukbaar. Men ontplooit het of men ontplooit het niet. Bij de inzet van grondtroepen betekent de keuze om een compagnie in plaats van een bataljon te ontplooiën een serieus gebruik van de budgettaire snoeischaar zonder aan de politieke intentie, een deelname aan de operatie, te raken. *Burden and risk-sharing* tegenover partners blijft zo verzekerd.

UITDAGINGEN

106

Aan de inzet van landstrijdkrachten zijn natuurlijk ook uitdagingen verbonden. Verre crisisgebieden maken landstrijdkrachten afhankelijk van lucht- en zee-transport voor hun inplaatsstelling en bevoorrading. Door hun grotere volume resulteert dit in meer middelen en tijd nodig voor de ontplooiing.

De voorbereiding van landstrijdkrachten op een inzet in operatie duurt te lang volgens heel wat critici. Deze voorbereiding is echter nodig aangezien landstrijdkrachten in de laatste twintig jaar nooit in hun primaire rol, waarvoor zij zijn gerekruteerd en opgeleid, zijn ingezet. Gemechaniseerde infanteristen, tankbemanningen, artilleristen fungeren allemaal in een secundaire rol, meestal die van lichte infanterie, wat conversie vraagt. De hoge rotatiesnelheid van de detachementen met steeds nieuwe rekruten versterkt het belang van een grondige voorbereiding. Dezelfde critici vergeten dat de opwerking van een fregat of de opleiding van een piloot tot zijn operationele inzetbaarheid ook meer dan enkele weken vergt.

CIMIC, een moderne opdracht

Lucht- en zeestrijdkrachten beschikken over hoogtechnologische en uiterst precieze wapensystemen, die vanop grote afstand inzetbaar zijn, waardoor het in de ogen van de publieke opinie lijkt op het voeren van een propere oorlog zonder collaterale schade en met een kleine kans op eigen verliezen. Landstrijdkrachten schijnen in dit opzicht archaischer: de clausewitziaanse frictie en *fog of war* liggen altijd op de loer, het gevecht gebeurt meestal op korte afstand,

is niet altijd even precies en is bloedig, met slachtoffers aan beide kanten. Dit verklaart ook de weerstand in onze westerse samenleving om grondtroepen in het gevecht in te zetten.

Deze tegenzin wordt gevoed door de klassieke en de sociale media. Voor berichtgeving over operaties in het luchtruim en op zee zijn de media aangewezen op beelden die lucht- en zeestrijdkrachten zelf verstrekken, zoals de steeds indrukwekkende videobeelden van met chirurgische precisie uitgevoerde bombardementen. In de inzetomgeving van de landstrijdkrachten zijn de media echter nooit ver weg. Zo worden frictie en *fog of war* als niet ogenblikkelijk via de sociale media dan toch dagelijks door de vele nieuwszenders tot in de huiskamer gebracht. Door die nabije media-aandacht lopen landstrijdkrachten meer in de kijker en zijn zij dus sneller aan kritiek blootgesteld.

LANDSTRIJDKRACHTEN BLIJVEN RELEVANT!

Na de verschillende jarenlang durende vredesondersteunende campagnes stellen sceptici zich vragen over de relevantie en grootte van landstrijdkrachten. Hebben landstrijdkrachten daarom afgedaan in een toekomstig conflict? Helemaal niet, ze behouden hun plaats naast de lucht- en zeestrijdkrachten in elk operatietoneel. Hun exclusieve aspect is immers het ter beschikking hebben van de nodige mankracht voor de fysieke en mentale strijd in het hybride conflict. Op het fysieke vlak zijn de capaciteiten gemakkelijk inzetbaar in alle crisis- en conflictsituaties en passen zich, onder meer door het gebruik van de *battle group*, gemakkelijk aan de opdracht aan. Daarnaast hebben landstrijdkrachten in het mentale domein het voordeel bewapende soldaten in te zetten in plaats van bemande wapensystemen. Kortom, overtuiging en dwang door de soldaat met zijn geweer blijft een unieke vaardigheid van landstrijdkrachten. Het is die dimensie die heel wat opties opent in de keuze voor inzet van de strijdkrachten binnen de gekozen veiligheids- en defensiepolitiek. En, in de huidige veiligheidsomgeving: hoe meer opties, hoe beter.

Reageren? Réagir?: **BMT-RMB@mil.be**

NATO Education and Training: een voorbeeld voor Defensie?

PATRICK J.G. VAN HOESERLANDE & IDZERD VAN EYSINGA

Majoor van het vliegwezen staffbrevethouder Patrick J.G. Van Hoerlande, ir. MBA, en kapitein-luitenant-ter-zee jonkheer Idzerd van Eysinga, MA, werken in het departement *Joint Force Trainer* van het NAVO-hoofdkwartier *Supreme Allied Commander Transformation*.

L'histoire militaire démontre que l'entraînement, la motivation et le leadership ont été les facteurs primordiaux de succès au-delà de la supériorité numérique. L'aspect humain d'une capacité militaire est donc primordial (50 % du spectre DOTMLPFI) et est davantage sollicité par les bouleversements sociétaux actuels. Et bien qu'un nouvel équilibre entre exigences de formation et restrictions budgétaires soit requis pour arriver à une utilisation efficiente des moyens, l'éducation et l'entraînement ne sont pas considérés comme des facteurs stratégiques. L'OTAN, en tant qu'organisation internationale ne disposant pas de moyens propres, a dû développer une approche originale basée sur le « Global Programming ». Celle-ci est-elle applicable à l'EU ou au niveau national, en particulier à la Belgique ?

Een onvoldoend opgeleide eenheid met weinig gemotiveerd personeel en ingezet onder zwak leiderschap zal steeds minder performant zijn, zelfs in numerieke meerderheid en met een goede uitrusting, dan een gemotiveerde, goed getrainde en vakkundig geleide eenheid. De militaire geschiedenis staat bol van de voorbeelden hiervan. Het is niet toevallig dat vier (organisatie, training, leiderschap en personeel) van de acht ontwikkelingslijnen van een capaciteit rechtstreeks in verband met de militair als persoon staan. Doordat alle lijnen samenhangen, bepaalt de zwakste schakel de globale doeltreffendheid van een militaire capaciteit. Een belangrijk deel van de inspanningen van Defensie moet dus gaan naar het vormen, trainen en oefenen van haar personeel (individueel leren) en eenheden (collectief leren).

De kerncompetenties van de militair zijn zo specifiek dat ze enkel binnen Defensie door middel van een aangepaste militaire opleiding en training tot stand kunnen komen. Het paraat stellen en onderhouden van de juiste capaciteiten heeft een enorme impact op de uitkomst van iedere operatie, nu en in de toekomst. De grote veranderingen in onze samenleving, zowel lokaal als mondiaal, de technologische sprongen en de globalisering stellen nog grotere eisen aan het menselijke element van onze capaciteiten en vergroten het belang van de juiste voorbereiding van onze troepen.

Terwijl de aan onze eenheden gestelde eisen steeds toenemen, dwingen budgettaire beperkingen dat alle activiteiten worden heroverwogen en een nieuwe “balans” wordt gevonden. In tijden van besparingen moeten we ons constant afvragen of we onze middelen wel doelgericht en doelmatig besteden en of onze gezamenlijke inspanningen optimaal zijn voor ons uiteindelijke doel: een efficiënte en effectieve Defensie die berekend is op haar taken. En dit geldt niet alleen voor onze nationale defensieorganisaties, maar ook voor een internationale organisatie zoals de NAVO. Opleiding en training komen in dit denkproces echter niet in aanmerking als een strategische factor.

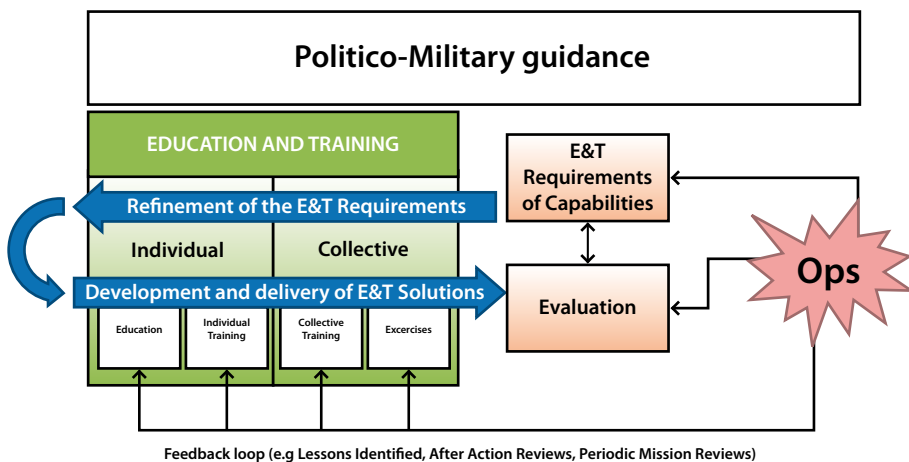
Een uniek aspect van de NAVO is dat ze als organisatie niet over eigen opleidingscentra beschikt. De NAVO steunt voor dit aspect volledig op de goede wil van multinationale en nationale instituten. Sommige van deze centra, zoals de NATO School Oberammergau, hebben een nauwe band met het NAVO-hoofdkwartier *Supreme Allied Commander Transformation* (HQ SACT), maar de keuze om een cursus al dan niet te geven ligt steeds bij het instituut zelf. De NAVO kan alleen maar een cursus voorstellen.

Deze en andere elementen maken dat “*Education and Training*” (E&T) binnen de NAVO een unieke aanpak vergt. Een studie uit 2009 legde enkele zwakheden van de oorspronkelijke benadering bloot en gaf de aanzet voor de verandering van aanpak. Kan de toepassing van deze nieuwe aanpak ook voor de Belgische Defensie voordelig zijn?

ALLES OP EEN RIJTJE

Effectieve E&T moet bijdragen tot eenheden die de toegewezen opdrachten feilloos kunnen uitvoeren. Om de doelstellingen van de operaties te realiseren, moet elke individuele militair over de juiste competenties beschikken na een aangepast leertraject te hebben doorlopen. Dit leertraject bereidt de militair

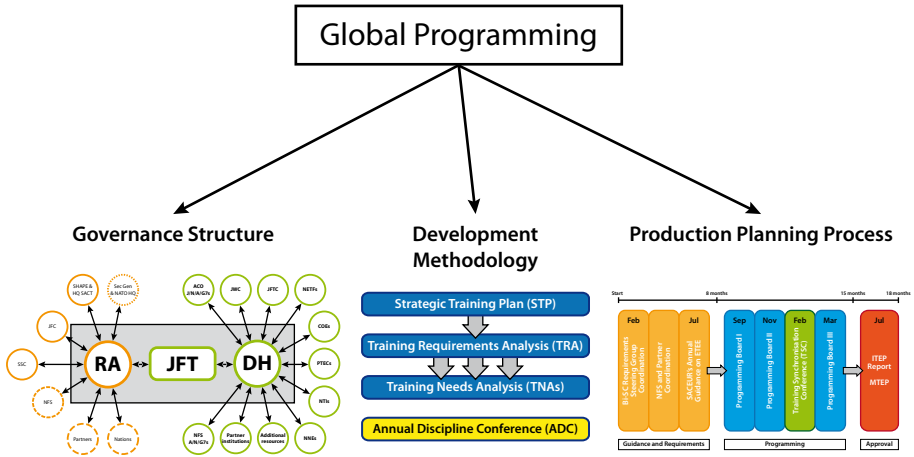
voor om gepast te reageren op mogelijke situaties tijdens effectieve inzet. Dit leertraject omvat een fase van transfer van de kennis via vorming, gevolgd door een integratie van deze kennis in handelen en houding door het aanleren van driloefeningen en reacties op crisissituaties via individuele training. Pas als de militair goed getraind is, kan de collectieve competentieontwikkeling aanvangen: een team kan alleen gebouwd worden op schouders van competente teamleden. Een teamtraining is de verantwoordelijkheid van de chef. De leider moet immers zorgen dat het team meer is dan de som van de individuele competenties. Bij dit soort trainingen moet bij een teamprestatie die niet beantwoordt aan de gestelde vereisten aan de groep, alles stilgezet en opnieuw gestart worden. Deze mogelijkheid om een teamprestatie te bespreken en de afhandeling van het incident te herhalen is het wezenlijke verschil met een oefening. Bij een oefening heeft zelfs de chef geen invloed op het verloop van het scenario. Een oefening is immers het aftoetsen van een groep in het afhandelen van een reële situatie, en de realiteit stopt niet bij een foutje. Het coherente geheel van vorming, opleiding en oefenen is het E&T-spectrum.

Het E&T spectrum in relatie tot evaluatie en operaties.

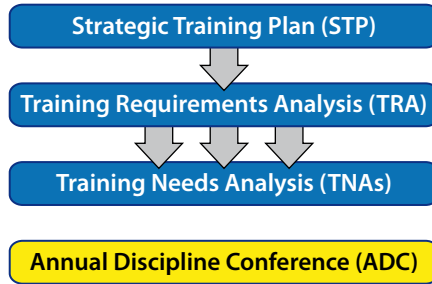
De vier opgelijnde blokken binnen het E&T-spectrum lijken vanzelfsprekend, maar bij een toetsing aan de werkelijkheid bekomen we een minder fraai beeld. Nog te veel starten collectieve trainingen en zelfs oefeningen met militairen die niet of onvoldoende beantwoorden aan de vereiste leerdoelen van de individuele opleiding. Eén van de oorzaken hiervan is het een gebrek aan afstemming van de verschillende blokken. Een gecontroleerde en gecoördineerde overgang van de individuele naar de collectieve opleiding is eerder zeldzaam. Dit is enkel te bereiken door beide kanten actief en doelbewust samen te brengen.

Binnen de NAVO-organisatie ligt de verantwoordelijk voor het volledige E&T-spectrum sinds december 2012 bij het HQ SACT. Deze unieke benadering vergemakkelijkt de overgang, maar is niet voldoende. De oplijning is immers geen doel op zich, maar moet gericht zijn op de realisatie van de doelstellingen van de operaties. Met het oog hierop werd de “*Global Programming*” ingevoerd. Deze benadering bestaat uit drie elementen: een “*governance structure*”, een “*development methodology*” en een “*production planning process*”.

De elementen van “Global Programming”.

Om alle vereisten aan E&T te kunnen vatten en in te vullen, is het begrip “discipline”, een logische verzameling van verwante vereisten, ingevoerd . Binnen elke discipline verzamelt de “*Requirements Authority*” (RA) de prestatievereisten en stemt die op elkaar af. Omdat de RA uit het *Allied Command Operations* komt, ondersteunt deze keuze op bijna natuurlijke wijze de focus op operaties. Uitgaande van deze verzamelde vereisten leidt DCOS *Joint Force Trainer* (JFT), het directoraat binnen het HQ SACT dat de leiding over E&T heeft, de ontwikkeling van een discipline-specifiek “*Strategic Training Plan*” (STP). Dit STP legt de discipline vast, bevestigt de E&T-behoeften en bepaalt de beoogde oplossingen.

De vier stappen van de ontwikkelingsmethodologie voor disciplines.

Met de goedkeuring van het STP door de Noord-Atlantische Raad starten de volgende stappen. De eerste is de benoeming van de “*Department Head*” (DH) die de “*governance structure*” vervolledigt. Deze DH coördineert binnen het netwerk rond de discipline het overbruggen van de gaten in het opleidingsaanbod om aan de gewenste prestatievereisten te kunnen voldoen.

De goedkeuring door de Noord-Atlantische Raad initieert eveneens het organiseren van de “*Training Requirements Analyse*” (TRA). De TRA verfijnt de beoogde doelgroepen en hun prestatiedoelstellingen, en vergelijkt deze met bestaande oplossingen. Uit deze analyse volgt de identificatie van de gaten in het invullen van de E&T-behoefte. De DH ontvangt het resultaat van de TRA en leidt de “*Training Needs Analyses*” (TNA) om de geïdentificeerde hiaten te elimineren. De DH, een vormings- of opleidingsinstituut buiten de NAVO-commandostructuur, is verantwoordelijk voor de vertaling van de eisen in oplossingen en zorgt dat de bondgenoten, partners en niet-NAVO-entiteiten deze oplossingen leveren in de meest effectieve, efficiënte en betaalbare manier. De *Annual Discipline Conference* (ADC), vormt na het STP, de TRA en de TNA, het laatste element van de “*development methodology*”, is een jaarlijks forum voor de evaluatie van een discipline. Het doel is te zorgen dat de aangeboden oplossingen op de veranderende behoeften, beschikbare technologie en middelen afgestemd blijven.

Tijdens het “*production planning process*” plannen en synchroniseren alle belanghebbenden de levering van cursussen, trainingen en oefeningen. Dit proces resulteert in de jaarlijkse updates van het *Individual Training and Education Programme* en het *Military Training and Exercises Programme*.

VOOR- EN NADELEN

114

De nieuwe benadering met de naam “*Global Programming*” zorgt ervoor dat de aangeboden opleidings- en trainingsoplossingen direct aan prestatievereisten gekoppeld kunnen worden. Waar vroeger iedere roep van “*I need a course*” spontaan leidde tot het ontwikkelen van een cursus, wordt nu eerst nagegaan wat de vereisten zijn. Pas als deze duidelijk vastgelegd zijn, gaan de belanghebbers, georganiseerd rond een discipline, voor het overbruggen van het gat in het opleidings- en trainingsaanbod kijken bij de bestaande oplossingen, alvorens energie te steken in het ontwerpen van een nieuwe.

Het ideale proces voor het bepalen van de individuele opleidingstrajecten start vanuit de functionele vereisten in de jobbeschrijvingen, maar dit is vanwege het consensusmodel tussen bondgenoten (nog) niet mogelijk. Immers, de goedkeuring van een jobbeschrijving neemt veel tijd in beslag en iedere nationale aanpassing beïnvloedt andere jobbeschrijvingen die op hun beurt goedgekeurd dienen te worden. De vereisten op het gebied van E&T zijn hierdoor niet altijd aangepast, waardoor landen soms door onwetendheid niet de juiste, opgeleide mensen sturen. Dit spanningsveld tussen vereisten en jobbeschrijvingen, hoewel aanvaardbaar, mag echter niet te groot worden, omdat er dan een complete breuk ontstaat tussen het trainingsaanbod en de door de landen goedgekeurde vereisten.

Ook de tijd tussen het identificeren van nieuwe competentievereisten en het ogenblik waarop de human capacity in operaties wordt ingezet of tijdens evaluaties naar effectiviteit beoordeeld kan worden, is nog te groot. Te groot om flexibel genoemd te worden. Om deze ontwikkelingstijd te beperken bouwen de leden van de “*governance structure*” per discipline een netwerk uit. Hoe hechter de band tussen de leden van dit netwerk, hoe sneller de informatie-uitwisseling en dus hoe kleiner de reactietijd. De geïnteresseerde (multi)nationale instituten hebben door dit netwerk direct contact met de operationele wereld en voelen zich hierdoor meer betrokken in het snel voldoen aan de juiste vereisten. Een hecht netwerk is hierdoor voor de continue verbetering belangrijker dan het initieel 100% juist identificeren van alle vereisten.

Het bepalen van de vereisten is geen gemakkelijke taak. Ondanks de eenvoudige ontwikkelingsmethode is dit een werk van lange adem, een werk van permanent bijsturen. We moeten dus flexibel blijven en niet in de val trappen van een rigide, centraal beheerde databank dat al het eigenaarschap ondergraaft.

Een belangrijk kenmerk van “*Global Programming*” is dat, bij de uitdrukking van een nieuwe of veranderde behoefte, het netwerk niet onmiddellijk een nieuwe oplossing creëert, maar eerst zoekt naar bestaande producten bij landen, instellingen en organisaties die mogelijk een oplossing bieden aan de behoefte. Zeker op individueel vlak worden alle oplossingen die open zijn voor de militairen van NAVO-landen aanvaard. Een zeer logische redenering, maar één die in de praktijk nog te weinig voorkomt.

Voor het invullen van de vereisten wordt uitgekeken naar alle oplossingen waarbij de efficiëntievraag in de afleveringsfase amper wordt gesteld. Eén van de redenen hiervoor is dat de totale prijs van een cursus afhankelijk is van factoren, zoals de verplaatsingskosten, de verblijfkosten ... die van land tot land verschillen.

Het gebruik van verschillende organisaties bemoeilijkte ook de kwaliteitsgarantie. Een probleem dat groter werd naarmate de toepassing van “*Global Programming*” zich uitbreidde. Het aanvaarden van een oplossing hing recent alleen af van de inhoud. Binnen JFT werkte men daarom naarstig aan een realistisch systeem van kwaliteitsbewaking van de aanvaarde oplossingen.

Hoewel JFT de verantwoordelijkheid draagt over het hele E&T-spectrum, blijft de uitvoering van de collectieve training een verantwoordelijkheid van de chef. Het verzekeren van de continuïteit van het individuele naar het collectieve niveau kan dus enkel door het overtuigen van de chef en het aflijnen van de oefeningen. Het is echter niet de bedoeling dat het strategische hoofdkwartier zich gaat bezighouden met commandobeslissingen op lager niveau. Daarenboven moet komaf worden gemaakt met de tendens om collectieve training uitsluitend te beschouwen als een onderdeel van oefeningen. Deze nogal simplistische visie leidt immers tot eenheden met beperkte inzetcapaciteit.

DE MOGELIJKHEDEN BINNEN DE EUMS EN DE BELGISCHE DEFENSIE?

De Europese Militaire Staf (EUMS) kampte met gelijkaardige problemen, waarbij de relatie van het grote aanbod aan nationale oplossingen met de organisatie-specifieke behoeften zoek was. Erger, er was geen zekerheid dat het grote aanbod alle vereisten op het gebied van E&T ter ondersteuning van de opdracht dekten. Na analyse van de NAVO-benadering, besliste de EUMS om een gelijkaardig pad te bewandelen.

De EUMS bewijst hiermee dat de aanpak flexibel genoeg is om door anderen toegepast te worden. De aanpak is door de verschillen in organisatie geen eenvoudige copy-paste, maar een intelligent aangepaste toepassing van de basisideeën. Het gebruik van de “*Global Programming*” als *benchmark* zal zeer waarschijnlijk de samenwerking tussen de twee organisaties vergemakkelijken en, zowel voor de EUMS, voor de NAVO, als voor de lidstaten tot grotere efficiëntie leiden.

Door bestaande oplossingen aan te bieden en open te stellen voor NAVO-landen kan een deel van de ontwikkelingskosten gedekt worden, zodat ook de Belgische Defensie van deze nieuwe benadering gebruik kan maken. De procedure hiervoor is aan de kant van NAVO zeer eenvoudig. Meestal vormt een niet-aangepast nationaal beleid de grootste hindernis.

Een stap verder zou het aanbieden van één van onze vormingscentra als “*Department Head*” zijn. Dit zou tevens een extra erkenning betekenen en leiden tot een verdere integratie in de E&T binnen de NAVO.

Zou een toepassing op nationaal vlak de positieve effecten verder kunnen versterken? Een aantal van bovengenoemde nadelen kunnen binnen een nationaal kader redelijk eenvoudig weggewerkt worden. De commando-relatie is nationaal directer en het personeel verblijft veel langer binnen de organisatie. Een weloverwogen toepassing van “*Global Programming*” zou waarschijnlijk sneller een verbetering van de nationale E&T tot gevolg hebben.

In een nationale versie zouden alle vormingen, opleidingen en trainingen onder één centraal commando vallen. Hierdoor zou het aflijnen van het individuele op de collectieve competentieontwikkeling verbeteren en de focus op operaties verankerd worden.

Vormings- en trainingscentra zouden een grotere zelfstandigheid en eraan gekoppelde verantwoordelijkheid krijgen. Een volledige autonomie is waarschijnlijk een stap te ver, maar een grotere flexibiliteit om aanpassingen uit te voeren, moet zeker een haalbare kaart zijn. Op deze manier ontwikkelt zich een gedecentraliseerd systeem dat de nodige continuïteit binnen de disciplines garandeert. Aangezien dit de taak is van de instituten die de rol van nationale DH vervullen, voorkomt deze aanpak nieuwe, langzame processen.

Een nadeel is wellicht het zoeken naar nationale instituten die de rol van DH op zich kunnen nemen. De Alliantie heeft, in tegenstelling tot de afzonderlijke

landen, toegang tot een ruim aanbod aan bijvoorbeeld *centres of excellence* voor een breed palet aan onderwerpen. Het toepassen van “*Global Programming*” binnen onze Defensie zal voor het aanboren van bepaalde, specifieke expertise waarschijnlijk leiden tot verdere internationale samenwerking.

Waarom zou je een opleiding nationaal ontwikkelen en geven, als het goedkoper is om buitenshuis te gaan? Wellicht zijn in onze buurlanden al trainingsmogelijkheden en hoeven we als land zelf niet te investeren in een bestaande of nieuwe opleiding. De meerwaarde van “*Global Programming*” is dat bij het identificeren van trainingsoplossingen eerst gekeken wordt naar wat er al bestaat voor men met een nieuwe oplossing op de proppen komt. Deze zoektocht naar niet-nationale oplossingen zal versterkt worden doordat nationale vormings- en opleidingscentra toenemend geneigd zullen zijn om hun oplossingen ook voor buitenlandse militairen open te stellen om de kosten te drukken. Het contact met buitenlandse studenten en het gebruik van het Engels als voertaal in cursussen zal de interoperabiliteit ten goede komen. Samenwerken zal hierdoor een tweede natuur worden met een positief effect in operaties.

De vraag of “*Global Programming*” een voorbeeldaanpak is voor Defensie is hiermee voorlopig positief beantwoord. Een verdere studie zou bevestigen dat deze benadering elementen bevat die voor landen aantrekkelijk zijn en, met een verstandige toepassing, voor grotere efficiëntie en effectiviteit zorgt. Hoe dan ook, zelfs zonder nationale toepassing zullen landen zeker de vruchten van de “*Global Programming*” kunnen plukken. Het toepassen van een nationale variant zou de NAVO-boom versterken en de oogst vergroten.

Reageren? Réagir?: BMT-RMB@mil.be

Trefwoorden: opleiding, training, oefeningen

De Belgische verbindingsofficier bij het *Einsatzführungskommando der Bundeswehr*

Reserveluitenant-kolonel Erik De Muynck is momenteel stafmedewerker bij de divisie Planning van het stafdepartement Operaties en Training, waar hij als internationaal verbindingsofficier wordt ingezet.

Tijdens zijn actieve loopbaan als artillerieofficier bekleedde hij diverse commando- en staffuncties in nationaal en internationaal verband. Hij nam ook deel aan verschillende buitenlandse operaties in ex-Joegoslavië en Afghanistan.

ERIK DE MUYNCK

Peu après sa création en 2001, le commandement opérationnel de l'armée allemande à Potsdam subit son baptême de feu à la suite des événements du 11 septembre. Depuis et jusqu'à ce jour, un officier de liaison belge y assume ses fonctions au profit du département d'état-major Opérations et Entraînement. Cet article situe le sujet dans son contexte historique, puis décrit l'intégration de cet officier de liaison dans cette structure en apparence complexe mais qui prouve toute son efficacité en appui des opérations à l'étranger, qu'elles soient allemandes, belges ou d'autres nations partenaires.

“Hier spricht der VO BEL EinsFüKdoBw”. Jawel, al vanaf eind 2002 vult een actief hoger officier de dienstpost VO BEL EinsFüKdoBw (*Verbindungsoffizier der Belgische Streitkräfte zum Einsatzführungskommando der Bundeswehr*, kortweg ook EFK genoemd) in. Sinds 2007 wordt deze functie bijna uitsluitend bekleed door een zeer kleine pool van erg gemotiveerde reserveofficieren die elkaar in onderling overleg aflossen onder het goedkeurend oog van de divisie Planning bij het stafdepartement Operaties en

Training (ACOS Ops & Trg). Bij het schrijven van dit artikel telt de auteur een totaal van dertien maanden dienst in Potsdam (2003 en 2013-2015), met een nieuwe *tour of duty* van negen maand in het vooruitzicht vanaf eind 2015. Hoog tijd dus om even het kader te schetsen van deze uiterst interessante opdracht waarvoor een flinke portie ervaring, diplomatieke aanleg, talenkennis (in dit artikel wordt de oorspronkelijke Duitse terminologie vaak behouden om maar niets van de intrinsieke betekenis te verliezen), overzicht en zin voor gedegen samenwerking van primordiaal belang zijn.

Sinds meer dan 30 jaar komen onze Belgische militairen in actie bij internationale of multinationale operaties over haast alle continenten, zeeën en luchtruimen. Voor onze eerste grote inzet, vanaf 1991 in ex-Joegoslavië onder VN-vlag, kon België de hieraan verbonden uitdagingen haast zuiver nationaal aanpakken gezien de relatief kleine operatiezone, de korte steunafstand tot België, de nabijheid van gunstige transit(buur)landen langs het noorden. Verbindingselementen konden ook beperkt worden, mede door de forse Belgische vertegenwoordiging in het hoofdkwartier van de troepenmacht zelf (inclusief de bevelhebber).

Ondertussen had de *Bundeswehr* de *Wende* en *Wiedervereinigung* van 1990, met een grote reorganisatie- en afslankingsronde, doorstaan. Het *Bundesministerium für Verteidigung* en de meeste hogere staven verhuisden met de voltallige Duitse regering van Bonn bij Keulen naar de historische streek van Berlijn-Potsdam gelegen in het *neue Bundesland* Brandenburg, ooit het trotse middelpunt van het oude Pruisen (de invloedrijke *Preußische Gesellschaft* koestert deze herinnering nog steeds heel zorgvuldig). Een vroegere *Luftwaffekaserne* van vóór en tijdens Tweede Wereldoorlog, die nadien werd overgenomen

door de Nationale *Volksarmee* en vervolgens omgevormd tot hoofdkwartier voor de integratie van deze eenheden in de *Bundeswehr*, kreeg de naam “*Hennich-von-Tresckow-Kaserne*”. Deze naam is een eerbetoon aan een Duitse generaal, één van de “samenzweerders” van 20 juli 1944, die zichzelf van het leven beroofde tijdens de laatste stuiptrekkingen van de *Wehrmacht* aan het oostfront. Zo wou hij ontsnappen aan gevangenneming en foltering door het naziregime, om zijn medestanders niet te hoeven verraden. De kazerne ligt op slechts 4 km van het Neuen Palais, waar keizer Wilhelm II op 31 juli 1914 met een pennentrek de Eerste Wereldoorlog inluidde, en op 12 km van het Cecilienhof waar de besluiten van de grootmachten in juni 1945 na onenigheid de facto hebben geleid tot de breuk en de bouw van de Berlijnse Muur. België heropende na de val van de Muur meteen zijn ambassade, inclusief Defensieattaché, vlakbij de Gendarmen-

markt in de vroegere Sovjetzone, waar het met kogels doorboorde muurschild van destijds nu een ereplaats in de ontvangsthall heeft gekregen (let even op de wel grappige vertaling van de Duitse benaming “*Botschaft*”, wat feitelijk “ambassade” betekent, door “boodschap”). Waarlijk dé plaats dus voor elke geschiedenis- en natuurliefhebber in deze bos- en waterrijke omgeving.

Een paar jaar later waagde het verenigde Duitsland zich aan zijn eerste humanitaire niet-gewapende operaties in het buitenland, weliswaar op kleine schaal. In 1998 breekt echter de Kosovo-crisis uit. Voor het eerst neemt Duitsland op grote schaal deel aan gewapende operaties, na heftige politieke debatten en demonstraties tegen elke vorm van politiek-militair interventionisme (zeker in dit gebied dat om historische redenen gevoelig ligt). Sindsdien is Duitsland, op enkele uitzonderingen na, steeds prominent voorstander van effectieve deelname aan multinationale operaties. Men had dus dringend een performant instrument nodig om de Duitse deelname aan deze meervoudige complexe missies te leiden en coördineren, daarom werd dan ook op 1 juli 2001 de geboortakte van het EFK geschreven. De nieuw opgerichte eenheid werd gelegerd in de voornoemde kazerne. Amper enkele maanden nadien bevestigde de zich aftekenende inzet in Afghanistan, naar aanleiding van de aanslagen van 11 september, deze pertinente keuze. Na de Amerikaans-Britse interventie was de VN-gemandateerde veiligheidsoperatie rond Kaboel aanvankelijk multinationaal onder impuls van de grotere Europese landen zoals Groot-Brittannië, Turkije, Duitsland en Frankrijk. Ook de Benelux-landen sloten zich aan. Na het Eurokorps nam de NAVO in 2003 de veiligheidsopdracht ISAF over en werd de operatiezone stapsgewijs

uitgebreid over heel Afghanistan met een totale troepensterkte van ca. 150.000 manschappen . België bleef evenwel actief in Kaboel (en later ook Kandahar), volgde nadien “leidende natie” Duitsland naar het noorden van het land. Hierbij leverde Duitsland tot 8.000 militairen op het hoogtepunt van ISAF, het Belgische gemiddelde schommelde rond de 650. Begin dit jaar werd de transitie naar de ondersteuningsoperatie *Resolute Support* (RS) afgewerkt met de invoering van weliswaar beduidend kleinere doch andere benodigde capaciteiten van alle partnerlanden. Dit verplichtte alle operationele en logistieke planners tot uitermate zware gecoördineerde inspanningen binnen, tussen en met de nationale staven van deze partnerlanden.

Het gloednieuwe EFK onderging dus meteen de vuurdoop. Gezien de strategische dimensie en omvang van de operatie op bijna 6.000 km van België, in een immens groot land met amper infrastructuur, ingesloten door andere crisis- of probleemlanden, met tot vijftig deelnemende naties (in NAVO- of bilateraal verband), was ons land ditmaal wél aangewezen op doorgedreven samenwerking met (in dit geval) Duitsland en diens partnerlanden. Bijgevolg nam de Belgische verbindingsofficier eind 2002 zijn intrek in het EFK in gezelschap van collega's uit voormelde landen (en afkomstig van alle Duitse deelstrijdkrachten). Hiermee werd dus ook de Verbindungsorganisation in de schoot van het EFK boven de doopvont gehouden. Dit was toen een ware cultuurschok voor de Belgische verbindingsofficieren (ook “liaisonofficieren” of LO's genoemd), waaronder ook de auteur van dit artikel (met dienst in de zomer van 2003). Zij werden voor het eerst, en nogal brutaal, geconfronteerd met levensechte verhalen uit het voormalige DDR. Het hoofdkwartier lag immers op een zeer specifieke locatie en het merendeel van de Duitse militairen en burgermedewerkers waren van “ossie” afkomst. Stel je voor: méér dan tien jaar moeten wachten op een Trabantje van de S(tandaard)-klasse en daarvoor 28.000 mark moeten neertellen in 1987, dus heel lang moeten afbetalen met de steun en bemiddeling van de *Pfarrer* (dorpspastoor). Dan valt de Muur en opeens kan je iets veel beters (weliswaar tweedehands) kopen voor 500 mark. De ossiekolonel werd opeens kapitein in de *Bundeswehr*, je nieuwe West-Duitse collega verdiende echter tienmaal meer, maar de broodprijs liep op tot 500%. Zelfs nu, bijna 30 jaar later, is de levensstandaard van de Ossies nog niet helemaal gelijk. Als gast moet de LO in zijn professionele en sociale contacten uiteraard steeds rekening houden met dit fragiele gegeven.

Hoewel de operatie in Afghanistan qua ingezette middelen nog steeds het zwaartepunt is voor de *Bundeswehr*, stuurt het EFK in feite alle Duitse operaties aan die wereldwijd buiten het Duitse grondgebied plaatsvinden. Dit kan

gaan van waarnemingsopdrachten, rampenhulp en medische steun, ontmijning, opleidings- en trainingsmissies, zee- of luchtruimbewaking, over de evacuatie van landgenoten tot gewapende operaties. Bijgevolg overstijgt de eigenlijke bezigheid van de Belgische LO in het EFK als gemandateerde vertegenwoordiger van ACOS Ops & Trg bij de *Befehlshaber* (Befh) van het EFK duidelijk de officiële functiebeschrijving die men kan afleiden uit de courante postbenaming in de organisatietabellen en die om administratieve redenen nog steeds louter verwijst naar ISAF/RSM.

In de uitvoering van zijn opdracht moet de LO bij het EFK uiteraard ook een gedetailleerd DOWN- en UP-inzicht in de Duitse beslissings- en uitvoeringsketen verwerven.

De grote beslissingen worden uiteraard op het hogere strategische niveau genomen (*Bundestag*, *Bundesminister der Verteidigung* (BMVg), *Generalinspekteur* (wat wij “Chef Defensie” of “CHOD” noemen)) en vervolgens in een *Bundestagmandat* (verplicht voor gewapende inzet) of *Kabinettsbeschluss* gegoten, in strikte overeenstemming met de Duitse grondwet. Het hiertoe samengestelde *Einsatzkontingent* omvat dan alle capaciteiten om de opdracht uit te voeren tot op het tactische niveau. Deze komen uiteraard uit de verschillende krijgsmachtonderdelen (*Heer*, *Luftwaffe*, marine, medische dienst, *Streitkräftebasis*, andere departementen). Vanaf nu is de *Befh* van het EFK de enige hiërarchische chef en gesprekspartner van, voor en tussen de verschillende contingenten, en zal hij de operationele bevelvoering, inzetcoördinatie, ondersteuning van het geheel op alle gebied verzekeren (“*Einsatzführung aus einer Hand*”), zonder zich echter te mengen in de uitvoering op tactisch niveau, wat dan onder het motto van “*nicht hineinkommandieren*” valt.

De *Befh* van het EFK legt uitsluitend verantwoording af aan de BMVg en *Generalinspekteur* en is bovendien hét aanspreekpunt voor de multinationale samenwerking. Alle verbindingsofficieren hebben directe toegang tot de *Befh* en de diensthoofden. Hierbij wordt opgemerkt dat slechts een paar LO's permanent in het hoofdkwartier in Potsdam werken, waaronder België, Frankrijk, Nederland, de anderen zijn verbonden aan hun ambassade in Berlijn en komen enkel voor besprekingen. Tot voor kort kon de Belgische LO zijn netwerk van hogere Duitse contacten met bijhorende informatiestroom gemakkelijk realiseren via de Belgische Defensieattaché in Berlijn. Sinds de sluiting van de post, eind juli 2015, is dit echter niet meer mogelijk. Zelfs een beperkte accreditatie tot verdere informele samenwerking blijkt onmogelijk, en dit kan om deontologische redenen uiteraard niet via de *Befh* van het EFK verlopen. Indien geen beroep kan worden

gedaan op andere wél geaccrediteerde LO's, moet de Belgische Defensiestaf zich verlaten op de pril opgerichte cel van niet-residerende Defensieattachés (NRDA) bij ACOS Strat om deze uitwisseling opnieuw op gang te krijgen.

De staf omvatte in het begin de klassieke vakgebieden J1, J2, J3-5-7 (operaties, planning en training, eveneens *Nationale Krisenvorsorge* of de evacuatie van landgenoten uit crisisgebieden), J4, J6, J8, J9, JMED, alsook een reeks andere ondersteunende functies (infrastructuur, *Umweltschutz*, vertaling, interculturele zaken, juridische dienst, *counter-IED* (C-IED), communicatie met media en politiek). Al vlug werd echter duidelijk dat dit niet voldeed om de waaier van operaties, die verschillend van aard waren en geografisch zeer gespreid lagen, voldoende en gecoördineerd af te dekken. Dit werd heel efficiënt opgelost met een functionele organisatiestructuur rond de *Einsatzkontingente*. Een vaste en centrale *Abteilung Einsatzkoordination* stuurt een aantal onderliggende *Einsatzgruppen* of crisiscellen aan die kunnen evolueren (vergroten, verkleinen, afgeschaft of in het leven geroepen worden). Momenteel zijn volgende groepen actief:

- *Schwerpunkt* Afghanistan (omvat ook Ukraine, aangezien een Duitse drone-eenheid nog steeds wacht op groen licht tot inzet ter observatie van de wapenstilstand);
- *Mittel* (Balkan, Turkije en eveneens Noord-Irak);
- Maritieme operaties (Middellandse Zee, incl. Seenotrettung van vluchtelingen, Libanon, Hoorn van Afrika, Golf van Aden);
- Stand-by forces (volgt eigenlijk de operationele reserves ter beschikking gesteld van NAVO of EU op, maar is nu onderworpen aan een herziening gelet op de recente evoluties op de oost- en zuidflank en zal desgevallend ook de basis vormen voor het opstarten van een nieuwe *Einsatzgruppe* indien nodig, beheert eveneens kleinere missies zoals Mali).

Zij zijn dus verantwoordelijk voor alle aspecten binnen hun groep en maken gebruik van de bestaande expertise in de klassieke stafstructuur.

Ten slotte werkt een hypermodern uitgeruste *Operationszentrale* (OPZ) 24/7 om alle operatietonelen in real time te volgen en desgevallend onmiddellijke acties te initiëren. Hoofdopdracht van deze OPZ is het verzekeren van de informatiestroom met de inzetgebieden ten behoeve van de stafsecties. Er is zelfs een tweede OPZ die heel snel kan worden geactiveerd in geval van nood of nieuw uitgebroken crisis. Dit gebeurde nog eind 2013 naar aanleiding van de evacuatie van landgenoten uit Zuid-Soedan. Ook deze OPZ wordt internationaal bemand, met input van de verbindingsofficieren, zoals onlangs nog bij enkele onlusten in bepaalde Afrikaanse landen.

Volledigheidshalve moet hieraan worden toegevoegd dat het EFK eveneens verantwoordelijk is voor de *Auswertung von Erfahrungen* met onmiddellijke actie in de operatie of voor de *Einsatzvorbereitung* of *pre-deployment training* (bv. opleggen van gepaste wapen- en munitiecombinatie of aanpassen van de inzet- en beschermingsregels bij gewijzigde dreiging). Ook hiervoor opent de Belgische LO een directe lijn met onze J7. Bovendien stuurt hij alle relevante informatie uit de C IED-cel van het EFK in dezelfde richting.

Van buitenaf gezien lijkt dit wel een afschrikwekkend kluwen met een totale sterkte van ongeveer 850 militairen en burgers. Als verbindingsofficier komt het er dus op aan om de juiste contactpersoon te identificeren in de functionele of klassieke structuur. Maar geen nood, dit werkt eigenlijk wel heel transparant, tenminste als je ter plaatse bent en voldoende initiatief aan de dag legt om zonder schroom en volhardend de juiste vragen te stellen in de taal van Goethe. Het spreekt voor zich dat daar toch enige voorbereiding aan te pas komt vooraleer je aanklopt bij de meestal druk bezette afdelingschefs. Als LO mag je bovendien niet vergeten dat het tweerichtingsverkeer is, waarbij direct contact, in eerste instantie alleszins, te verkiezen valt boven mail- of telefoongebruik. Persoonlijk contact schept diep vertrouwen, waardoor je al eens méér te horen krijgt dan je verwacht. Bijgevolg moet je ook wel eens een snoepje kunnen geven, soms figuurlijk met (weliswaar releasable) heet-van-de-naald-informatie voor de shortlist van de Befh, soms letterlijk met Belgisch pralines ...

De beste herinnering? Een aantal oprechte “dank-je-wel-merci-danke-schön’s” vanuit verschillende hoeken, en vooral de persoonlijke voldoening om de jarenlang opgedane ervaring nog als reservist te kunnen benutten ten dienste van onze mannen en vrouwen, ongeacht het feit of ze al dan niet in operaties zijn. Alvast een argument om de functie in de toekomst in deze of gene vorm te behouden. Succesvolle internationale samenwerking op alle gebieden is immers niet alleen een must, maar hangt bovenal af van betrouwbare en onmiddellijk beschikbare informatie-uitwisseling die vaak alleen door persoonlijke tussenkomst van uitgezonden verbindingsofficieren tot stand kan komen.

Reageren? Réagir?: BMT-RMB@mil.be

La formation de conseillers juridiques opérationnels au Burundi

Une expérience enrichissante et hors du commun

DOMINIQUE CRÈVECOEUR

Le major Dominique Crèvecoeur a servi dans le corps de l'infanterie jusqu'en 2007 et obtenu le brevet CDCA (conseillers en droit des conflits armés). Il a ensuite rejoint la Direction générale

Appui juridique et médiation (DGJM) où il exerçait la fonction de chef de corps avant d'être désigné pour le CSAM (Cours Supérieur d'Administrateur Militaire) qui a débuté en septembre 2015. Titulaire d'un master complémentaire en droit international public, il est actuellement le directeur de session (empêché) du Centre d'étude de droit militaire et de droit de la guerre.

In maart 2015 hebben majoor Crèvecoeur en luitenant Cnudde gedurende vier weken een cursus internationaal recht gegeven aan Burundese officieren in Bujumbura. Ook al waren de logistieke en didactische middelen zeer beperkt, de Belgische officieren hebben toch een redelijk hoog niveau bereikt met hun studenten. Hun ervaring klinkt enigszins bijzonder na de recente rellen die plaatsvonden gedurende de verkiezingsperiode. Toch behouden ze een zeer positieve indruk en van de mensen en van het Burundese leger, ze staan dan ook klaar om in de toekomst weer aan zo'n initiatief deel te nemen.

Depuis 2009, les Pays-Bas pilotent un partenariat pour le Développement du secteur de sécurité (DSS) au Burundi, en collaboration avec l'armée et la police burundaises. Dans le cadre de ce partenariat, une formation de conseillers juridiques opérationnels (CJO) était planifiée au printemps 2015.

En 2014, une demande informelle était adressée par le service juridique de l'armée néerlandaise à la direction générale Appui juridique et Médiation (DGJM). Ne disposant pas de formateurs maîtrisant suffisamment le français – principalement dans le domaine juridique – les Néerlandais faisaient appel à la Belgique pour renforcer la formation, essentiellement dans les matières relevant du droit international public.

Le 30 janvier 2015, la mission était approuvée par le Conseil des ministres et le lieutenant Nicolas Cnudde et moi-même étions désignés pour partir à Bujumbura. Quelques jours furent encore nécessaires pour affiner le planning de la mission avant que le départ ne soit fixé au 8 mars et le retour au 4 avril.

La formation à laquelle nous allions prendre part s'inscrivait dans le volet « armée » du DSS. Elle visait à pourvoir les unités de la Force de défense nationale (FDN) burundaise en conseillers juridiques opérationnels, fonction comparable à nos CDCA (conseillers en droit des conflits armés) au sein de la Défense, compte tenu de ce que les CJO burundais allaient également recevoir des notions de droit disciplinaire, de droit privé et de droit administratif. Leur formation s'étalait sur quarante jours ouvrables parmi lesquels quatorze jours nous furent attribués pour donner toute la matière relative au droit international public général.

Durant ces quatorze jours très chargés, étalés sur quatre semaines, nous avons donc enseigné les matières suivantes, cette liste n'étant pas exhaustive :

- le droit international public général ;
- le droit de la paix (*ius ad bellum*) ;
- le droit des conflits armés (*ius in bello*) ;
- le droit international des droits de l'homme ;
- le droit des réfugiés ;

- le recours à la force et les ROE (règles d'engagement) ;
- le droit international pénal.

Malgré les délais de préparation relativement courts pour donner nos cours, nous avons pu nous appuyer sur le travail déjà réalisé dans le cadre d'autres formations par certains de nos collègues que nous remercions au passage.

129

Les problèmes d'alimentation en électricité étant récurrents, il a immédiatement été évident qu'il ne serait pas possible de donner cours en utilisant, par exemple, PowerPoint. Nous avons donc résolument opté pour une méthode « à l'ancienne », en utilisant tableau et marqueurs, en demandant aux élèves de prendre des notes et en organisant régulièrement des exercices de restitution en petits groupes. Tant la pertinence des questions posées que la qualité des résumés présentés par les stagiaires nous ont confortés dans l'idée que le choix de cette méthode était le bon. Il ne faut cependant pas faire d'amalgame. En effet, si les conditions d'enseignement étaient précaires sur le plan matériel, nous avons eu la très agréable surprise d'être confrontés à un groupe d'une quarantaine d'élèves motivés et intéressés. En outre, le niveau académique des stagiaires – dont quelques-uns étaient titulaires d'une licence en droit – nous a permis d'aller loin et en détail dans certaines matières, parfois plus loin que nous ne l'avions escompté au départ.

De plus, la liberté académique qui nous était laissée par le responsable du programme quant à la manière dont nous organisons nos cours, nous a permis de nous adapter en continu et en temps réel au rythme et aux aspirations de notre classe. Nous devons avoir l'honnêteté d'avouer qu'il nous est arrivé à plusieurs reprises de devoir reporter au lendemain la réponse à la question d'un stagiaire, car sa spécificité nécessitait quelque recherche avant d'y répondre.

Durant quatre semaines, nous avons donc partagé le quotidien de nos stagiaires – en ce compris les repas de midi pris collégalement au réfectoire du centre de formation – et, pour différentes raisons, nous pensons en toute modestie avoir rempli notre contrat. Tout d'abord parce que sur les quatorze jours qui nous étaient alloués, nous avons pu voir avec la classe l'ensemble des matières attribuées par les responsables du programme et en dégager les règles essentielles. Ensuite, parce que les différents tests en groupe (nous n'avions pas de mandat pour des tests individuels) ont démontré une maîtrise – à tout le moins collective – des principes et des règles juridiques que nous avons enseignés. Enfin, parce que l'accueil réservé par nos ex-stagiaires au mess des officiers de Bujumbura le dernier soir de notre séjour était des plus chaleureux, compte tenu de ce que ce dernier repas (bière et brochette, une tradition militaire burundaise) était une initiative spontanée.

À la veille de notre départ, les tensions électorales faisaient peser de sombres menaces sur la stabilité du Burundi. Ces tensions se cristallisaient essentiellement autour de la volonté du président Pierre Nkurunziza de briguer un troisième mandat, ce qu'une majorité des observateurs de la communauté internationale considérait (et considère toujours) contraire aux accords d'Arusha et à la Constitution burundaise qui en émane. Nous n'avons pu que constater que nos collègues burundais avaient l'oreille collée à leur poste de radio à chaque pause et qu'au fil des semaines, ils étaient plus nombreux à porter le battle-dress, voire leur arme de service (chargée). A l'heure de mettre sous presse, Pierre Nkurunziza a été réélu, le Burundi s'enfonce un peu plus dans la violence et compte ses morts presque chaque matin.

Peut-être cette contribution aura-t-elle une résonance particulière au moment d'être publiée, mais de notre court séjour à Bujumbura nous retiendrons le professionnalisme de l'armée burundaise qui s'oppose à celui d'autres composantes de la sécurité du pays. Contrairement à la police qui traîne une image de désorganisation, de brutalité et de corruption, l'armée burundaise est considérée comme un exemple en matière d'organisation et d'intégration et jouit d'une excellente image au sein de la population. Nous ne pouvons que confirmer ces propos.

Pas une seule fois nous n'avons senti de clivage entre Hutus et Tutsis au sein de nos élèves, le sujet faisant même parfois l'objet de plaisanteries. Nous avons systématiquement été salués par les sentinelles lorsque nous entrions dans un quartier militaire et nous n'avons pour ainsi dire jamais rencontré un militaire qui ne soit pas en tenue impeccable. Après notre retour, nous avons en outre eu le plaisir de constater que la presse internationale avait, à maintes reprises, souligné la retenue de l'armée durant les jours sombres de la période électorale.

À tout cela, il faut ajouter qu'une majorité de nos stagiaires avait acquis une expérience impressionnante, que ce soit lors de la guerre civile dans l'un ou l'autre camp ou lors d'opérations en Somalie ou en Centrafrique. En effet, l'armée burundaise, forte de 28.000 hommes (et femmes, mais dans une proportion de 1 %...), déploie en permanence environ 7.000 militaires en opérations, soit un quart de son effectif.

En conclusion, nous gardons de cette expérience africaine un excellent souvenir, tant sur le plan humain que sur le plan professionnel. Enseigner, c'est d'abord accepter de se remettre en question et c'est aussi apprendre soi-même. Nous avons énormément appris durant ces quatre semaines, nous sommes tous deux prêts à « remettre le couvert » ou à conseiller à nos collègues de se porter candidats.

Reageren? Réagir?: BMT-RMB@mil.be

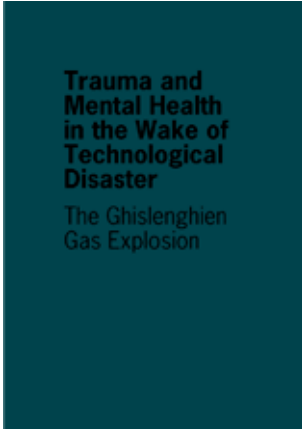
Mots-clés : armée burundaise, formation, conseiller juridique

47.0942
B56t
V5

V
11
C
1203
COP 2

Recente publicaties – Publications récentes

132

TRAUMA AND MENTAL HEALTH IN THE WAKE OF THE TECHNOLOGICAL DISASTER: THE GHISLENGHIEN GAS EXPLOSION

MAJOR ERIK DESOIR

A gas explosion in Ghislenghien (Belgium, July 2004) instantly killed five firefighters, one police officer and 18 civilians. Moreover, 132 people were wounded and many of them suffered severe burn injuries.

This book aims at clarifying the impact of a technological disaster, both phenomenologically and empirically. It also wishes to enhance the understanding of the challenges for psychological help in the wake of technological disaster.

On the phenomenological side, the experiences of a disaster survivor are used to set the stage for a discussion on the conceptual differences between mainstream (Anglo-Saxon) trauma theories and the more classical (French) psychodynamic theories. Three chapters provide contextual information on the trauma inflicted by a massive explosion.

On the empirical side, the focus is on the prevalence of posttraumatic stress symptoms in adult and child survivors of a massive gas explosion, in their family members as well as in family members of deceased victims. Four chapters provide a quantitative approach of trauma-related mental health disturbances in adults and children after a technological disaster.

The results clearly indicate the influence of the degree of exposure, peritraumatic dissociation and dissatisfaction with social support on the development of posttraumatic stress symptoms. The risk for the development of four types of mental health disturbances (somatization, depression, anxiety and sleeping disturbances) was much higher in direct witnesses who have seen human damage. The epilogue discusses possible future developments for early psychophysiological stabilization of disaster victims.

VEILIGHEID & STRATEGIE N° 120¹
CIVIEL GEBRUIK VAN KERNENERGIE EN MILITAI-
RE PROLIFERATIE: ACTOREN EN BELANGEN
KAPITEIN-COMMANDANT VAN HET VLEGWEZEN
BART SMEDTS

133

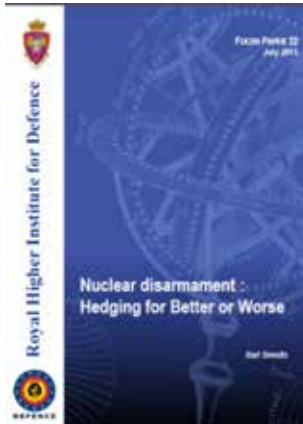
The future of nuclear power is still a matter of debate that extends beyond economical arguments and technical feasibility: a combination of economic, technological, but also (geo-) political arguments are to be considered. The trend to purchase commercial off the shelf equipment in the nuclear field, increases de facto the depend-

ency from private companies, manufacturers and innovators in that domain. Politically and economically, the tendency to reduce nuclear power after the Fukushima disaster in the West is counterbalanced by increased demand from emerging countries and equally in some Middle Eastern countries: it is however questionable whether it is wise to install nuclear energy in countries with an unstable geostrategic environment when alternative solutions are possible in both traditional and renewable forms. The choice to sell the technology in those instances is often gain-driven but also holds political bargain. Indeed, the case study of Iran demonstrates that political and geostrategic reasons are not negligible in the debate. The huge investments for new power plants constitute a burden which at first sight seems unbearable even for Western economies unless smaller scale projects are considered in the future and/or a stable economic environment can be guaranteed to potential investors. However, considered over the entire operational time of a nuclear power plant, this is not the case.

The political dimension stresses the importance of supranational organisations in the debate. The EU holds a guiding and supporting role for the regulation of nuclear power. Both the nature of the dual use material as well as the actors involved within the EU (nuclear weapon states) complicate even more the inextricable link between the commercial and non-commercial nuclear roles. NATO holds on to the non-conventional role for the time being. Turkey, a NATO country bordering the Middle-East, is just one example of difficult times to come in the negotiations for a Weapons of Mass Destruction Free Zone in the area. The agenda of the Review Conference of the Nuclear Non-Proliferation Treaty will therefore very soon be supplemented by concrete operational verification issues in that region.

The nuclear sector in Belgium still holds an important potential for the years to come: our country is still dependent on the output of endogen nuclear capacity. With or without nuclear future in the long run, huge investments will be needed, for example in distribution networks, even with renewable resources. At best our country could exploit the resources and know how at its disposal which will both be needed domestically or abroad. The presence or withdrawal of a non-conventional NATO arsenal should not be a unilateral decision in any country of the alliance but it could be decided not to be forced to purchase a very specific capacity only to be able to support a non-conventional role: an alternative could be to constitute a multilateral force to that specific aim. As far as the position of Belgium's government on non-proliferation and disarmament is concerned, the Charter of the United Nations as well as NATO's strategic concept remain the main guidelines.

¹ Opmerking met betrekking tot de editie 10 van het BMT : de daarin voorgestelde studie van M. André Dumoulin draagt het Nr 121 ipv 120

FOCUS PAPER N° 32²
**NUCLEAR DISARMAMENT: HEDGING FOR
BETTER OR WORSE**

KAPITEIN-COMMANDANT VAN HET VliegWEZEN
BART SMEDTS

Starting from the the hypothesis that nuclear disarmament would succeed in diminishing the total amount of nuclear weapons, it is worth trying to establish the consequence and the dynamics for both military and civilian applications. It is probable that the nuclear technology would be reduced to an embryonic state, comparable to what can be observed today in Iran.

What until recently was the Iranian nuclear puzzle is therefore the ideal case-study to identify the parameters influencing the dynamics driving the embryonic state towards either a full-fledged military program or a civilian and peaceful counterpart. The most probable scenario in that embryonic state would be a hedging posture for both civilian and military applications. That assumption allows for the examination of drivers for the hypothesis to materialise, what might be the consequences, who are the actors involved and which mechanism could be able to curb eventual worst case scenarios. For each one of the possible outcomes, recommendations are at hand that can benefit policy makers to avoid worst case scenarios

² Opmerking met betrekking tot de editie 10 van het BMT : de daarin voorgestelde focus paper van M. Gauthier Wery draagt het Nr 33 ipv 32

FOCUS PAPER N° 34

LA VIABILITÉ DES FRONTIÈRES AFRICAINES AU REGARD DES REVENDICATIONS D'ORDRE IDENTITAIRE : LES EXEMPLES DE BAKASSI ET DE L'AZAWAD

MME. DÉBORAH GUIDEZ

Au lendemain des indépendances africaines, les premiers chefs d'État ont opté pour le maintien des frontières issues de l'ère coloniale afin de se prémunir contre l'instabilité qui découlerait d'une reconfiguration territoriale. Pour autant, l'Afrique a connu un certain nombre de litiges frontaliers.

Qu'ils soient interétatiques ou sécessionnistes, ces différends contribuent à porter atteinte à l'« intangibilité » des frontières prônée par les organisations intergouvernementales africaines. Une lecture fréquemment proposée a consisté à expliquer leur persistance par le caractère arbitraire des frontières du continent.

L'étude s'intéresse aux litiges résultant des revendications d'ordre identitaire. Indépendamment des causes explicatives suggérées, certains des conflits recensés ont en effet fait appel au facteur identitaire, dès lors que celui-ci se trouve mobilisé par les acteurs concernés. Deux études de cas viennent illustrer l'analyse. La première concerne Bakassi, péninsule qui fut au centre des rivalités entre le Nigeria et le Cameroun. La seconde s'intéresse aux velléités sécessionnistes des Touareg résidant au Mali.

L'étude des facteurs contribuant à l'émergence des revendications à caractère identitaire, appuyée par l'analyse des cas illustratifs, cherche ainsi à répondre aux questions suivantes : les frontières africaines, telles qu'elles ont été établies, jouent-elles un rôle dans l'émergence de tels conflits ? De même, en considération des rares modifications de tracés qui ont été effectuées, disposent-elles d'une faculté de résolution d'un différend ? Enfin, sont-elles appelées à durer, « intangibles » si l'on s'en réfère au lexique employé par l'Union africaine ?

DOCTORAATSTHESIS
**TOWARDS AN ADEQUATE REGULATORY FRAME-
WORK FOR BACTERIOPHAGE THERAPY**
MR. GILBERT VERBEKEN

137

De resistentie van bacteriën tegenover antibiotica neemt alsmaar toe. Jaarlijks sterven er in Europa 25.000 inwoners aan dit probleem. De industrie heeft momenteel weinig of géén nieuwe antibiotica in de pijplijn. Vóór de farmaceutische ontwikkeling van de antibiotica werden o.a. natuurlijke bacteriofagen (= bacteriële virussen) als antibacterieel middel gecommmercialiseerd en gebruikt. Deze the-

rapeutische toepassing van natuurlijke bacteriofagen werd “bacteriofaag-therapie” genoemd. Ook vandaag nog wordt bacteriofaag-therapie toegepast in landen als Polen, Georgië en Rusland. De Europese Unie en de “moderne” geneeskunde als dusdanig heeft dringend nood aan de terugkeer van bacteriofaag-therapie als deel van haar armamentarium in de strijd tegen de bacteriële antibiotica-resistentie. Het Europese regelgevende kader dat deze terugkeer op een vlotte en relevant kwalitatieve wijze moet mogelijk maken ontbreekt momenteel. Dit doctoraal onderzoek heeft als eerste doel een geschikt Europees regelgevend kader voor te stellen zonder daarbij de aspecten van veiligheid, kwaliteit en therapeutische werkzaamheid van bacteriofagen uit het oog te verliezen.

Belgisch Militair Tijdschrift

De doelstelling van dit tijdschrift is de militaire en burgerlijke verantwoordelijken op de hoogte te houden van wat er leeft bij Defensie en wat de uitdagingen zijn. Dat gebeurt door middel van artikelen in het politiek-militaire domein, de internationale relaties, de operaties en alle aanverwante thema's.

Revue Militaire Belge

Cette revue a pour objet d'informer les responsables militaires et civils des réalités et des enjeux qui touchent la Défense dans les domaines politico-militaires, des relations internationales, des opérations ou des ressources qui y sont liées.

**DEFENSIE
LA DÉFENSE**

ISBN 90 77762 321

NUR 853 / 654